

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΜΟΝΑΔΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

## ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Φιλανθρωπία στην Εκκλησία της Ελλάδος. Η περίπτωση της  
Ιεράς Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης



Σπουδάστρια: Βαρούτσου Παναγιώτα

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. Φώτης Δρούμπαλης

Καλαμάτα 2011

## Ευχαριστίες

Αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες, σε ορισμένους ανθρώπους, που χωρίς την καθοριστική συμβολή τους δε θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Αρχικά, στον επιβλέποντα καθηγητή, κ. Δρούμπαλη Φώτη για την επιστημονική βοήθεια, την καρτερία και για την ηθική συμπαράσταση που μου προσέφερε. Ιδιαίτερα, ωστόσο θέλω να ευχαριστήσω τον εμπνευστή και πρωτεργάτη του εν λόγω φιλανθρωπικού έργου της Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης, Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη κ.κ. Ευστάθιο. Η αναφορά και μόνο στη προσωπικότητα του Σεβασμιωτάτου προκαλεί δέος, γιατί διδάσκει όχι με τα λόγια, αλλά με το παράδειγμα, τη σκληρή δουλειά και την αγάπη για τον άνθρωπο. Το έργο αυτό της διακονίας του Σεβασμιωτάτου με παροτρύνει, μου δίνει τη χαρά να του ευχηθώ από καρδιάς, ΠΟΛΛΑ ΤΑ ΕΤΗ!

Θέλω επίσης να ευχαριστήσω τους Διευθυντές των Ιδρυμάτων για τις πολύτιμες πληροφορίες που μου έδωσαν. Δεν είναι εύκολο να τους θυμάμαι όλους γι' αυτός με συγχωρήσουν όσοι παραλειφθούν. Η παράλειψη αυτή δεν μειώνει στο ελάχιστο τη σημασία της συμβολής τους.

Τέλος ένα μεγάλο ευχαριστώ στο σύζυγό μου για την πολύτιμη συμπαράσταση και βοήθεια που μου παρέχει από τα πρώτα φοιτητικά μου χρόνια.

## Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή	σ. 1
Κεφάλαιο 1. Εννοιολογική οριοθέτηση της “Κοινωνικής Φροντίδας” στην Ορθόδοξη Εκκλησία	σ. 3
1.1 Η αγάπη ως αρχή προσφοράς	σ. 3
1.2 Εκδηλώσεις της έμπρακτης αγάπης	σ. 4
1.3 Η έννοια της φιλανθρωπίας.	σ. 5
Κεφάλαιο 2. Ιστορική αναδρομή της “Έμπρακτης Αγάπης”, ήτοι της Φιλανθρωπίας στην Ορθόδοξη Εκκλησία	σ. 8
2.1 Η Φιλανθρωπία στους Πρωτοχριστιανικούς χρόνους	σ. 8
2.2 Η Φιλανθρωπία στους Βυζαντινούς χρόνους	σ. 11
2.2.1 Οι αλλαγές	
2.2.2 Νέο σύστημα οργανωμένης φιλανθρωπικής δράσης	σ. 13
2.2.3 Οργανωτικά χαρακτηριστικά της Φιλανθρωπίας την Βυζαντινή περίοδο	σ. 14
2.3 Η Φιλανθρωπία της Εκκλησίας στη Μεταβυζαντινή περίοδο (1453 μ.Χ. – 1830 μ.Χ.)	σ. 18
2.4 Η Φιλανθρωπία της Εκκλησίας στο Νεότερο Ελληνικό Κράτος	σ. 22
2.4.1 Φιλάνθρωπη περίοδος (1830-1922)	σ. 22
2.4.2 Περίοδος της Κοινωνικής Παρεμβατικότητας (1922-1974)	σ. 25
2.4.2.α Γενικά χαρακτηριστικά	σ. 25
2.4.2.β Προνοιακές δράσεις του Ελληνικού κοινωνικού κράτους	σ. 26
2.4.2.γ Προνοιακές δράσεις των Φιλάνθρωπων.	σ. 28
2.4.2.δ Προνοιακές δράσεις της Ελλαδικής Εκκλησίας	σ. 28
2.4.3 Η τρέχουσα Φιλανθρωπική φροντίδα της Εκκλησίας της Ελλάδος	σ. 30
Κεφάλαιο 3. Η Φιλανθρωπική φροντίδα στην Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης	σ. 36
3.1 Η εκκλησιαστική γεωγραφία της Μητρόπολης	σ. 36
3.2 Ιστορική και διοικητική εξέλιξη της Μητρόπολης	σ. 37
3.3 Πληθυσμιακά και Οικιστικά χαρακτηριστικά της Μητρόπολης	σ. 40
3.4 Περιγραφή και χωροθεσία της τρέχουσας φιλανθρωπικής δράσης της Μητρόπολης	σ. 43
3.4.1 Μονάδες κλειστού τύπου	σ. 45
3.4.2 Μονάδες ανοικτού τύπου	σ. 48
3.4.3 Κοινωνικά Προγράμματα για τη Νεολαία	σ. 52
3.4.4 Λοιπές Φιλανθρωπικές Δράσεις	σ. 54

3.4.5 Χαρακτηριστικά χωροθεσίας	σ. 56
Κεφάλαιο 4. Μελέτη της υφιστάμενης υποδομής των φιλανθρωπικών μονάδων (κλειστού και ανοικτού τύπου) στην Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης	σ. 58
4.1 Εισαγωγή	σ. 58
4.2 Υλικό – Μέθοδος	σ. 59
4.3 Αποτελέσματα έρευνας	σ. 60
4.3.1 Γενικά χαρακτηριστικά	σ. 61
4.3.2 Διοικητική δομή – Οργάνωση	σ. 62
4.3.3 Προσωπικό	σ. 64
4.3.4 Υλικοτεχνική Υποδομή	σ. 66
4.3.5 Οικονομικά δεδομένα	σ. 68
4.3.6 Παρεχόμενες υπηρεσίες	σ. 70
4.4 Συγκριτική ανάλυση των υποδομών των φιλανθρωπικών μονάδων της Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης με αυτές της Εκκλησίας της Ελλάδος	σ. 70
Κεφάλαιο 6. Συζήτηση - Συμπεράσματα – Προτάσεις	σ. 73
Βιβλιογραφία	σ. 78
Παράρτημα	

## Περιεχόμενα Πινάκων

Πίνακας 1. Κτηματικές δωρεές της Εκκλησίας της Ελλάδος την περίοδο της Φιλανθρωπίας για την ανέγερση φιλανθρωπικών ιδρυμάτων	σ. 24
Πίνακας 2. Κοινωνικές Δράσεις της Εκκλησίας της Ελλάδος, έτους 2001	σ. 32
Πίνακας 3. Μονάδες φροντίδας ηλικιωμένων κλειστού τύπου, της Εκκλησίας της Ελλάδος(1975-2000)	σ. 33
Πίνακας 4 . Σύνθεση πληθυσμού επιλεγμένων Δήμων του νομού	σ. 40
Πίνακας 5 . Οικιστικά χαρακτηριστικά των δήμων και των Δημοτικών Διαμερισμάτων του νομού Λακωνίας που ανήκουν στη πνευματική δικαιοδοσία της Μητρόπολης	σ. 42
Πίνακας 6. Ταξινόμηση φιλοξενούμενων στο Άσυλο Ανιάτων Σπάρτης της ΙΜΜΣ, κατά κατηγορία αναπηρίας, έτος 2008	σ. 46
Πίνακας 7. Γενικά χαρακτηριστικά των φιλανθρωπικών μονάδων της ΙΜΜΣ, έτος 2008	σ. 61
Πίνακας 8. Κατανομή των μελών διοίκησης των μονάδων της ΙΜΜΣ κατά εκπαιδευτικό επίπεδο	σ. 63
Πίνακας 9. Κατανομή του προσωπικού των φιλανθρωπικών μονάδων κατά επίπεδο εκπαίδευσης και μονάδα	σ. 64
Πίνακας 10. Κατανομή του προσωπικού των φιλανθρωπικών μονάδων της ΙΜΜΣ κατά επίπεδο ειδικότητας	σ. 65

## Περιεχόμενα Σχεδιαγραμμάτων

Σχεδ. 1. Το οργανόγραμμα του αυτοκρατορικού ξενώνα-νοσοκομείου του Παντοκράτορα στην Κωνσταντινούπολη	σ. 15
Σχεδ. 2. Οργανόγραμμα των υπηρεσιών της Ιεράς Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης	σ. 39
Σχεδ. 3. Δράσεις Φιλανθρωπίας της Ιεράς Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης	σ. 44
Σχεδ. 4. Εργαλεία διοίκησης των φιλανθρωπικών μονάδων της ΙΜΜΣ	σ. 62
Σχεδ. 5. Έτη προϋπηρεσίας στη θέση του Διευθυντή	σ. 63
Σχεδ. 6. Κατηγοριοποίηση των εργασιακών σχέσεων στις φιλανθρωπικές μονάδες της ΙΜΜΣ	σ. 66
Σχεδ. 7. Κατανομή θαλάμων νοσηλείας κατά τον αριθμό των κλινών	σ. 67
Σχεδ. 8. Κτιριακές διευκολύνσεις των μονάδων κοινωνικής φροντίδας της ΙΜΜΣ	σ. 67
Σχεδ. 9. Λοιπός εξοπλισμός των μονάδων κοινωνικής φροντίδας της ΙΜΜΣ	σ. 68
Σχεδ. 10. Ταξινόμηση των φιλανθρωπικών μονάδων της ΙΜΜΣ κατά το ύψος προϋπολογισμού	σ. 68
Σχεδ. 11. Πηγές χρηματοδότησης των φιλανθρωπικών μονάδων της ΙΜΜΣ	σ. 69
Σχεδ. 12. Παρεχόμενες υπηρεσίες στις φιλανθρωπικές μονάδες της ΙΜΜΣ	σ. 70

## Εισαγωγή

Η φιλανθρωπία αναμφισβήτητα αποτελεί διαχρονικά το κυρίαρχο όπλο των κοινωνιών στην αντιμετώπιση της ανθρώπινης δυστυχίας. Όπως σημειώνεται (Μορφωτική Υπηρεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2001, σ.23), η φιλανθρωπία στο πέρασμα του χρόνου, από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα, εκφράζεται με ποικίλους τρόπους και μορφές, ανάλογα με το εννοιολογικό - πνευματικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο αναπτύσσεται.

Η Χριστιανική Φιλανθρωπία, δηλαδή η φιλανθρωπία που είναι επενδυμένη πνευματικά με τη χριστιανική πίστη και φιλοσοφία, δίνει μια νέα πνευματική διάσταση στο όλο ζήτημα της φροντίδας του κοινωνικά, ηθικά, υλικά ή και πνευματικά πάσχοντα ανθρώπου. Πεμπτούσια της φροντίδας του πάσχοντα είναι η αγάπη, με την έννοια ότι “Ο αγαπών τον Θεό αγαπά και τον αδελφό αυτού” (Α΄ Ιω. Δ΄ 21.). Η “Εμπρακτη Αγάπη” αποτελεί τον κινητήριο μοχλό της φιλανθρωπικής δράσης του χριστιανού και όπως σημειώνεται (Μαργριπλής), η Φιλανθρωπία στο πλαίσιο της Εκκλησίας θεωρείται ότι είναι αρετή και γνώρισμα κάθε χριστιανού.

Ιστορικά, η θεσμοποίηση της Χριστιανικής Φιλανθρωπίας εντοπίζεται ευθύς αμέσως με την ίδρυση της πρώτης Χριστιανικής Αποστολικής Εκκλησίας των Ιεροσολύμων. Όπως ιστορικά περιγράφεται, η φιλανθρωπική δράση των πρώτων χρόνων της Αποστολικής Εκκλησίας είχε όλα τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της απόλυτης “έμπρακτης αγάπης”, δηλαδή την κοινοκτημοσύνη, την κοινοβιακή και συλλογική δράση και τέλος τη δράση μέσα από τη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας.

Κομβικό σημείο για τη Χριστιανική Φιλανθρωπία φαίνεται να αποτελεί η ίδρυση του Βυζαντινού κράτους, όπου πλέον θεσμοποιείται ως η κυρίαρχη πηγή κοινωνικής φροντίδας, ενώ η διοίκηση της Χριστιανικής Εκκλησίας αποτελεί τον “αποκλειστικό” διαχειριστή της κοινωνικής δράσης του κράτους. Σταδιακά πλέον, η πρωτοχριστιανική απόλυτη έννοια της έμπρακτης αγάπης επενδύεται με οργανωτικά και διοικητικά χαρακτηριστικά με στόχο την κατοχύρωση των ωφελειών της Χριστιανικής Φιλανθρωπίας, στις μάζες των πληθυσμών που διέθετε η Βυζαντινή Αυτοκρατορία στην υπερχλιετή διαδρομή της.

Η “συνταγή” μίξης της Χριστιανικής έμπρακτης αγάπης με τις αρχές της επιστήμης της οργάνωσης και της διοίκησης φαίνεται ότι σταδιακά απέκτησε ιδιαιτερότητες, μεταξύ της Ανατολικής Χριστιανικής Εκκλησίας (Ορθόδοξης) και της Δυτικής Χριστιανικής Εκκλησίας (Καθολικής, Προτεστάντικες ομολογίες). Στην πράξη φαίνεται ότι ενώ στην Ορθόδοξη Εκκλησία η φιλανθρωπία αποτελεί μέρος της χριστιανικής ζωής του ανθρώπου (είναι αρετή και όχι υποχρέωση), στις δυτικές Χριστιανικές Εκκλησίες φαίνεται ότι η φιλανθρωπία αποτελεί σκοπό και υποχρέωση.

Στη σύγχρονη Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία η φιλανθρωπία ως εκδήλωση της Χριστιανικής έμπρακτης αγάπης, φαίνεται να έχει διαμορφώσει ένα ιδιαίτερο πλαίσιο δραστηριοποίησης, όπου κέντρο της φιλανθρωπικής δράσης είναι η ενορία, ο Επίσκοπος και η Επισκοπική περιφέρεια. Η **ενορία**, που αντιπροσωπεύει τη σύγχρονη έκφραση της λειτουργικής ζωής της Εκκλησίας, φαίνεται να είναι ο συνδυαστικός ιδεολογικός κρίκος μεταξύ της πρωτοχριστιανικής και σύγχρονης Ορθόδοξης Εκκλησίας (για την περίπτωση της Ελληνικής). Άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα της φιλανθρωπικής δράσης της Εκκλησίας της Ελλάδος είναι η αποκέντρωση των δράσεων σε επίπεδο Επισκοπής και Επισκόπου, που αν μη τι άλλο αποτελεί τη συνέχεια της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής παράδοσης.

Έχοντας υπόψη το θεολογικό και οργανωτικό υπόβαθρο της φιλανθρωπικής δράσης της σύγχρονης Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, θα επιχειρηθεί σε πρώτο επίπεδο η παρουσίαση των χαρακτηριστικών του παραγόμενου σήμερα φιλανθρωπικού έργου της

Εκκλησίας της Ελλάδος και σε δεύτερο επίπεδο η διερεύνηση της φιλανθρωπικής δράσης σε επίπεδο Επισκοπής.

Στόχος της εργασίας που ακολουθεί, είναι η αξιολόγηση της τρέχουσας φιλανθρωπικής δράσης της ιστορικής Επισκοπής, που φέρει τον τίτλο Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης (ΙΜΜΣ). Η αξιολόγηση της φιλανθρωπικής δράσης της ΙΜΜΣ περιλαμβάνει δύο σκέλη, αυτό της απογραφικής αξιολόγησης των οργανωμένων δράσεων της Μητρόπολης και αυτό της συγκριτικής μελέτης των φιλανθρωπικών δράσεων της ΙΜΜΣ σε σχέση με την δραστηριότητα των υπολοίπων Μητροπόλεων της Ελλαδικής Εκκλησίας.

Η απογραφική αξιολόγηση εστιάζεται στις οργανωμένες μονάδες κλειστού και ανοικτού τύπου που έχουν αναπτυχθεί στην ΙΜΜΣ. Για την αξιολόγηση χρησιμοποιήθηκε σχετικό ερωτηματολόγιο, με το οποίο διερευνάται η διοικητική δομή και οργάνωση των μονάδων, τα βασικά χαρακτηριστικά των παρεχόμενων υπηρεσιών, η υλικοτεχνική υποδομή, το οικονομικό πλαίσιο λειτουργίας τους και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του χρησιμοποιούμενου προσωπικού.

Για την επίτευξη των στόχων της εργασίας θα αναπτυχθούν πέντε (5) κεφάλαια όπως ακολουθούν. Στο **πρώτο κεφάλαιο** με τίτλο η "Εννοιολογική οριοθέτηση της "Κοινωνικής Φροντίδας" στην Ορθόδοξη Εκκλησία" επιχειρείται η παρουσίαση των βασικών εννοιολογικών χαρακτηριστικών του όρου "Φιλανθρωπία" στην Ορθόδοξη εκκλησιαστική ζωή. Στο **δεύτερο κεφάλαιο** με τίτλο "Ιστορική αναδρομή της "Εμπρακτης Αγάπης", ήτοι της Φιλανθρωπίας στην Ορθόδοξη Εκκλησία" γίνεται σύντομη ανασκόπηση των βασικών χαρακτηριστικών της φιλανθρωπικής φροντίδας στη Χριστιανική Εκκλησία κατά χρονολογικές ενότητες, συμπεριλαμβανομένης και της περιόδου της Ελληνικής Εκκλησίας στην περίοδο του Νεοελληνικού κράτους. Στο **τρίτο κεφάλαιο** με τίτλο "Η Φιλανθρωπική φροντίδα στην Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης", πραγματοποιείται σύντομη παρουσίαση των ιστορικών σταθμών εξέλιξης της Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης σε επίπεδο διοίκησης και φιλανθρωπικής δράσης, καθώς και η καταγραφή των τρεχουσών κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών του χώρου της γεωγραφικής δικαιοδοσίας της Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης. Στο **τέταρτο κεφάλαιο** με τίτλο "Μελέτη της υφιστάμενης υποδομής των φιλανθρωπικών μονάδων (κλειστού και ανοικτού τύπου) στην Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης" επιχειρείται η καταγραφή και αξιολόγηση των ποσοτικών και ποιοτικών χαρακτηριστικών των μονάδων, καθώς και η συγκριτική αξιολόγησή τους με τη βοήθεια δεικτών, με τις φιλανθρωπικές μονάδες του συνόλου των Μητροπόλεων που ανήκουν στην Ελλαδική Εκκλησία. Τέλος, στο **πέμπτο κεφάλαιο** με τίτλο "Συζήτηση – Συμπεράσματα - Προτάσεις" πραγματοποιείται συζήτηση επί των ευρημάτων και συμπερασμάτων της εργασίας, ενώ γίνονται προτάσεις για την βελτίωση ακόμη περισσότερο της ποιότητας των παραγόμενων υπηρεσιών των μονάδων φιλανθρωπικής φροντίδας που διαθέτει η Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης.



## Κεφάλαιο 1. Εννοιολογική οριοθέτηση της “Κοινωνικής Φροντίδας” στην Ορθόδοξη Εκκλησία

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα επιχειρηθεί η παρουσίαση των βασικών εννοιολογικών χαρακτηριστικών του όρου “Κοινωνική Φροντίδα” στην Ορθόδοξη εκκλησιαστική ζωή, αφού έτσι θα διευκολυνθεί η ερμηνεία της φιλανθρωπικής δράσης της Ορθόδοξης Ελληνικής Εκκλησίας, ως συμπληρωματικό εργαλείο άσκησης κοινωνικής φροντίδας, παράλληλα με τις υπάρχουσες δομές και δραστηριότητες του Ελληνικού Κράτους- Πρόνοιας.

### 1.1 Η αγάπη ως αρχή προσφοράς

Η χριστιανική πίστη, δηλαδή η αποδοχή των αληθειών του Χριστιανισμού όπως αυτές εκφράζονται μέσα από τις γραφές (Ευαγγέλιο, Πράξεις και Επιστολές των Αποστόλων), αλλά και την Παράδοση της εκκλησίας (Οικουμενικές Σύνοδοι, Πατερικά κείμενα, Πατερική ζωή) αποτελεί τη βάση της ζωής του Ορθόδοξου χριστιανού και το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της χριστιανικής του ταυτότητας.

Ουσιώδες γνώρισμα της ζωής του χριστιανού είναι η μετουσίωση της χριστιανικής πίστης σε πράξη και ζωή. Σύμφωνα με τις γραφές (Προς Γαλάτας Επιστολή, κεφ. 5, στ.6)<sup>1</sup> για τον χριστιανό η πίστη εκδηλώνεται με έργα αγάπης. Η αγάπη είναι η αναπνοή της πίστης, είναι ο φυσικός τρόπος της ύπαρξής της. Κατά τον ιερό Χρυσόστομο η αγάπη προς τον πλησίον είναι ο τρόπος που ζούμε και ομολογούμε την πίστη μας, αφού όπως σημειώνει “Η αγάπη είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα των πιστών, δηλαδή να μην προσέχουμε τους εαυτούς μας μόνο, αλλά και τα μέλη μας τα ασθενή να θεραπεύουμε και να καταρτίζουμε, αυτό είναι μέγιστο δείγμα της πίστης”<sup>2</sup>.

Σύμφωνα με την ορθόδοξη θεολογία περί αγάπης, η χριστιανική ζωή ως ζωή πίστης και αγάπης προς το Θεό, συνδέεται και με την αγάπη προς τον πλησίον. Η αγάπη του ανθρώπου προς το Θεό είναι απόρροια της αγάπης του Θεού προς τον άνθρωπο. “Ημείς αγαπώμεν αυτόν, ότι αυτός πρώτος ηγάπησεν ημάς, ώστε τον υιόν Αυτού τον Μονογενή έδωκεν, ίνα πας ο πιστεύων εις αυτόν μη απόλλυται, αλλ’ έχει ζωήν αιώνιον”<sup>3</sup>. Και επειδή ο Χριστός σταυρώθηκε για όλους έχει δικαίωμα να απαιτεί και από τον καθένα αγάπη προς όλους “εντολήν καινήν δίδωμι υμίν ίνα αγαπάτε αλλήλους”<sup>4</sup>. Χωρίς την αγάπη προς τον πλησίον, η αγάπη προς τον Θεό θεωρείται ανύπαρκτη. “Ο αγαπών τον Θεό αγαπά και τον αδελφό αυτού”<sup>5</sup> και “εάν τί ειπέι ότι αγαπώ τον Θεόν και τον αδελφόν αυτού μισή, ψεύτης εστί”<sup>6</sup>. Συνεπώς η αγάπη στο Θεό είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την αγάπη

<sup>1</sup> “εν γαρ Χριστώ Ιησού ούτε περιτομή τι ισχύει ούτε ακροβυστία, αλλά πίστις δι’ αγάπης ενεργουμένη”, Απόστολος Παύλος, Προς Γαλάτας Επιστολή, κεφ. 5<sup>ο</sup>, στ. 6.

<sup>2</sup> «Τούτο γνώρισμα, το μή τα εαυτών σκοπεΐν μόνον, αλλά και τα μέλη ημών διεστραμμένα διορθούν και καταρτίζεν’ τούτο δείγμα της πίστεως μέγιστο» (Ι. Χρυσόστομος, *Εις Γένεσιν, Λόγος Θ’*, Έκδοση ωφελίμου βιβλίου, τόμος 52<sup>ος</sup>, σελ. 186).

<sup>3</sup> Κορίνθ. Α’, 13.

<sup>4</sup> «Σας δίνω προς τούτο εντολή νέα : να αγαπάτε ο ένας τον άλλον, καθώς Εγώ σας αγάπησα, έτσι και εσείς να αγαπάσθε μεταξύ σας», (Ιω. ΙΓ’, 34).

<sup>5</sup> Α’ Ιω. Δ’ 21.

<sup>6</sup> Α’ Ιω. Δ’ 20.

στον πλησίον, αφού αγαπώντας τον πλησίον μας αγαπάμε τον Θεό, του οποίου κάθε άνθρωπος είναι εικόνα.

Κατά τους Πατέρες της εκκλησίας, η αγάπη δεν είναι καθήκον αλλά η ζωή του χριστιανού, είναι κατά τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο η κορωνίδα και η τελειότητα όλων των αγαθών. Δεν αγαπάμε τον πλησίον με την έννοια του οίκτου, της ευσπλαχνίας, της ελεημοσύνης, σαν μια ευκαιρία για «καλή πράξη» ή για εξάσκηση της φιλανθρωπίας μας. Αγαπάμε τον πλησίον γιατί μέσα του είναι η εικόνα του Θεού, ως μια αρχή μιας αδιάκοπης κοινωνίας και σχέσης με το Θεό. Η αγάπη προς τον πλησίον αποδεικνύεται κυρίως με την προσφορά, η οποία αποτελεί και την ουσία της αγάπης.

Η προσφορά αγάπης όπως αναφέρουν άλλα πατερικά κείμενα είναι δόσιμο χωρίς συμβάσεις και προσωπικούς υπολογισμούς. Όπως σημειώνεται "Όποιος αγαπάει, θέλει περισσότερο να ευεργετεί παρά να ευεργετείται. Εκείνος που αγαπάει επιθυμεί να ευεργετεί, δεν θέλει όμως να φαίνεται ότι ευεργετεί"<sup>7</sup>. Εκείνος που έχει τη χριστιανική αγάπη παραμελεί και λησμονεί πολλές φορές τον εαυτό του, χάρη των άλλων, αφού "τέτοιο πράγμα είναι η αγάπη, άγρυπνη και γεμάτη φροντίδα για τους άλλους"<sup>8</sup>. Για το ίδιο ζήτημα σε ειδική επετηρίδα της Εκκλησίας της Ελλάδος (Μορφωτική Υπηρεσία, 2001), σημειώνεται ότι η προσφορά αγάπης δεν ξεκινά με προκαθορισμένα κριτήρια, καθορισμό δικαιούχων και προκατασκευασμένες προσφορές, αλλά με την πρόσωπο προς πρόσωπο ερώτηση "Τι σοι θέλεις ποιήσω;". Δικαιούχος είναι ο κάθε πλησίον, ανεξαρτήτως θρησκευτικής, πολιτικής, εθνικής, φυλετικής ή άλλης προελεύσεως. Μοναδικό κριτήριο επιλεξιμότητας είναι το γεγονός ότι κάποιος εκείνη τη στιγμή έχει την ανάγκη της προσωπικής και αδελφικής μας σχέσης.

Στα παραπάνω πλαίσια φαίνεται ότι η αγάπη, ένα καθαρά πνευματικό εργαλείο χρησιμοποιείται από την εκκλησία για την επούλωση των υλικών και ηθικών αιτιών που προκαλούν τη δυστυχία και την απόγνωση μεταξύ των ανθρώπων. Για την Ορθόδοξη Εκκλησία, "ο έμπρακτος Χριστιανισμός", προτείνει μια άλλη θέαση για την επίλυση των κοινωνικών ζητημάτων των ανθρώπων, την προσφορά της αγάπης (File://F:/ieronimos\_exousia.htm 19-02-2009) ως κινητήρια δύναμη και βασική προϋπόθεση για κοινωνική φροντίδα και προστασία.

## 1.2 Εκδηλώσεις της έμπρακτης αγάπης

Σε αντίθεση με τη σύγχρονη επιστημονική προσέγγιση, όπου τα ζητήματα των κοινωνικών ανισοτήτων και κοινωνικών αναγκών αντιμετωπίζονται με συστήματα κοινωνικής πρόνοιας ή κοινωνικής φροντίδας ή ευρύτερα με συστήματα κοινωνικής προστασίας, στην ορθόδοξη χριστιανική πρακτική η κοινωνική ανισότητα ή αδικία αντιμετωπίζονται μέσα από την φιλανθρωπία, τη φιλαλληλία, την κοινωνική διακονία ή την ελεημοσύνη.

Η διαφοροποίηση αυτή φαίνεται να έχει σημείο εκκίνησης τη θεώρηση του ανθρώπου, αφού για την Χριστιανική θρησκεία ο άνθρωπος δεν είναι μόνο κοινωνικό και πολιτικό όν, αλλά κυρίως "εικών και ομοίωσις του Θεού", του Θεού της αγάπης και της ευσπλαχνίας (Μορφωτική Υπηρεσία, 2001, σ.10), που σύμφωνα με

<sup>7</sup> «Ο αγαπών χαρίζεσθαι βούλεται μάλλον, ή χάριν λαμβάνειν· ο αγαπών και βούλεται χαρίζεσθαι το ηγαπημένω και ου βούλεται δοκείν χαρίζεσθαι». Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, Πατερικές Εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς, 31, 340.

<sup>8</sup> «Τοιούτον γάρ η αγάπη· αγρυπνών τί χρημα μεριμνημένον εστί», Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας... ο. π. 27, 316.

κοινωνιολόγους – μελετητές αποτελεί “ένα ποιοτικό άλμα και μια νέα αφετηρία στις μέχρι τότε αντιλήψεις για τη φιλανθρωπία και την κοινωνική πρόνοια” (Μαγριπλής Δ., 2003, σελ. 145). Στη συνέχεια θα επιχειρηθεί σύντομη εννοιολογική περιγραφή των όρων φιλανθρωπία, φιλαλληλία, κοινωνική διακονία και ελεημοσύνη, αφού έτσι θα γίνει περισσότερο διακριτή η διαφοροποίηση της νοηματοδότησης της “Κοινωνικής Φροντίδας” στο χώρο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, σε σχέση με την σύγχρονη νοηματοδότηση του όρου.

### 1.3 Η έννοια της φιλανθρωπίας.

Η λέξη φιλανθρωπία, μια καθαρά σύνθετη ελληνική λέξη φίλα- ανθρωπος, επιδέχεται πολλούς ορισμούς και κατ’ επέκταση εννοιολογικούς προσδιορισμούς. Σύμφωνα με την εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη, η Φιλανθρωπία ορίζεται ως η εκδήλωση αγάπης προς τους ανθρώπους<sup>9</sup>, η Εκκλησία της Ελλάδος αναφέρει ότι με τον όρο φιλανθρωπία, νοείται το σύνολο των εκδηλώσεων και λαμβανομένων μέτρων, με τα οποία προλαμβάνουμε ή θεραπεύουμε την ατομική ή ομαδική, υλική ή ηθική και πνευματική δυστυχία και εξαθλίωση (Μορφωτική Υπηρεσία, 2001, σ.23), ενώ αλλού η Φιλανθρωπία στο πλαίσιο της Εκκλησίας θεωρείται ότι είναι αρετή και γνώρισμα κάθε χριστιανού (Μαγριπλής Δ., 2003).

Στη θεολογική παράδοση της Εκκλησίας, η Φιλανθρωπία ταυτίζεται με την έννοια της ανιδιοτελούς αγάπης, του αλτρουισμού, της χριστιανικής αγάπης και υποδηλώνει ένα ενεργό αίσθημα καλοσύνης προς οποιοδήποτε πρόσωπο, ανεξάρτητα από την ταυτότητα ή τις πράξεις του (Κωνσταντέλος Δ., 1983, σελ. 33,351 ). Είναι κάτι πολύ περισσότερο από την απλή στοργή, τον οίκτο, την φιλία και την συμπάθεια. Είναι η αγάπη που εκδηλώνεται με λόγια και έργα στους πάσχοντες, φίλους και εχθρούς, που ευεργετεί κάθε άνθρωπο, απλώς και μόνο γιατί είναι άνθρωπος.

Στο σημείο αυτό να επισημανθεί ότι κατά την πατερική θεολογία πρότυπο και μέτρο της άσκησης της φιλανθρωπίας είναι ο ίδιος ο Θεός<sup>10</sup> και μόνο μέσα από αυτό το πρίσμα είναι δυνατόν να κατανοήσουμε το πλήρες νόημα και περιεχόμενο της φιλανθρωπίας από την ίδρυση της Εκκλησίας μέχρι σήμερα (Μαγριπλής Δ., 2003). Σε επίπεδο πράξης-εφαρμογής η φιλανθρωπία εκδηλώνεται με έργα – πράξεις που σε μεγάλο βαθμό προσδιορίζονται από το ίδιο το Ευαγγέλιο, δηλαδή τους ελαχίστους, τους καταφρονεμένους, τους πεινώντας και διψώντας, τους εν φυλακή, ορφανούς και χήρες, τους θλιβομένους, το ορφανό, τον ενδεή.

Σε επίπεδο παροχών, η οικονομική προσφορά είναι σημαντική σε σχέση με τη φιλανθρωπία, αλλά δεν αποτελεί την αρχή και το τέλος για την φιλανθρωπία. Για την Ορθόδοξη Εκκλησία, η φιλανθρωπία δεν είναι μια υποχρεωτική πράξη, ένα χρέος απέναντι σε ένα άτομο ή μια κοινωνική ομάδα που εξαντλείται με ένα οικονομικό βοήθημα. Όπως σημειώνεται, η πατερική απόδοση της φιλανθρωπίας υπερβαίνει σε περιεχόμενο κάθε προηγούμενη κοινωνική θεώρηση (Μορφωτική Υπηρεσία, 2001), αφού αποστολή της είναι η ριζική καταπολέμηση του «κακού» και η καταστροφή των υλικών και ηθικών αιτιών, που προκαλούν τη δυστυχία, την απόγνωση και την απελπισία των ανθρώπων. Σύμφωνα με την Εκκλησία της Ελλάδος, η Φιλανθρωπία “...είναι αρχή της

<sup>9</sup> Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη, Τόμος 24, σελ. 600.

<sup>10</sup> Τόσο στην Παλαιά όσο και στη Καινή Διαθήκη υπάρχουν πολλές αναφορές στην ιδιότητα του Θεού ως Φιλάνθρωπου. Ο Θεός είναι Φιλάνθρωπος γιατί είναι Αγάπη και είναι τόσο η Αγάπη Του, ώστε έστειλε τον Μονογενή Του Υιό για να σώσει τον πεπτοκότα άνθρωπο από την αμαρτία.

μεταβάσεως από την ευκαιριακή ελεημοσύνη και την επιδοματική πολιτική, που απαλύνουν περιστασιακά και προς στιγμή ορισμένα από τα συμπτώματα, προς μια ριζικότερη και πιο ολοκληρωμένη αντιμετώπιση και, όπου είναι δυνατόν, πρόληψη των αιτιών. Από την προσφορά που απευθύνεται προς κάποια ή κάποιες ανάγκες, προς μια προσφορά «για τον όλον άνθρωπον», για όλες τις πνευματικές και υλικές του ανάγκες” (Μορφωτική Υπηρεσία, 2001, σ.9-10).

Στη βάση των παραπάνω για την Ορθόδοξη Εκκλησία, χρησιμοθηρικές μορφές προσφοράς σε πάσχοντα, δηλαδή δραστηριότητες βοήθειας προς το συνάνθρωπο που έχουν ιδιοτελή κίνητρα και αποβλέπουν άμεσα ή έμμεσα, στην κοινωνική ή πολιτική προβολή των οργανωτών τέτοιων εκδηλώσεων και στο οικονομικό όφελος των δωρητών μέσα από φοροαπαλλαγές στις επιχειρήσεις, δεν έχουν καμία σχέση με το πνεύμα της ανιδιοτελούς προσφοράς που πρεσβεύει η Ορθόδοξη Εκκλησία.

Θα μπορούσε εν τέλει να οριοθετηθεί εννοιολογικά η Ορθόδοξη θεώρηση της φιλανθρωπίας χρησιμοποιώντας το περιεχόμενο δύο αγιογραφικών εδαφίων, αυτό της Επιστολής Ιακώβου (ό.π., σ.10), όπου αναφέρεται ότι “Θρησκεία καθαρά και αμίαντος παρά τω Θεώ και Πατρί αυτή εστίν, επισκέπτεσθαι ορφανούς και χήρας εν τη θλίψει αυτών, άσπιλων εαυτόν τηρείν από του κόσμου” και αυτό στο κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο όπου επισημαίνεται ότι η προσφορά αγάπης πρέπει να γίνεται “εν τω κρυπτώ και ο Πατήρ σου βλέπων εν τω κρυπτώ αποδώσει σοι εν τω φανερώ”.

Συνώνυμοι προς τη φιλανθρωπία εκκλησιαστικοί όροι, που κυρίως χρησιμοποιούνται στην Ορθόδοξη Εκκλησία είναι :

**Η φιλαλληλία**, θεολογικός όρος, που χρησιμοποιείται για να εκφράσει την αγάπη του Θεού προς το δημιούργημά του, τον άνθρωπο και χρησιμοποιείται σε θεωρητικό επίπεδο για να εκφράσει το ενδιαφέρον του χριστιανού στον πάσχοντα αδελφό του.

**Η εκκλησιαστική διακονία**, ερμηνεύεται ως η “λειτουργία μετά την λειτουργία”, δηλαδή η διακονία της κοινωνικής λειτουργίας, ήτοι η προσφορά για την κάλυψη των υλικών και πνευματικών αναγκών των ανθρώπων, ως συνέχεια της Θείας Ευχαριστίας. Η εκκλησιαστική διακονία ως έννοια και προσφορά χρησιμοποιείται κυρίως την εποχή των Αποστολικών Πατέρων (πρώτους χριστιανικούς αιώνες), τότε που είχαν αναπτυχθεί οι αγάπες, των οποίων περιείχαν οι διάκονοι της Εκκλησίας.

**Η ελεημοσύνη**, όρος που πέρα της υλικής ή της πνευματικής προσφοράς εκφράζει και άλλες αρετές, όπως την ευσπλαχνία, τη συμπόνια για τον συνάνθρωπο, το ειλικρινές ενδιαφέρον, που όμως όπως σημειώνεται (Μαργριπλής Δ.,2003, σ.147) ο όρος αυτός έχει απαξιωθεί αφού πλέον “... έγινε τύπος, μορφή επίδειξης κοινωνικής ανωτερότητας του ελεούντος προς τον ελεούμενο, περιστασιακή έκφραση συμπόνιας στην καλύτερη περίπτωση, χωρίς καμία διάθεση επικοινωνίας, βαθύτερης σχέσης και γνωριμίας με τον εμπερίστατο συνάνθρωπό μας” .

Συμπερασματικά, από την προηγηθείσα διερεύνηση του ζητήματος των εννοιολογικών χαρακτηριστικών της “Κοινωνικής Φροντίδας” στην Ορθόδοξη Εκκλησία, φαίνεται ότι υπάρχουν σημαντικά χαρακτηριστικά που την καθιστούν εννοιολογικά αυτοτελή σε σχέση με την “κοσμική” προσέγγιση του όρου Κοινωνική Φροντίδα τόσο στο επίπεδο κινήτρων, όσο και στο επίπεδο “έμπρακτης προσφοράς”. Ειδικότερα, για την Ορθόδοξη Εκκλησία η Κοινωνική Φροντίδα :

- είναι **θεοκεντρική**, αφού λογίζεται ως μίμηση στάσης του Θεού και ως πρότυπο και μέτρο άσκησης της φροντίδας είναι ο ίδιος ο Θεός

- έχει ως αφετηρία της ανθρώπινης κοινωνίας την αγάπη και όχι την κοινωνική δικαιοσύνη και το σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων, αφού για την Ορθόδοξη Εκκλησία η δίκαιη κοινωνία δεν εγγυάται την αγάπη
- είναι έκφραση της ψυχής “αγαπητική”, δηλαδή κίνητρο της φροντίδας δεν είναι τόσο οι ανάγκες των ανθρώπων όσο η “αγαπητική σχέση” του ανθρώπου με τον πλησίον
- δεν δεσμεύεται γεωγραφικά ή συστημικά ή οικονομικά, αφού ο έμπρακτος χριστιανισμός είναι έκφραση ψυχής πέρα και μακριά από νομοθεσίες, κρατικούς μηχανισμούς, κοινωνικές οριοθετήσεις ή οικονομικούς περιορισμούς και δεσμεύσεις
- είναι ανιδιοτελής προσφορά, δηλαδή δεν εντάσσεται στις λογικές του επιστημονικού μάνατζμεντ, των οικονομικών οριοθετήσεων και της κοινωνικής προβολής
- Στην Ορθόδοξη χριστιανική πρακτική δεν συνηθίζεται η χρησιμοποίηση των όρων Κοινωνική Φροντίδα ή Κοινωνική Πρόνοια, αλλά όρων όπως φιλανθρωπία, ελεημοσύνη, φιλαλληλία, εκκλησιαστική διακονία.

## Κεφάλαιο 2. Ιστορική αναδρομή της “Έμπρακτης Αγάπης”, ήτοι της Φιλανθρωπίας στην Ορθόδοξη Εκκλησία

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα επιχειρηθεί σύντομη ανασκόπηση των βασικών χαρακτηριστικών της φιλανθρωπίας στη χριστιανική εκκλησία, κατανέμοντας τον ιστορικό χρόνο στην Πρωτοχριστιανική περίοδο (μέχρι το 313 μ. Χ.), στην Βυζαντινή περίοδο (313-1453 μ. Χ.), στη Μεταβυζαντινή Περίοδο (1453-1830 μ.Χ.) και στη Νεοελληνική περίοδο (1830 μέχρι σήμερα). Στόχος του κεφαλαίου είναι η διερεύνηση των πιθανών κοινωνικών χαρακτηριστικών της “έμπρακτης αγάπης” της Χριστιανικής Εκκλησίας στην κοινωνία και πλέον ιδιαίτερα στην Ελληνική Χριστιανική Κοινωνία.

### 2.1 Η Φιλανθρωπία στους Πρωτοχριστιανικούς χρόνους

Κύριο χαρακτηριστικό στις αναπτυσσόμενες πρωτο-χριστιανικές κοινωνικές ομάδες ήταν η άδοξη και ανεπιτήδευτη εφαρμογή του Ευαγγελίου σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής των πρώτων χριστιανών. Από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα “καθαρότητας” χριστιανικού λόγου και έμπρακτης εφαρμογής του είναι οι δραστηριότητες φιλανθρωπίας που αναπτύσσουν οι πρώτοι χριστιανοί.

Κοινωνιολόγοι και άλλοι επιστήμονες (Σταθόπουλος Π. 1996, Πανουτσοπούλου Κ., 1984, Μίσιου Δ., 1989 κ.ά.) σημειώνουν ότι στους πρωτοχριστιανικούς χρόνους τίθενται τα θεμέλια μιας οργανωμένης φιλανθρωπικής δράσης, που αφετηρία έχει τη χριστιανική αγάπη και κύρια χαρακτηριστικά την αλλαγή των αντιλήψεων και την κοινωνικότητα των δράσεων σε σχέση με το παρελθόν.

**Αλλαγή αντιλήψεων.** Όπως επισημαίνει ο Σταθόπουλος (1996, σ.110), “... είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι η Διδασκαλία του Χριστού, για αγάπη προς τον συνάνθρωπο όπως αναπτύσσεται στις διάφορες παραβολές και τη διδασκαλία του γενικότερα, είναι ένα ποιοτικό άλμα και μια νέα αφετηρία στις μέχρι τότε αντιλήψεις για την κοινωνική πρόνοια” (ό.π., σ.110). Προφανώς η υπονοούμενη νεωτερικότητα στις αντιλήψεις φροντίδας από μέρους των πρωτοχριστιανών, αντιπαραβάλλεται με την μέχρι τότε πρακτική, κυρίως της εθνικής-ειδωλοατρικής και της ιουδαϊκής προσέγγισης των ζητημάτων φροντίδας των πασχόντων συνανθρώπων.

Αν και σύμφωνα με τους μελετητές υπάρχουν ιστορικές μαρτυρίες (ο.π., σ.108) ύπαρξης ψηγμάτων κοινωνικής φροντίδας στους αδύναμους και πάσχοντες στους λαούς της αρχαιότητας<sup>11</sup>, εντούτοις οι μαρτυρίες αυτές δεν είναι αρκετές για να επισκιάσουν την πραγματικότητα της εποχής αυτής, που ως κύρια χαρακτηριστικά της είχε την κοινωνική ανισότητα, τη σκληρότητα των ενεργειών (βρεφοκτονία, νηπιοκτονία ή γεροντοκτονία) και τις συνθήκες εξαθλίωσης στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, σε σημείο που κάποιοι μελετητές να σημειώνουν ότι “... δεν διαπιστώνεται ότι αναπτύχθηκε σ’ αυτούς οποιοδήποτε αξιολογικό και οργανωμένο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας”.

Στα παραπάνω θα μπορούσαμε να σημειώσουμε ότι τα όποια δείγματα φιλανθρωπικής δράσης των αρχαίων λαών, δεν ήταν εκδηλώσεις θρησκευτικής ανάγκης ή υποχρέωσης, αλλά μάλλον κοινωνική υποχρέωση (ιδιαίτερα στους χρόνους της

<sup>11</sup> όπως στον κώδικα του βασιλιά Χαμουραμί της Βαβυλώνας (1972-1750 π.χ.) όπου υπήρχαν διατάξεις προστασίας των αδύναμων και φτωχών ή στην Αρχαία Αίγυπτο, όπου οι ιερείς των ναών είχαν αναλάβει τη φροντίδα των ορφανών και αδυνάμων,

κλασσικής ελληνικής αρχαιότητας)<sup>12</sup> ή ως αναγκαία συνθήκη για την ανάπτυξη, λειτουργία και εδραίωση του οργανωμένου Ρωμαϊκού κράτους (π.χ. η ίδρυση των στρατιωτικών ρωμαϊκών νοσοκομείων *Valetudinarian*), που κυρίως ως στόχο είχαν την φροντίδα των τραυματισμένων ρωμαίων στρατιωτών και εθελοντών δούλων στρατιωτών.

Από την άλλη μεριά στην περίπτωση του μονοθεϊστικού λαού των Εβραίων, η φιλανθρωπία και οι όποιες άλλες δραστηριότητες αγαθοεργίας ήταν αποτέλεσμα θρησκευτικής υποχρέωσης των Εβραίων απέναντι στο Μωσαϊκό νόμο. Τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης βρίθουν **Θεοκρατικής Νομοθεσίας**, δηλαδή εντολών ή παροτρύνσεων προς τους Εβραίους για την άσκηση φιλανθρωπίας ή φροντίδας των πασχόντων. Έτσι για παράδειγμα στο βιβλίο Δευτερονόμιο (κεφ. 15) αναφέρονται σχετικές εντολές για την υποχρέωση φροντίδας των φτωχών και αδύναμων “ανοίγων ανοίξεις τας χείρας σου τω αδελφώ σου τω πένητι και τω επιδεομένω το επί της γης σου”, ενώ σε άλλο σημείο ο Μωυσής (Εξοδος, 22, 21) τονίζει την ανάγκη σεβασμού στους αδύναμους (χήρες, ορφανά), επισείοντας την οργή του Θεού στην περίπτωση μη εφαρμογής των εντολών “Πάσαν χήραν και ορφανόν ου κακώσετε. Εάν δε κακία κακώσητε αυτούς και κεκράξαντες καταβοήσωσι προς με, ακοή εισακούσομαι της φωνής αυτών και οργισθήσομαι θυμό και αποκτενώ υμάς μαχαίρα”. Τέλος, σε άλλη περίπτωση ορίζεται ο τρόπος συγκέντρωσης πόρων για τη φροντίδα των φτωχών, καθορίζοντας τη δεκάτη, δηλαδή παρακράτηση του ενός δεκάτου της αξίας των προϊόντων που πωλούνται ή των ποσοτήτων που παράγουν οι Εβραίοι για την κάλυψη των αναγκών των φτωχών και ενδεών (Δευτερονόμιο 15,11 και 12,6).

Σε αντίθεση με τα όσα συνέβαιναν στις ειδωλολατρικές ή μονοθεϊστικές κοινωνίες της αρχαιότητας, όπου δηλαδή οι όποιες εκδηλώσεις φροντίδας στον πάσχοντα ήταν αποτέλεσμα είτε κοινωνικών αναγκών ή οργανωτικών αναγκών ή θρησκευτικής υποχρέωσης, στην περίπτωση των πρωτοχριστιανικών κοινωνιών, η φροντίδα των πασχόντων φαίνεται να αποκτά μια νέα λογική που δεν έχει σχέση με κοινωνικές ανάγκες ή θρησκευτικές υποχρεώσεις, αλλά ατομικής σχέσης του Δημιουργού με το Δημιούργημά του, του Θεού με τον Άνθρωπο και εν τέλει των δημιουργημάτων (των ανθρώπων) μεταξύ τους. Δηλαδή, για τους πρώτους χριστιανούς η φροντίδα του πάσχοντα συνανθρώπου, δηλαδή της “εικόνας και της ομοίωσης του Θεού” ήταν τρόπος της καθημερινής “αγαπητικής” ζωής, του κάθε χριστιανού, όπου η εντολή “ο αγαπών τον Θεό αγαπά και τον αδελφό αυτού” υλοποιείτο καθημερινά με την πρόσωπο προς πρόσωπο ερώτηση: “Τι σοι θέλεις ποιήσω;”

Η ελεύθερη αυτή στάση του ανθρώπου απέναντι στο συνάνθρωπό του, δηλαδή της φροντίδας του πάσχοντα αδελφού του, πέραν και μακριά από κοινωνικές συμβάσεις ή θρησκευτικές ποινές ή απειλές, αποτελεί το κυρίαρχο χαρακτηριστικό αλλαγής αντίληψης και νοηματοδότησης της έννοιας της φροντίδας του πάσχοντα συνανθρώπου, είναι το ποιοτικό άλμα που επέφερε η χριστιανική πίστη στα ζητήματα της φροντίδας των πασχόντων.

<sup>12</sup> Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις του Λυκούργου στη Σπάρτη (800 π.Χ.), όπου θεσπίστηκαν μέτρα υποχρεωτικής φροντίδας των νέων, κατανομή της γης μεταξύ των κοινωνικών τάξεων, ή του Περίανδρου στην Κόρινθο (668 π.Χ.) με την εφαρμογή των Σεισαχθειών, δηλαδή την κατάργηση των χρεών ή του Σόλωνα στην Αθήνα (630 π.Χ.) και του Περικλή στη συνέχεια όπου για πρώτη φορά εφαρμόστηκαν συστηματικά κοινωνικά μέτρα φροντίδας απόρων (ορφανών και χηρών πεσόντων σε πολέμους) ή προστασίας των αδύναμων ηλικιακών στρωμάτων (συνταξιοδότηση ανάπηρων ή ηλικιωμένων) ή προστασίας ανέργων (προσλήψεις ανέργων για την κατασκευή κοινωφελών έργων).

**Η κοινωνικότητα των δράσεων.** Στην πρωτοχριστιανική περίοδο (μέχρι και τον 3<sup>ο</sup> μ. Χ. αιώνα), αρχή της φιλανθρωπικής δράσης των χριστιανών ήταν η έμπρακτη αγάπη που εκδηλωνόταν μέσα από τη λατρευτική εκκλησιαστική ζωή και η φροντίδα των αδύναμων αποτελούσε αυτό που ονομάζεται λειτουργία μετά τη λειτουργία. Δηλαδή η διακονία – φροντίδα των πασχόντων και αδυνάμων δεν ήταν ατομική υπόθεση του κάθε χριστιανού αλλά υπόθεση της Εκκλησίας. Χαρακτηριστικό της παραπάνω αντίληψης είναι το γεγονός ότι με προτροπή των Αγίων Αποστόλων η πρώτη Εκκλησία των Ιεροσολύμων<sup>13</sup> εξέλεξε επτά άνδρες - τους διακόνους - που ανέλαβαν την αποκλειστική ευθύνη της διαχείρισης της διακονίας (της φροντίδας) της διανομής τροφών και ελεημοσυνών. Η κοινωνικότητα της φιλανθρωπικής δράσης – διακονίας των πρώτων χριστιανών γίνεται εμφανής μέσα από μια σειρά δραστηριοτήτων που ιστορικά αναφέρονται κυρίως στο βιβλίο των Πράξεων των Αποστόλων, αλλά και σε άλλες ιστορικές αναφορές της εξεταζόμενης περιόδου.

**Η κοινοκτημοσύνη** αποτελούσε ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ζωής των πρώτων χριστιανών και ιδιαίτερα στην Εκκλησία των Ιεροσολύμων. Στις Πράξεις των Αποστόλων (2,44-46) αναφέρεται ότι “...πάντες οι πιστεύοντες ήταν επί το αυτό και είχαν άπαντα κοινά, και τα κτήματα και τας υπάρξεις επίπρασσον και διεμέριζον αυτά πάσι καθότι αν τις χρείαν είχε...”.

**Η κοινοβιακή και συλλογική δράση** αποτελούσε ένα άλλο χαρακτηριστικό της κοινωνικότητας των δράσεων των πρώτων χριστιανών, αφού όπως επισημαίνεται επίσης στις Πράξεις των Αποστόλων (2,46) “καθ’ ημέραν τε προσκαρτερούντες ομοθυμαδόν εν τω ιερῷ, κλώντες τε κατ’ οίκον άρτον, μετελάμβανον τροφής εν αγαλλιάσει και αφελότητι καρδιάς”.

Σύμφωνα με τους μελετητές (Πανουτσοπούλου Κ., Σταθόπουλος Π. κ.ά.) του ζητήματος της φιλανθρωπικής δράσης των πρώτων χριστιανών, ο Απόστολος Παύλος προέκρινε αντί της κοινοκτημοσύνης τις **αγάπες**, δηλαδή τα κοινά γεύματα των φτωχών χριστιανών, μια συλλογική δραστηριότητα που συνεχιζόταν μέχρι και τον 5<sup>ο</sup> μ.Χ. αιώνα.

Μία επιπλέον φιλανθρωπική δραστηριότητα με έντονα τα χαρακτηριστικά της κοινωνικότητας της δράσης αποτελούν τα **εκκλησιαστικά ταμεία**. Κάθε τοπική Εκκλησία διέθετε ένα ταμείο όπου συγκεντρώνονταν οι ελεημοσύνες και δωρεές των χριστιανών που δίνονταν μετά το πέρας των λατρευτικών τους συνάξεων. Το ταμείο το διαχειρίζονταν οι διάκονοι και οι διακόνισσες και σύμφωνα με την Πανουτσοπούλου (1984), οι δωρεές μοιράζονταν για την υλοποίηση σειράς φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων, όπως την πρόνοια χηρών, περίθαλψη ασθενών και πτωχών, φυλακισμένων, την φροντίδα των δούλων, την ταφή των άπορων νεκρών και τη φιλοξενία.

Τέλος, μια άλλη διάσταση της κοινωνικότητας της φιλανθρωπικής δράσης των πρωτοχριστιανικών εκκλησιών είναι η παρατηρούμενη φιλανθρωπική αλληλεγγύη μεταξύ των τοπικών Εκκλησιών. Μέσα από τις Πράξεις των Αποστόλων και τις επιμέρους Επιστολές των Αποστόλων γίνεται φανερό η αλληλεγγύη των τοπικών Εκκλησιών (της Ρώμης, της Κορίνθου, της Μακεδονίας), σε άλλες Εκκλησίες (των Ιεροσολύμων, της Σμύρνης και της Αντιόχειας) που μαστίζονταν από ασθένειες, φτώχεια, διωγμούς κ.ά. . Ο Μαγριπλής (2003) θεωρεί ότι η αλληλεγγύη των τοπικών Εκκλησιών είναι το πρώτο ιστορικά δείγμα διεθνούς φιλανθρωπικής αλληλεγγύης, ενώ

<sup>13</sup> Σύμφωνα με τις Πράξεις (κεφ. στ', στ. 1-7)



ο Σταθόπουλος Π. (1996) την οργάνωση εράνων και αποστολών φιλανθρωπίας σε άλλες πάσχουσες Εκκλησίες την οριοθετεί ως **μακρο-διακονία**.

Χαρακτηριστικά είναι δύο περιστατικά που αναφέρονται στις επιστολές του Απ. Παύλου σχετικά με την αλληλεγγύη των τοπικών Εκκλησιών σε επίπεδο φιλανθρωπικής δράσης. Στην προς Ρωμαίους Επιστολή (15,25-27) αναφέρει για την βοήθεια-διακονία που μεταφέρει στην Εκκλησία των Ιεροσολύμων από τις αδελφές Εκκλησίες της Μακεδονίας και της Αχαΐας, γράφοντας ότι "...νυνί δε πορεύομαι εις Ιερουσαλήμ διακονών τοις αγίοις. Ευδόκησαν γαρ Μακεδονία και Αχαΐα κοινωνίαν τινά ποιήσασθαι εις τους πτωχούς των αγίων των εν Ιερουσαλήμ...". Ενώ στην προς Κορινθίους Β' Επιστολή (9,1-7) ο Απ. Παύλος απευθυνόμενος στους Κορινθίους τους επαινεί για την προηγούμενη βοήθεια που είχαν στείλει στην Εκκλησία των Ιεροσολύμων και τους παρακινεί να προετοιμάζονται και για άλλες φιλανθρωπικές αποστολές βοήθειας σε χειμαζόμενες Εκκλησίες μελλοντικά "Περί μεν γαρ της διακονίας της εις τους αγίους περισσόν μοι έστι το γράφειν...".

## **2.2 Η Φιλανθρωπία στους Βυζαντινούς χρόνους**

### **2.2.1 Οι αλλαγές**

Τα χρονικά όρια μετάβασης από την Πρωτοχριστιανική στη Βυζαντινή περίοδο φιλανθρωπίας οριοθετούνται από δύο σημαντικά ιστορικά γεγονότα το **Διάταγμα των Μεδιολάνων (313 μ.Χ.)** περί της ανεξιθρησκίας και τη **μετεγκατάσταση της πρωτεύουσας της παραπαίουσας Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας από την Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη (323 μ.Χ.)**.

Το **Διάταγμα των Μεδιολάνων** περί της ανεξιθρησκίας είχε άμεσες επιδράσεις τόσο στη ζωή της εκκλησίας όσο και στην εννοιολογική προσέγγιση του όρου φιλανθρωπία, αλλά και στις εφαρμογές της. Η ελεύθερη διακίνηση της χριστιανικής πίστης είχε ως αποτέλεσμα αφενός τη ραγδαία αύξηση του αριθμού των χριστιανών και κατ' επέκταση της ραγδαίας αύξησης των πασχόντων και ενδεών χριστιανών και αφετέρου βασικά εννοιολογικά χαρακτηριστικά της φιλανθρωπίας της Πρωτοχριστιανικής περιόδου άρχισαν να εκφυλίζονται και να υποκαθίστανται από νέα. Έτσι, το κοινοβιακό πνεύμα, η κοινοκτημοσύνη, η διασύνδεση της φιλανθρωπίας με τη λειτουργική ζωή της εκκλησίας ατονούν. Όπως σημειώνει ο Σταθόπουλος (1996, σ.111-119) τόσο η εκκοσμίκευση της εκκλησίας όσο και οι αντικειμενικές δυσκολίες της πληθυσμιακής αύξησης των χριστιανών συνέβαλλαν προς αυτή την κατεύθυνση.

Μελετητές του ζητήματος, επισημαίνουν ότι η διαδικασία μετάβασης από την πρωτοχριστιανική αντίληψη περί φιλανθρωπίας διαφοροποιείται ανάμεσα στη Δυτική Ευρώπη και το Βυζάντιο. Ο Σταθόπουλος (ο.π. σ.116) αναφέρει ότι στη "Δυτική Ευρώπη η ελεημοσύνη έγινε μέσο άφεσης των αμαρτιών εκείνων που την ασκούσαν, ... ενώ στο Βυζάντιο αν και η ελεημοσύνη θεωρείτο βασική αρετή του χριστιανού, εντούτοις δεν ασκείτο ως υποχρέωση, στο βαθμό που αυτό συναντάται στη Δύση". Για το ίδιο ζήτημα ο Κανελλόπουλος Α. (1990, σ.13-18) εξετάζοντας την Ορθόδοξη προσέγγιση στα ζητήματα της φιλανθρωπίας σημειώνει ότι "Ο άκρατος ατομικισμός, η ιστορία των κυρωτικών απειλών της Ρωμαιοκαθολικής προπαντός Εκκλησίας και η λογική συνέπεια του Προτεσταντισμού που είναι η πίστη στο μεμονωμένο άτομο, τείνουν να ιδιωτικοποιήσουν την πίστη..." σε αντίθεση με τους Πατέρες της Ορθόδοξης Εκκλησίας,

που "...πίστευαν ότι η επίλυση του συμφέροντος του πλησίον προάγει τα ατομικά συμφέροντα".

Οι παραπάνω εννοιολογικές διαφοροποιήσεις στα ζητήματα της φιλανθρωπίας γίνονται ιδιαίτερα ορατές στο πεδίο εφαρμογής. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της φιλανθρωπικής δραστηριοποίησης των μοναχών της Δυτικής (Καθολικής) Εκκλησίας σε σχέση μ' αυτή των μοναχών της Ανατολικής (Ορθόδοξης) Εκκλησίας. Όπως αναφέρει ο Σταθόπουλος (1996, σ. 114), ο Borkebau (1994, σ.167) υποστηρίζει ότι στη Δυτική Εκκλησία όπου δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα θέματα ηθικής, αγαθοεργίας και στήριξης της κοσμικής δύναμης της Εκκλησίας, ιδρύονται τάγματα μοναχών (Φραγκισκανοί, αδελφές του ελέους) για την θεραπεία της φτώχειας, την ελεημοσύνη, ενώ στην Ανατολική Εκκλησία ο μοναχός δεν θεωρείται όργανο αλλαγής του κόσμου και για αυτό την φιλανθρωπία ο Ορθόδοξος μοναχός την προσεγγίζει με πνεύμα διακονίας και τον πάσχοντα ως πρόσωπο. Γι' αυτό το λόγο, στην ιστορία της Ορθόδοξης μοναστικής ζωής δεν υπάρχουν οργανωμένα μοναστικά τάγματα που στόχο τους να είχαν την φιλανθρωπική δράση, αφού για την Ορθόδοξη πίστη η φιλανθρωπία εξακολουθεί να είναι ζήτημα προσωπικής σχέσης και συναλληλίας με τον πάσχοντα.

Πάντως, όπως σημειώνει και ο Σταθόπουλος (1996, σ.111), το Διάταγμα των Μεδιολάνων φαίνεται ότι συνέβαλλε ώστε η φιλανθρωπία περισσότερο στη Δυτική Εκκλησία και λιγότερο Ανατολική να θεωρείται μάλλον ιδιωτική πράξη ελεημοσύνης – αγαθοεργίας, που αποσκοπεί στη "σωτηρία" του βοηθούτος, παρά στην αντιμετώπιση των αναγκών του πάσχοντα, στο πλαίσιο μιας προσωπικής σχέσης.

**Η μετεγκατάσταση της πρωτεύουσας της παραπαίουσας Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας από την Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη σηματοδοτεί ραγδαίες αλλαγές τόσο στο ρόλο της Εκκλησίας στην κοινωνική δράση του νέο-αναπτυσσόμενου Βυζαντινού κράτους, αλλά και στο σύστημα δομής, οργάνωσης και διάθεσης της φιλανθρωπίας στους ενδεείς και πάσχοντας.**

Η αλλαγή πρωτεύουσας σήμανε την αρχή διαμόρφωσης και λειτουργίας μιας νέας κρατικής οντότητας, της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, που είχε ως βάσεις το Χριστιανισμό την Αρχαιοελληνική σκέψη και την Ρωμαϊκή διοικητική κουλτούρα. Στη νέα αυτή κρατική οντότητα, η Εκκλησία γίνεται εκπρόσωπος της αποκαλούμενης εκκλησιαστικής εξουσίας και οφείλει να συνδιαλέγεται με την κοσμική-κρατική εξουσία που εκφράζεται από τον αυτοκράτορα.

Το ενδιαφέρον στην περίπτωση αυτή είναι ότι πλέον η Εκκλησία εκ των πραγμάτων υποχρεούται να λειτουργήσει έστω και συγκαταβατικά χρησιμοποιώντας οργανωτικά σχήματα και ιεραρχία, δανεισμένα κατά ένα μέρος από την κοσμική αντίληψη διοίκησης (της Ρωμαϊκής). Επίσης ενδιαφέρον είναι και το γεγονός, ότι σε αντίθεση με την Δυτική Εκκλησία, όπου η κοσμική και θρησκευτική εξουσία ήταν ταυτισμένες σε ένα πρόσωπο (Πάπα ή κατά καιρούς στους Φράγκους βασιλείς), στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία οι δύο εξουσίες (κοσμική με τον Αυτοκράτορα και εκκλησιαστική με τον Πατριάρχη) ήταν διακριτές σε στενή όμως συνεργασία, όπως αναφέρει και ο Μεταλληνός (1989, σ.120), που τη σχέση μεταξύ κοσμικής και εκκλησιαστικής εξουσίας την περιγράφει ως "συναλληλία (συνεργασία) πολιτικής και εκκλησιαστικής διακονίας". Η διακριτή αυτή σχέση εξουσιών είχε σημαντικές επιδράσεις στον τομέα των παροχών κοινωνικής φροντίδας-φιλανθρωπίας.

## 2.2.2 Νέο σύστημα οργανωμένης φιλανθρωπικής δράσης

Οι προαναφερθείσες αλλαγές στην θεολογική-εννοιολογική προσέγγιση της φιλανθρωπίας, αλλά και οι ραγδαίες αλλαγές που αναφέρθηκαν στους τομείς της οργάνωσης και λειτουργίας του νέου κράτους της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, σηματοδότησαν την αναδιάρθρωση του συστήματος φιλανθρωπικής – κοινωνικής φροντίδας, με πρώτο χαρακτηριστικό την έναρξη λειτουργίας ενός συστήματος οργανωμένης κοινωνικής δράσης, με τριμερή σύνθεση.

**Η εκκλησία**, στη νέα αυτή κρατική οντότητα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας αποκτά τεράστιες δυνατότητες φιλανθρωπικής δραστηριοποίησης, αφού πλέον λειτουργούσε ελεύθερα (χωρίς το φόβο των διωγμών της πρωτοχριστιανικής περιόδου) και έχοντας στην ευθύνη της το σύνολο του πληθυσμού της αυτοκρατορίας που ήταν σχεδόν αποκλειστικά χριστιανικός.

**Το κράτος**, αντίστοιχα και στα πλαίσια της κοσμικής εξουσίας που διέθετε, ασκούσε παράλληλα το δικό του κοινωνικό έργο. Στην πορεία της εξέλιξης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας φαίνεται ότι ο ρόλος του κράτους για την κοινωνική φροντίδα των πολιτών ήταν περισσότερο εποπτικός και λιγότερο ρόλος φορέα παροχής υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας. Οι αυτοκράτορες, αρχής γενομένης από τον Ιουστινιανό είχαν αναθέσει σχεδόν αποκλειστικά στην Εκκλησία τη διαχείριση και την παροχή της κοινωνικής φροντίδας. Οι δραστηριότητες του κράτους συνοψίζονταν κυρίως είτε στην έκδοση νομοθετημάτων (Νεαρές, Χρυσόβουλα κ.ά.) που αφορούσαν την ίδρυση αυτοκρατορικών κοινωνικών ιδρυμάτων, τη διευθέτηση λειτουργικών δυσλειτουργιών των ιδρυμάτων, την οικονομική επιχορήγηση φιλανθρωπικών ιδρυμάτων ή άλλων δραστηριοτήτων ευποιίας και τέλος την έκδοση νομοθετημάτων που στόχευαν στον περιορισμό της εκμετάλλευσης ή τη συσσώρευση πλούτου<sup>14</sup>. Ιδιαίτερα από την εποχή του Ιουστινιανού και αργότερα, με αυτοκρατορικές αποφάσεις είχε ανατεθεί στην εκκλησία (στους κατά τόπους οικείους Επισκόπους) η διαχείριση και λειτουργία των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων.

Έτσι, οι αυτοκράτορες Βασίλειος ο Α΄ (867-886 μ.Χ.) και Λέων ο ΣΤ΄ (886-912 μ.Χ.) όριζαν ότι οι οικονομοί, οι ξενοδόχοι, οι νοσοκόμοι, οι πτωχοκόμοι και οι διοικητές όλων των φιλανθρωπικών μονάδων και όλοι οι κληρικοί θα είναι υπόλογοι στον επίσκοπό τους, στου οποίου την δικαιοδοσία ανήκουν. Ενώ σε άλλο απόσπασμα αναφέρεται ότι απαγορευόταν στον επίσκοπο να οικειοποιείται για τον εαυτό του ή για τους συγγενείς του οτιδήποτε ανήκε σε φιλανθρωπικό ίδρυμα (Miller S. T., 1998, σσ. 15-39). Σε άλλη περίπτωση ο ιστορικός Κύριλλος ο Σκυθοπολίτης αναφέρει ότι με διατάγματα του Ιουστινιανού, επιχορηγείτο με 1850 νομίσματα ετησίως το νοσοκομείο των Ιεροσολύμων, που διέθετε 200 κλίνες και περιελάμβανε δύο μονάδες νοσηλείας, μία για τους άπορους της πόλης και μία για τους ξένους. Όπως αναφέρεται στην απόφαση "εκέλευσεν... νοσοκομείου κτισθήναι εν τω μέσω της αγίας πόλεως εκατόν μεν κραββατίων, πρόσοδον δε καθαρά αφορίσας αυτώ το πρότερον ενιαύσιων νομισμάτων χιλίων οκτακοσίων

<sup>14</sup> Για παράδειγμα με το Αλληλέγγυον, ο πλούσιος της περιοχής αναλάμβανε να καλύψει με τις εισφορές του τις οφειλές πτωχών που αδυνατούσαν να πληρώσουν τους φόρους τους. Είχαν προηγηθεί η "Εκλογή" του Λέοντα Γ΄ Ίσαυρου και η "Επαναγωγή" του Βασίλειου Α΄, που καθόριζαν ότι σε περίπτωση άσημων καιρικών συνθηκών οι δυνατοί δεν είχαν το δικαίωμα να αγοράσουν τα χωράφια των μικροκτηματιών, ενώ αλλού υπήρχε πρόβλεψη ορίου για το πόσες εκτάσεις γης μπορούσε να αγοράσει ο δυνατός ενώ απαγορευόταν ρητά η τοκογλυφία (Κατσιλιώτης Ν., 2010).

πενήντα, μετέπειτα δε διακοσίων κραββατιών εκέλευσεν το αυτό γενέσθαι νοσοκομείο προσθείς τσσαύτην πρόσσοδον” (Κωνσταντέλος Δ., 1994, Miller S. T., 1998). Τέλος, στις αποφάσεις της 4<sup>ης</sup> Οικουμενικής Συνόδου στη Χαλκηδόνα, γίνεται η πρώτη αναφορά σχετικά με τη λειτουργία νοσοκομείων, όπου όλα τα πτωχεία και νοσοκομεία ετίθεντο υπό την επίβλεψη των τοπικών επισκόπων, που άλλωστε είχαν και την ευθύνη της κατασκευής τους.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι φιλανθρωπικές υπηρεσίες προσέφεραν και οι **ιδιώτες φιλάνθρωποι**, είτε διαθέτοντας χρηματικά ποσά για την κατασκευή φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, είτε ανελάμβαναν πλήρως την κατασκευή και τη λειτουργία τους, ιδιαίτερα νοσοκομειακών μονάδων (Αμάντος Κ.,1924,σ.301). Τα κίνητρα των ιδιωτών ήταν είτε θρησκευτικά (φιλανθρωπική προσφορά), είτε οικονομικά με στόχο την οικονομική απολαβή. Σύμφωνα με τον Δρούμπαλη (2010, σ.18), η ιδιωτική φιλανθρωπική δράση αναπτύχθηκε κυρίως λόγω της ατελούς οργάνωσης του κράτους και της Εκκλησίας στην πρώιμη βυζαντινή περίοδο, που έδωσε στους ιδιώτες τη δυνατότητα να αναπτύξουν ένα άτυπο ιδιωτικό σύστημα κοινωνικής φροντίδας εκτός του κρατικού και του εκκλησιαστικού πεδίου. Να επισημανθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις το κράτος υπό την πίεση των αναγκών, ενίσχυε την ιδιωτική πρωτοβουλία, ιδιαίτερα στην εποχή του Ιουστινιανού, όπου μάλιστα δινόταν το δικαίωμα σε αυτούς ή και στους κληρονόμους τους να συμμετέχουν στην διοίκηση των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων που κατασκεύαζαν, αφού πάντα την επίβλεψη της λειτουργίας τους είχαν αναλάβει οι οικείοι επίσκοποι. Γνωστά ιδιωτικά φιλανθρωπικά ιδρύματα στην Κωνσταντινούπολη ήταν το νοσοκομείο-πτωχοκομείο του Ευβούλου, ο ξενώνας του Ναρσού, του Κωνσταντίνου Λιβός κ.ά. (Αμάντος Κ.,1924,σ.301) .

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η μετάβαση από την Πρωτοχριστιανική στη Βυζαντινή περίοδο οδήγησε σε σημαντικές αλλαγές το εκκλησιαστικό σύστημα φιλανθρωπίας, τόσο σε επίπεδο εννοιολογικής προσέγγισης του ζητήματος της φιλανθρωπίας, όσο και στο σύστημα παροχής φιλανθρωπικής φροντίδας, αφού πλέον η Εκκλησία εξακολουθεί να αποτελεί τον κύριο παροχέα φιλανθρωπίας αλλά στα πλαίσια ενός νέου τριμερούς σχήματος φορέων φιλανθρωπικών δράσεων, όπου πέραν της εκκλησίας συμπληρωματικά συμμετέχουν το κράτος και οι ιδιώτες.

### **2.2.3 Οργανωτικά χαρακτηριστικά της Φιλανθρωπίας την Βυζαντινή περίοδο**

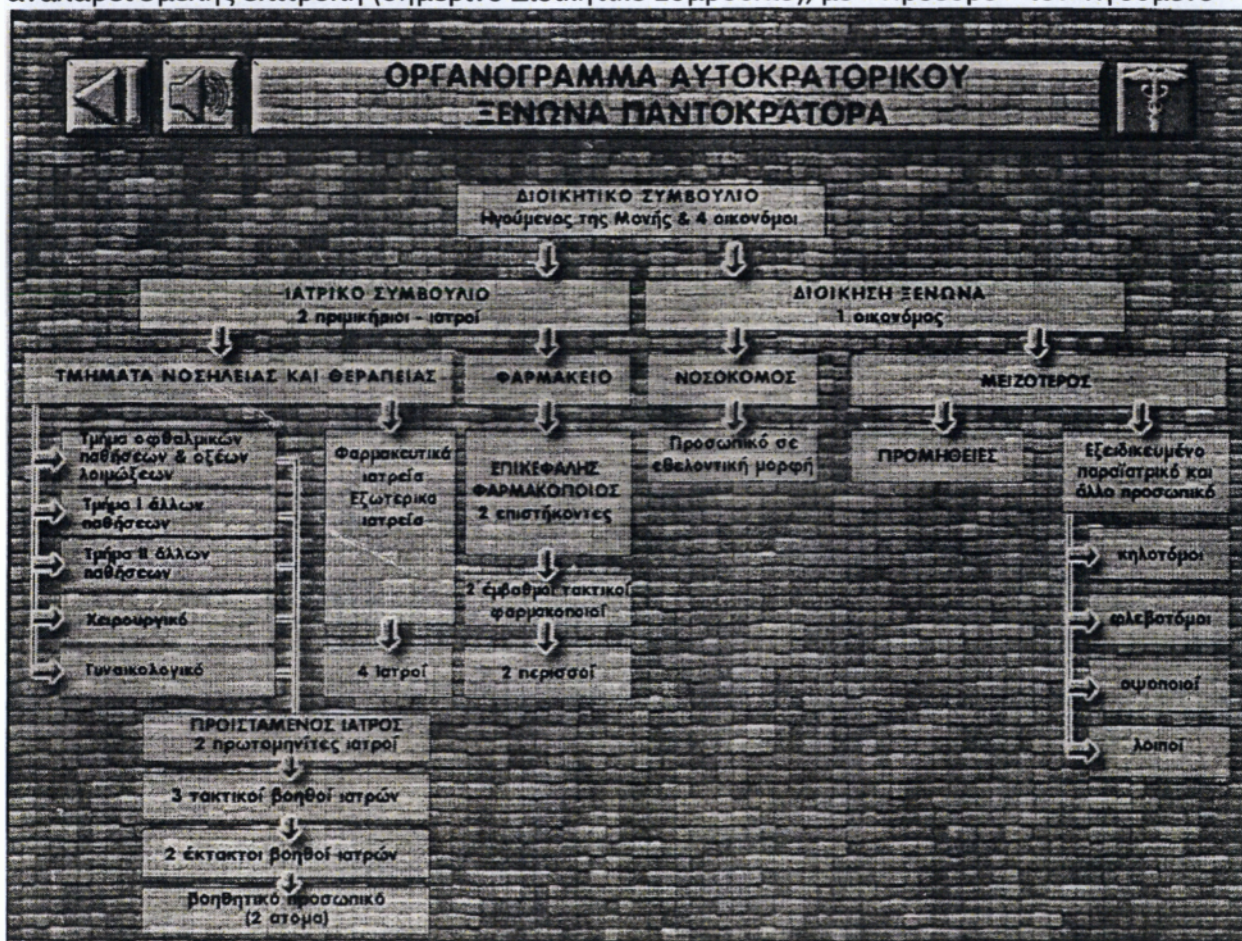
Η σταδιακή ανάπτυξη τριμερούς συστήματος φορέων παροχής φιλανθρωπικής φροντίδας, ακολουθείται και από την αλλαγή του συστήματος διάθεσης – ροής των φροντίδων προς τους πάσχοντες και ενδεείς. Έτσι, παρατηρείται ότι η ροή διάθεσης των παροχών (υλικών και άυλων), με την πάροδο του χρόνου και όσο το επιστημονικό ενδιαφέρον μετακινείται από την Πρωτοχριστιανική (1<sup>ο</sup> με 4<sup>ο</sup> μ.Χ. αιώνα) στην Όρμη Βυζαντινή Περίοδο (7<sup>ο</sup> μ.Χ. αιώνα και μετά), πραγματοποιείται όλο και λιγότερο μέσα από τους χαλαρούς διανεμητικούς εκκλησιαστικούς θεσμούς (διακόνους-διακόνισσες, αγάπες κ.ά.) προς οργανωμένα συστήματα διανομής, που γενικά φέρουν τον τίτλο “Ίδρυμα”. Με τον όρο “Ίδρυμα”, ορίζεται το οργανωμένο σύστημα παροχής φροντίδας στους πάσχοντες, που διαθέτει οργανωτικό σχήμα, συστηματοποιημένη διαδικασία παροχής και εξειδικευμένα κανάλια ροής της φροντίδας (Ηλιάδη Αμ., σ.22). Το ίδρυμα μπορούσε να είναι είτε ανοικτού τύπου (δηλαδή δεν διέθετε κλίνες), είτε κλειστού τύπου, δηλαδή διέθετε κλίνες και οι πάσχοντες και ενδεείς έμεναν σ’ αυτό.

Φαίνεται ότι τα “Ιδρύματα” ήταν συνδυασμός της Πρωτοχριστιανικής θεολογίας και της Ρωμαϊκής οργάνωσης ή καλύτερα συγκερασμός φιλανθρωπίας, ελεημοσύνης και Ρωμαϊκής οργάνωσης.

**Οργανωτικό σχήμα.** Τα ιδρύματα φαίνεται να είναι οργανωτικά σχηματοποιημένα, δηλαδή να διαθέτουν δομημένη ιεραρχία-διοίκηση, δηλαδή ένα σύστημα εξουσίας και ευθύνης καθηκόντων και υποχρεώσεων, που σε πολλές περιπτώσεις εκφράζεται και γραπτώς με τη μορφή “κανονισμών λειτουργίας”, κάτι δηλαδή παρόμοιο με τον σημερινό “οργανισμό” των μονάδων. Η Ρωμαϊκή αντίληψη ότι μέσα από οργανωμένα συστήματα ελέγχεται και επιτυγχάνεται ο στόχος, φαίνεται να βρήκε πρόσφορο έδαφος στην περίπτωση της χριστιανικής φιλανθρωπίας στους Βυζαντινούς χρόνους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα “Ιδρύματος” με αναπτυγμένο οργανωτικό σχήμα, αποτελούν οι “Ξενώνες” ή “Νοσοκομεία” της Ωριμης Βυζαντινής περιόδου. Ιδιαίτερα στη μελέτη του Miller S.T., (1998) με τίτλο *Η Γέννηση του Νοσοκομείου στην Βυζαντινή Αυτοκρατορία*, διακρίνονται όλα τα βασικά οργανωτικά χαρακτηριστικά των ιδρυμάτων της ιστορικής αυτής περιόδου.

Έτσι, για παράδειγμα το αυτοκρατορικό νοσοκομείο του Παντοκράτορος στην Κωνσταντινούπολη, διαχειριστικά ήταν ευθύνη της εκκλησίας (Μονή του Παντοκράτορος), διέθετε οργανωτικό σχήμα διαχείρισης του νοσοκομείου, που οριζόταν με το “Τυπικόν”, και του οποίου η φιλοσοφία διοίκησης ομοιάζε με το σημερινό ιεραρχικό σύστημα διοίκησης. Σύμφωνα με το Τυπικόν, την κεντρική διαχείριση του νοσοκομείου είχε αναλάβει 5μελής επιτροπή (σημερινό Διοικητικό Συμβούλιο), με “Πρόεδρο” τον Ηγούμενο



Σχεδ. 1 .Το οργανόγραμμα του αυτοκρατορικού ξενώνα-νοσοκομείου του Παντοκράτορα στην Κωνσταντινούπολη

της Μονής και τέσσερεις συμβούλους αυτής, που ασκούσαν χρέη “οικονόμου”, δηλαδή διαχειριστή. Παράλληλα, για την αποτελεσματικότερη λειτουργία του νοσοκομείου, είχε εφαρμοστεί ένα σύστημα κατανομής των λειτουργιών του νοσοκομείου σε τρία επίπεδα, ήτοι τις ιατρικές λειτουργίες (σημερινή Ιατρική Υπηρεσία) με υπεύθυνο τον Πριμικήριο (σημερινό Διευθυντή της Ιατρικής Υπηρεσίας), τις νοσηλευτικές και φαρμακευτικές λειτουργίες με υπεύθυνο τον “Νοσοκόμο” (σημερινό Διευθυντή της Νοσηλευτικής Υπηρεσίας) και τις υπηρεσίες προμηθειών, με υπεύθυνο τον Μειζότερο (σημερινό Διευθυντή της Διοικητικής Υπηρεσίας του νοσοκομείου). Παρατίθεται στη συνέχεια οργανόγραμμα (σχεδ. 1) της δομής του νοσοκομείου του Παντοκράτορος, όπως το έχει συνθέσει ο Δρούμπαλης Φ., (2010), σύμφωνα με την μελέτη του Miller S.T., που βασικά δεν διαφοροποιείται από την οργανωτική δομή και λογική ενός Γενικού νοσοκομείου της εποχής μας.

**Εξειδίκευση Φορέων και Παροχών.** Στη βυζαντινή περίοδο και σε συνέχεια της πρωτοχριστιανικής περιόδου, παρατηρείται μια τάση περαιτέρω εξειδίκευσης των παρεχόμενων υπηρεσιών φιλανθρωπίας, από μέρους κυρίως της εκκλησίας. Έτσι, φαίνεται ότι οι απλουστευμένοι θεσμοί της πρωτοχριστιανικής περιόδου (αγάπες, κοινά συσσίτια κ.ά.) υποκαθίστανται από οργανωμένους και εξειδικευμένους ως προς το αντικείμενο της παροχής φορείς. Ακολουθεί η παράθεση των πλέον συχνά εμφανιζόμενων φορέων διανομής φιλανθρωπικών παροχών στο Βυζάντιο από μέρους της Εκκλησίας. Να σημειωθεί ότι η ονομασία κάθε ιδρύματος σχετιζόταν είτε με το όνομα του ιδρυτή – φιλάνθρωπου, είτε με την ονομασία της μονής στην οποία το ίδρυμα είχε την έδρα του.

- **Νοσοκομεία** : οργανωμένοι χώροι παροχής νοσηλευτικής φροντίδας. Μόνο στην ευρύτερη περιοχή της Κωνσταντινούπολης λειτουργούσαν περισσότερα από είκοσι (20) νοσοκομεία
- **Ξενοδοχεία – Ξενώνες** : οίκοι φιλόξενοι και φιλόχριστοι, κατά τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, όπου παρεχόταν τροφή και στέγη στους ταξιδιώτες. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Αγίου Ιωάννου του Ελεήμονος, στην Αλεξάνδρεια, όπου μεταξύ των άλλων ίδρυσε μεγάλο αριθμό ξενοδοχείων. Επίσης μεγάλο αριθμό ξενοδοχείων διέθετε και η Κωνσταντινούπολη.
- **Λωβοκομεία** : χώροι περίθαλψης των πασχόντων από λέπρα, όπως το “Ζωτικόν” στην Κωνσταντινούπολη (Πεντόγαλος Γ.,1993)
- **Πτωχοτροφεία ή Αναπαυτήρια Νοσούντων Πτωχών ή Καταγώγια Αναπαύσεως Πενήτων** : χώροι διαμονής των πτωχών, τους παρεχόταν τροφή και στέγη και διευθύνονταν από τους “Πτωχοτρόφους”, που συνήθως ήταν κληρικοί (Αμάντος Κ., 1924, σ.298-299). Ο Μέγας Κωνσταντίνος είχε ιδρύσει πολλά πτωχοτροφεία, κυρίως στην Κωνσταντινούπολη, όπου συνέρρεαν πλήθη πτωχών.
- **Γηροτροφεία ή Γηροκομεία** : χώροι υποδοχής και φιλοξενίας άπορων ηλικιωμένων, στους οποίους παρέχονταν τροφή, στέγη και ιατρική φροντίδα όταν ήταν αναγκαία.
- **Ορφανών Συστήματα** : οργανωμένοι χώροι προστασίας των ορφανών παιδιών, που ο Άγιος Γρηγόριος τα ονομάζει “Ορφανών Συστήματα”. Η έννοια του συστήματος για τον Άγιο Γρηγόριο οφειλόταν κυρίως στη συστηματική διαπαιδαγώγηση που δινόταν στα ορφανά και τα άπορα παιδιά, που κυρίως παρεχόταν από τις διακόνισσες, τους μοναχούς και τις χήρες. Τις περιουσίες των ορφανών διαχειρίζονταν “οι κουράτορες” (μοναχοί ή κληρικοί) ή οι διευθυντές

των ορφανοτροφείων, “οι Ορφανοτρόφοι”, που διορίζονταν από τους οικείους Επισκόπους. Η παρουσία επιστρεφόταν στα παιδιά με την έξοδό τους από το ορφανοτροφείο.

- **Χηρών Σύλλογοι**: χώροι μέριμνας και φροντίδας παραμελημένων ή αναξιοπαθούντων χηρών γυναικών.
- **Οίκοι Μετανοίας**: χώροι προσωρινής διαμονής γυναικών ελευθέρων ηθών, που είχαν μετανοήσει και αναζητούσαν μια νέα αρχή στη ζωή τους.
- **Πρωτοδικείο**: ανοικτού τύπου φιλάνθρωπο σύστημα, λειτουργούσε συνήθως στα προαύλια των εκκλησιών, απαρτιζόνταν από λαϊκούς και κληρικούς της τοπικής εκκλησίας και σκοπό είχαν να εξετάζουν τα παράπονα των δούλων από τα τυρρανικά αφεντικά τους.
- **Το Κιβώτιον Πενήτων**: φιλάνθρωπη δραστηριότητα, που στόχο είχε την συγκέντρωση χρημάτων για φιλανθρωπικούς σκοπούς από μέρους φιλεύσπλαχνων πολιτών.
- **Ταμείον Πτωχικών Χρημάτων**: δραστηριότητα συγκέντρωσης χρημάτων από τους οικείους Επισκόπους (κάτι παρόμοιο με το σημερινό Επισκοπικό Φιλόπτωχο Ταμείο). Η διαχείρισή τους γινόταν από τους Επισκόπους.

**Επαγγελματική εξειδίκευση.** Μία επιπλέον εξέλιξη που προέκυψε μέσα από την οργάνωση της φιλανθρωπικής δραστηριότητας της Εκκλησίας, τους Βυζαντινούς χρόνους ήταν η ανάπτυξη επαγγελματικών εξειδικεύσεων, πρωτόγνωρων μέχρι την εποχή εκείνη. Παράλληλα με την επαγγελματική εξειδίκευση, ορίζονται και εξειδικευμένες θέσεις εργασίας στα φιλανθρωπικά ιδρύματα της εποχής.

Φαίνεται ότι η επαγγελματική εξειδίκευση, προέκυψε αφενός από την σταδιακή οργάνωση των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, αλλά και από την ανάγκη ποιοτικότερων υπηρεσιών στους πάσχοντες. Συνήθως, μέσα από την επαγγελματική εξειδίκευση βελτιώνεται το ποιοτικό επίπεδο των παροχών, αφού διασφαλίζεται συγκεκριμένη και σταθερή διαδικασία παροχής της υπηρεσίας. Παράλληλα, η εξειδίκευση υπονοεί συμπυκνωμένη γνώση και εμπειρία πάνω σε συγκεκριμένες δραστηριότητες, που έχουν ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των συγκεκριμένων παροχών (Δρούμπαλης Φ., 2010, σ.37) πάνω στο χρήστη των υπηρεσιών. Τέλος, μέσα από την οργανωτική εξειδίκευση, δηλαδή την κατανομή ευθυνών, υποχρεώσεων, καθηκόντων και κυρίως εξουσιαστικής ισχύος, αυξάνεται η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας κάθε οργανισμού και εν προκειμένω των “φιλανθρωπικών ιδρυμάτων της Εκκλησίας”. Στη συνέχεια επιχειρείται η παράθεση σχετικών επαγγελματικών και οργανωτικών εξειδικεύσεων, που απαντώνται στη λειτουργία των ιδρυμάτων στη βυζαντινή περίοδο.

#### **Επαγγελματικές εξειδικεύσεις**

- **Διακόνισσες**: γυναίκες που έφεραν τον πρώτο βαθμό της ιεροσύνης και αναλάμβαναν την πλήρη φροντίδα των πασχόντων, που κατά τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο “...διέλαμπον δια των έργων ευποίας και περιέκειντο αντί χρυσού την ελεημοσύνην”.
- **Νοσοκόμοι**: άτομα που νοσοκομούσαν τους άρρωστους. Ο όρος νοσοκομώ για πρώτη φορά αναφέρεται στο Διόδωρο το Σικελιώτη, τον 1<sup>ο</sup> μ.Χ. αιώνα και χρησιμοποιείται συχνότατα στους νόμους του Ιουστινιανού (Κώδικες και Νεαρές). Ο/η νοσοκόμος θεωρείτο άτομο που παρείχε εξειδικευμένη εργασία αφού πέρα

από τη νοσηλεία παρείχε και φαρμακευτικές υπηρεσίες (Ρηγάτος Γ.,2006, Δημητράκος Δ.,1964).

- **Μαλάκτες** : παρείχαν υπηρεσίες παρόμοιες μ' αυτές του φυσικοθεραπευτή σήμερα
- **Επιστήκων** : ο φαρμακοποιός
- **Κηλοτόμος** : βοηθητικό ιατρικό επάγγελμα
- **Οψοποιός** : ο μάγειρας
- **Περισσός** : βοηθός φαρμακείου
- **Οικονόμος** : ο υπεύθυνος των προμηθειών στο φιλανθρωπικό ίδρυμα

#### Οργανωτικές εξειδικεύσεις

- **Κουράτορας** : ο διαχειριστής των περιουσιών των ορφανών παιδιών
- **Ορφανοτρόφος** : ο κατέχων τη θέση του διευθυντή ορφανοτροφείου
- **Πτωχοτρόφος** : ο κατέχων τη θέση του διευθυντή πτωχοκομείου
- **Πριμμικήριος** : ο κατέχων τη θέση του υπευθύνου των ιατρών του νοσοκομείου (σημερινός Διευθυντής της Ιατρικής Υπηρεσίας των νοσοκομείων)
- **Μειζότερος** : υπεύθυνος διαχείρισης του νοσοκομείου (σημερινός Διευθυντής Διοικητικής Υπηρεσίας των νοσοκομείων)

Συμπερασματικά, από τα παραπάνω φαίνεται ότι στη βυζαντινή περίοδο, η ηγεσία της Εκκλησίας (Επίσκοποι, Τοπικές Σύνοδοι, Οικουμενικοί Σύνοδοι) σε συνεργασία με την κρατική εξουσία της εποχής (Αυτοκράτορα, Επάρχους κ.λπ.) ενσωμάτωσαν σταδιακά βασικές αρχές της Διοίκησης (οργανωτικά σχήματα, εξειδίκευση υπηρεσιών και επαγγελμάτων), με στόχο την βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων από μέρους της Εκκλησίας φιλανθρωπικών παροχών και έργων ευποιίας.

### 2.3 Η Φιλανθρωπία της Εκκλησίας στη Μεταβυζαντινή περίοδο (1453 μ.Χ. – 1830 μ.Χ.)

Το ιστορικό γεγονός της άλωσης της Πόλης από τον Μωάμεθ το Β' τον Πορθητή (1453 μ.Χ.), που σηματοδότησε και το τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, εκτός των άλλων είχε άμεσες επιπτώσεις στην Ορθόδοξη εκκλησιαστική ζωή. Ο ρόλος της εκκλησιαστικής ηγεσίας (Πατριάρχης, τοπικοί Επίσκοποι) στη ζωή του υπόδουλου "ραγιά" και κατ' επέκταση η δομή, η οργάνωση και το περιεχόμενο της κοινωνικής και φιλανθρωπικής δραστηριότητας της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, διαφοροποιούνται ριζικά, σε σχέση με ότι είχε οργανωθεί και λειτουργούσε την Βυζαντινή περίοδο. Δύο βασικοί λόγοι συνέτειναν προς αυτή την κατεύθυνση :

1. Η υποκατάσταση της χριστιανικής κοσμικής-πολιτικής εξουσίας από την Τουρκική-μουσουλμανική κοσμική εξουσία, που είχε σαν αποτέλεσμα τη ραγδαία αλλαγή του ρόλου του Πατριάρχη και των τοπικών επισκόπων, απέναντι στο διαμορφούμενο νέο πολιτικό σύστημα (Σουλτάνο). Πλέον, η εκκλησιαστική ηγεσία εκτός από Αρχή της Ορθοδοξίας, γίνεται φορέας εκπροσώπησης και όλων των υποταγμένων στον Οθωμανικό ζυγό. Όπως σημειώνει ο Σταθόπουλος (1996, σ.120), στο αναπτυσσόμενο μεταβυζαντινό κοσμικό σύστημα, η ηγεσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας αποκτά ένα νέο διττό ρόλο (θρησκευτικό και κοσμικό για



τους υπόδουλους ραγιάδες), που εκτός των άλλων σημαίνει ότι σε πρώτη τουλάχιστον φάση αναλαμβάνει την πλήρη και αποκλειστική ευθύνη της κοινωνικής προστασίας των υπόδουλων Ελλήνων (συντήρηση των εναπομεινάντων ιδρυμάτων από την άλωση της Πόλης, φροντίδα και προστασία των πτωχών, απόρων αλλά και την εκπαίδευση των υπόδουλων).

2. η υποτέλεια του Γένους εκτός των άλλων σήμαινε εξουσιαστική σχέση του Οθωμανικού κρατικού μηχανισμού πάνω στην Ορθόδοξη εκκλησιαστική ηγεσία που εκδηλωνόταν κυρίως είτε με φορολογία, είτε με κατασταλτικά διοικητικά μέτρα (εξορία ή θανάτωση εκκλησιαστικών ηγετών, σφαγές πληθυσμών, δήμευση της εκκλησιαστικής περιουσίας-βακούφια κ.ά.).

Έτσι, στο διαμορφούμενο νέο πλαίσιο σχέσεων όπου η Εκκλησία καθίσταται ο θρησκευτικός και κοσμικός εκπρόσωπος των υπόδουλων Ελλήνων απέναντι στην οθωμανική εξουσία, πάντα όμως σε ένα πλαίσιο δουλικής εξάρτησης από την Πύλη, η ηγεσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας επιχειρεί να επωφεληθεί των θρησκευτικών και πολιτικών προνομίων που τις παραχωρήθηκαν και στον τομέα της κοινωνικής φροντίδας των υπόδουλων (Πανουτσοπούλου Κ., 1980, σ. 56). Τρεις (3) φαίνεται να είναι οι βασικοί φορείς έκφρασης φιλανθρωπίας από μέρους της Εκκλησίας την περίοδο 1453-1830 μ.Χ., η επίσημη Εκκλησία (Πατριαρχείο, Επισκοπές, Μοναστήρια), εκκλησιαστικές και κοσμικές προσωπικότητες και οι συντεχνίες.

**Επίσημη Εκκλησία.** Στα μεγάλα εκκλησιαστικά κέντρα της εποχής (Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη, Ανδριανούπολη, Χίο και αλλού), όπου οι Ορθόδοξοι αποτελούσαν ισχυρή μειοψηφία σε πληθυσμιακό και οικονομικό επίπεδο, και στη βάση των προνομίων που είχαν διασφαλιστεί, η ηγεσία της εκκλησίας είχε αναπτύξει σύστημα παροχής κοινωνικών υπηρεσιών που χρηματοδοτούσε και διαχειριζόταν απευθείας είτε το Πατριαρχείο στην Κωνσταντινούπολη, είτε οι Επίσκοποι στις άλλες περιοχές. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις της Κωνσταντινούπολης και της Θεσσαλονίκης, όπου σύμφωνα με τους ερευνητές το Πατριαρχείο και η Αρχιεπισκοπή Θεσσαλονίκης είχαν αναλάβει το μεγαλύτερο μέρος της φιλανθρωπικής δράσης και κοινωνικής προστασίας των κατατρεγμένων και ενδών Ελλήνων.

Σε σχετική έρευνα με θέμα τα Εθνικά Φιλανθρωπικά Καταστήματα στην Κωνσταντινούπολη (Νιάρη Ανδρ., 2007) φαίνεται η πολυσχιδής δραστηριότητα του Πατριαρχείου στον τομέα της φιλανθρωπικής δραστηριοποίησης. Έτσι, την περίοδο 1700-1779 στην Κωνσταντινούπολη λειτουργούσαν τέσσερα νοσοκομεία (Το Φρενοκομείο του Εγρή Καπού-1700, Το Πανωλικό νοσοκομείο του Επταπυργίου-1753 το Ναυτικό νοσοκομείο του Γαλατά-1762 και το Πανωλικό νοσοκομείο του Σταυροδρομίου-1779), των οποίων την οικονομική συντήρηση και λειτουργία είχε αναλάβει το Πατριαρχείο, αφού "...το 1794 με πατριαρχική παρέμβαση και κηδεμονία του Γερασίμου του Γ', ιδρύεται το Κοινό Ταμείο των τριών νοσοκομείων και γίνεται διοικητική συνένωση υπό μία Κεντρική Επιτροπή, στην οποία προσηλώθηκε η Ιερά Μονή της Ζωοδόχου Πηγής και τα εισοδήματα της οποίας μαζί με κάποιες άλλες προσόδους, χρησιμεύουν ως κύριος πόρος των νοσοκομείων". Σύμφωνα με την έρευνα η ιστορική αυτή πρωτοβουλία ήταν καθοριστική για την παρέμβαση της Εκκλησίας-Πατριαρχείου στη διαμόρφωση συλλογικής πολιτικής υγείας.

Παρόμοιες έρευνες όπως αυτές της Αναγνωστίδου Αμαλίας (1993) με τίτλο *Η κοινωνική ιατρική της ελληνικής εθνότητας της Κωνσταντινούπολης την περίοδο 1839-1922*, και του Ταγαράκη Ιωάννη (1992), με τίτλο *Το φιλανθρωπικό έργο στην Ελληνική*

*Ορθόδοξη Κοινότητα Θεσσαλονίκης*, όπου στα τελικά συμπεράσματα της μελέτης αναφέρει ότι "...Τα ιδρύματα λειτουργούσε η Ελληνική Ορθόδοξη Κοινότητα Θεσσαλονίκης και ....η Μητρόπολη αποτελούσε το συνεκτικό κρίκο του Ελληνισμού" (ό.π., σ. 198)

Μια άλλη μορφή άμεσης παρέμβασης της άρχουσας εκκλησίας στα ζητήματα φιλανθρωπίας στη μεταβυζαντινή περίοδο ήταν και η συλλογή οικονομικών ενισχύσεων για την διατήρηση λειτουργίας των επιμέρους φιλανθρωπικών ιδρυμάτων της εκκλησίας. Βασικές μέθοδοι χρηματοδότησης ήταν :

- η ανάθεση με εντολή του Πατριάρχη ή του οικείου Επισκόπου σε ανθηρές οικονομικά μονές να αναλάβουν την πλήρη οικονομική κάλυψη της λειτουργίας των ιδρυμάτων και
- η συλλογή και διάθεση χρημάτων με την μέθοδο της **ζητείας**<sup>15</sup>

**Εκκλησιαστικές και κοσμικές προσωπικότητες.** Ένας άλλος φορέας διάθεσης φιλανθρωπίας στη μεταβυζαντινή περίοδο. Ήταν ισχυρές προσωπικότητες, που συνήθως διέθεταν είτε οικονομικό και κοινωνικό κύρος, είτε υψηλή για την εποχή εκείνη μόρφωση και εμπορούσαν έντονα από το ορθόδοξο χριστιανικό ήθος της "δοσίθεης αγάπης" στον πάσχοντα συνάνθρωπο. Τέτοιες χαρακτηριστικές εκκλησιαστικές μορφές ήταν η Αγία Φιλοθέη Μπενιζέλου<sup>16</sup> στην Αθήνα, ο εθναπόστολος Κοσμάς ο Αιτωλός<sup>17</sup>, ο ιερομόναχος Παρθένιος Πετράκης<sup>18</sup> στην Αθήνα. **Οι Εθνικοί Ευεργέτες** αποτελούν την κοσμική έκφραση της αγαπητικής διάθεσης στο συνάνθρωπο τη Μεταβυζαντινή περίοδο, όπως οι Ζωσιμάδες<sup>19</sup> και άλλοι (Πανουτσοπούλου Κ., 1984, σ.57-58).

<sup>15</sup> Η **Ζητεία** σύμφωνα με τους ερευνητές (Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη Ελένη, 2007) αποτελούσε ουσιαστικά μια μορφή εράνου, συλλογής ελεών, που πραγματοποιούσαν μέσω εκπροσώπων τους τα Πατριαρχεία, τα μοναστήρια, και οι Μητροπόλεις. Συχνότερα από τη λέξη **ζητεία** χρησιμοποιείται ή λέξη «ταξίδιον», προκειμένου να χαρακτηρίσει την περιοδεία για τη συλλογή ελεών, ίσως για να μην δημιουργείται σύγχυση με τα συνήθη δοσίματα προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

<sup>16</sup> Η **Αγία Φιλοθέη**, (κατά κόσμο Παρασκευή Μπενιζέλου) 1522-1589, ήταν μοναχή με σημαντική φιλανθρωπική και κοινωνική δράση κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας του 16ου αιώνα. Η Ορθόδοξη Εκκλησία την έχει ανακηρύξει αγία και είναι στενά συνδεδεμένη με την πόλη της Αθήνας (Φιλοθέη Μ., 2008)

<sup>17</sup> **Κοσμάς ο Αιτωλός** (1714-1779). Εμβληματική μορφή στη συνείδηση του λαού. Μια ιστορική φυσιογνωμία που έπαιξε ανεκτίμητο ρόλο στην διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας του γένους. Ωστόσο το όνομά του συνδέθηκε περισσότερο με την απελευθέρωση του σκλαβωμένου ελληνικού γένους και την ενδυνάμωση της πίστης του. Έβγαλε τον λαό από σκοτάδι και την αμάθεια, τον αναβάπτισε στην πίστη του, τον έκανε να αγαπήσει το δίκιο, την προκοπή και την λευτεριά. Ίδρυσε περισσότερα από δέκα "σχολεία ελληνικά" (σχολεία που διδάσκονταν και αρχαία Ελληνικά) και διακόσια περίπου για "κοινά γράμματα" (Βογιατζόγλου Στ., 2004)

<sup>18</sup> **Πέτρος Πετράκης (-1686)**, με καταγωγή από τη Δημητσάνα, η οικογένεια Πετράκη εγκαταστάθηκε στην Αθήνα κατά τον 17ο αιώνα. Για τον **Πέτρο Πετράκη** (μετέπειτα μοναχό **Παρθένιο Πετράκη**) δεν είναι γνωστό ούτε το ακριβές έτος γέννησής του ούτε ο τόπος των σπουδών του. Έγινε μοναχός στη Μονή του Αγίου Ιωάννη του Καρέα, αλλά σύντομα εγκαταστάθηκε σ' ένα μετόχι, στους πρόποδες του Λυκαβηττού, που ήταν γνωστό ως μοναστήρι του Κουκοπούλη (1673). Ο ιατροφιλόσοφος μοναχός Παρθένιος στο ανακαινισμένο μετόχι (όπου είναι σήμερα η Μονή Πετράκη) άρχισε να προσφέρει δωρεάν ιατρικές υπηρεσίες στους Αθηναίους ως το θάνατό του το έτος 1686. Οι υπηρεσίες συνεχίστηκαν και στα χρόνια της επανάστασης και μετέπειτα από τους διαδόχους. Ίσως από τη μετεξέλιξη των αντιλήψεων του Παρθένιου Πετράκη για προσφορές προς τη δημόσια υγεία δωρήθηκαν τους επόμενους αιώνες από τη Μονή τα οικόπεδα για την ανέγερση νοσοκομείων (Ευαγγελισμός, Αρεταίειο, Αιγινήτειο, Συγγρού, ΝΙΜΤΣ, Νοσοκομείο Παίδων, Λαϊκό, Σωτηρία, Ασκληπιείο Βούλας, ΠΙΚΠΑ κλπ.) .

<sup>19</sup> **Οι Ζωσιμάδες** (6 αδέρφια), 1752-1842, υπήρξαν έμποροι και εθνικοί ευεργέτες που κατάγονται από το χωριό Γραμμένο Ιωαννίνων. Διέθεσαν υπέρογκα ποσά για την σύσταση και την λειτουργία σχολείων και δημόσιων βιβλιοθηκών. Το 1799 χρηματοδότησαν την έκδοση πολλών βιβλίων. Μεγάλο ποσό διοχετεύτηκε για την

**Οι συντεχνίες (ισνάφια ή σινάφια).** Ήταν επαγγελματικοί συνεταιρισμοί, των οποίων τα μέλη συνδέονταν μεταξύ τους ιδιαίτερα, χρησιμοποιώντας σε πολλές περιπτώσεις και ειδική γλώσσα επικοινωνίας. Όπως σημειώνει ο Νικόλαος Παπαδόπουλος, θεωρητικός του Συστήματος των Εμπόρων της Κωνσταντινούπολης, γράφει το 1817: *Οι πραγματευταί έχουν προς εαυτούς συνάφειαν καθ' έκαστον ιδιαίτεραν, και γνωρίζονται Ισνάφια (ήτοι Συντεχνίαι) παρά της Διοικήσεως ρυθμιζόμενοι* (Σκλαβενίτης Τρ., 2000) και αποτελούσαν τον κορμό της τρίτης από τις ηγετικές ομάδες/τάξεις στην Κωνσταντινούπολη, μετά τους εκκλησιαστικούς και τους Φαναριώτες (Σκλαβενίτης, 2000).

Αν και οι οργανώσεις αυτές αποσκοπούσαν στην εξυπηρέτηση των επαγγελματικών και οικονομικών συμφερόντων των μελών τους, αποτελούσαν τμήμα των ευρύτερων οργανισμών που εμπνέονταν κι από τη θρησκευτική πίστη και τις προτροπές των ευαγγελικών επιταγών (Πανουτσοπούλου, 1984 σ.56). Έτσι, λόγω της οικονομικής ευρωστίας τους και των φιλάνθρωπων αισθημάτων των μελών τους, οι συντεχνίες (σινάφια) αποτέλεσαν το μηχανισμό στήριξης των φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων των υπολοίπων θεσμών (Εκκλησίας και κοινοτήτων), αλλά και μηχανισμό παροχής άμεσης κοινωνικής φροντίδας και στήριξης. Ο Σκουτέλης (1990,σ.42) αναφέρει ότι αξιόλογοι ήταν οι ναυτικοί συνεταιρισμοί στο Γαλαξίδι, στην Ύδρα, τις Σπέτσες, τα Ψαρά που εξασφάλιζαν υγειονομική περίθαλψη στα “άτυχα της κοινωνίας πλάσματα”, στις χήρες και τα ορφανά, από εισφορές υπολογισμένες σε ποσοστό επί των καθαρών κερδών κάθε ταμείου. Για το ίδιο θέμα η Πανουτσοπούλου (1984, σ.57) σημειώνει ότι “Παράλληλα οι ενώσεις διαθέτουν κεφάλαια για την ανέγερση και λειτουργία κοινωνικών υπηρεσιών και ιδρυμάτων, νοσοκομείων, ιατρείων (όπου υπηρετούν γιατροί που έχουν σπουδάσει στην Ευρώπη), σχολείων, (όπου διδάσκουν Έλληνες σοφοί), βιβλιοθηκών, και υπάρχει πάντα – η κάσα του πτωχού - για την ενίσχυση των απόρων”. Για την περίπτωση του ισναφίου της Σμύρνης, ο Σκλαβενίτης (2000) αναφέρει ότι στον κανονισμό του Συστήματος της Σμύρνης (1806) υπήρχε πρόνοια για διάθεση συγκεκριμένων μεριδίων των συνεισφορών “εις τα οσπιτάλια της Σμύρνης, ένθα γίνεται το εμπόριόν μας και δια την εν Χίω κοινήν Σχολήν”.

Τέλος, να αναφερθεί και η περιγραφή του Καλινδέρη για τη φιλάνθρωπη δράση των ισναφλήδων (Μαγριπλής Δ., σ. 163-164), όπου μεταξύ των άλλων σημειώνονται “...η προς ευποιάν θυσία των ισναφλήδων δι' εμπράκτου εξυπηρέτησιν των οπωσδήποτε πασχόντων εκ των συναδέλφων των, συνανθρώπων καί ομοδόξων αδελφών, ήτο σύμφωνος και προς τα διδάγματα της εκκλησίας ως προς το θεάρεστων και ψυχωφέλες του επιχειρήματος, διά την ψυχικήν αυτών σωτηρίαν και προς τας ηθικάς αρχάς της προσεγγίσεως προς τους ομότεχνους διά των εκφράσεων της καλοσύνης καί του ανθρωπισμού των... εκκλησία καί συντεχνίαι κατέβαλλον προσπάθειας διά την επούλωσιν της κοινωνικής γενικώς δυστυχίας κατά την μακραίωνα δουλειάν και διά του πνεύματος ευρείας αντιλήψεως για τα ελέη της θαυματοποιού πολλάκις γενναιοψυχίας εξησφάλιζον κατά τινά τρόπο ειρηνικώς ισορροπίαν τινά κοινωνικήν έως τα κυριότερα κέντρα της επικρατείας διά τον απρόσκοπτον κατά το δυνατόν εργασίαν των επαγγελματικών καί βιοτεχνικών ομάδων...”.

**Συμπερασματικά από τα παραπάνω προκύπτει ότι στη Μεταβυζαντινή περίοδο ο ρόλος της Εκκλησίας στην παροχή κοινωνικής φροντίδας αποκτά νέα νοηματική και διαστάσεις, αφού πλέον απέναντι στο Οθωμανικό κράτος εμφανίζεται ως**

---

«Ελληνική Βιβλιοθήκη» του Αδαμάντιου Κοραή. Στα Ιωάννινα συνέβαλλαν στην ανέγερση πτωχοκομείου, ορφανοτροφείου, και σχολείου στην ιδιαίτερη πατρίδα τους ([el.wikipedia.org/wiki/Ζωσιμάδες](http://el.wikipedia.org/wiki/Ζωσιμάδες)).

θρησκευτική αρχή των Ορθόδοξων Χριστιανών αλλά αναγνωρίζεται και ως ο ηγέτης της Ελληνικής εθνότητας. Έτσι, πλέον η εκκλησία αναλαμβάνει την περίοδο αυτή, τουλάχιστον σε επίσημο επίπεδο την ευθύνη της κοινωνικής φροντίδας του συνόλου των Ορθόδοξων Χριστιανών και των Ελλήνων. Διαφοροποιημένη αλλά εξίσου ενδυναμωμένη φαίνεται να είναι και η συμμετοχή του ιδιωτικού στοιχείου στη παροχή κοινωνικής φροντίδας, μέσα από νέα σχήματα – συστήματα προσφοράς, όπως τα σινάφια, τους ευεργέτες, τους εθνεγέρτες κ.ά.

## 2.4 Η Φιλανθρωπία της Εκκλησίας στο Νεότερο Ελληνικό Κράτος

Η εξέλιξη της δραστηριοποίησης της Ορθόδοξης Εκκλησίας στο Νεοελληνικό κράτος (1830-σήμερα) στον τομέα της Φιλανθρωπίας, σχετίζεται άμεσα με τις όποιες ιστορικο-κοινωνικές εξελίξεις προηγήθηκαν της περιόδου αυτής, αλλά και με τις όποιες ιστορικές, κοινωνικές, πολιτισμικές και άλλες εξελίξεις διαδραματίστηκαν την εξεταζόμενη χρονικά περίοδο στο Νεοελληνικό κράτος. Προς αυτή την κατεύθυνση συντείνουν όλες οι επιμέρους έρευνες και μελέτες του ζητήματος της συμμετοχής της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην κοινωνική φροντίδα των νεοελλήνων (Πανουτσοπούλου Κ., Σταθόπουλος Π., Μαγρυπλής Δ., Μαστρογιάννη Ι, 1960, Γιανναράς Χρ., 1984 κ.ά.).

Ειδικότερα, διακρίνονται δύο χρονικές υποπεριόδοι α) αυτή της επονομαζόμενης Περιόδου της Φιλανθρωπίας (1830-1922) όπου τα ζητήματα της φιλανθρωπίας και της κοινωνικής φροντίδας των πολιτών φαίνεται να είναι υπόθεση ατομικής ή συλλογικής πρωτοβουλίας με ελάχιστη συμμετοχή του κράτους και β) της Περιόδου της Κοινωνικής Παρεμβατικότητας (1922-1974), όπου η ατομική και συλλογική ευθύνη συμπληρώνεται από την παρέμβαση του κράτους (κοινωνικό κράτος).

Στη συνέχεια θα επιχειρηθεί σύντομη παρουσίαση των βασικών ιστορικών, κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών κάθε υποπεριόδου και της αντίστοιχης φιλανθρωπικής δράσης της Εκκλησίας, που ουσιαστικά οριοθέτησαν τον κοινωνικό-φιλανθρωπικό ρόλο της Ορθόδοξης Εκκλησίας στο Νεοελληνικό Κράτος.

### 2.4.1 Φιλάνθρωπη περίοδος (1830-1922)

Ο κοινωνικός και φιλάνθρωπος ρόλος της Εκκλησίας την περίοδο αυτή, είναι απότοκος των κοινωνικο-οικονομικών, πολιτικών και εθνικών χαρακτηριστικών της εξεταζόμενης περιόδου.

**Κοινωνικές αντιλήψεις.** Όπως σημειώνεται (Δρούμπαλης, 2010), τον 19<sup>ο</sup> αιώνα στα μητροπολιτικά και περιφερειακά καπιταλιστικά κράτη, σύμφωνα με τις επικρατούσες ιδεολογίες του κλασσικού φιλελευθερισμού και του κοινωνικού δαρβινισμού, το άτομο επιβαρυνόταν αποκλειστικά την ευθύνη της κοινωνικής και της υγειονομικής του φροντίδας και κατ' επέκταση της αναζήτησης και χρήσης, καθώς και της κάλυψης του αντίστοιχου κόστους κοινωνικής και υγειονομικής φροντίδας. Έτσι, για παράδειγμα η υγεία θεωρείτο οικονομικό αγαθό και η αντιμετώπιση της ανεργίας ατομική υπόθεση του άνεργου, με αποτέλεσμα η υγειονομική φροντίδα ή η οικονομική συντήρηση ενός απόμαχου της εργασίας ή ενός άνεργου ήταν υπόθεση ατομική και βασικά εξαρτιόταν από τις οικονομικές αντοχές του ατόμου ή του στενού οικογενειακού του περιβάλλοντος.

Σαν συνέπεια των παραπάνω αντιλήψεων ήταν αφενός η ελάχιστη συμμετοχή του κράτους και αφετέρου η ανάδειξη των φιλάνθρωπων (πλουσίων, εμπόρων, βασιλέων, της

εκκλησίας) ως βασικών χρηματοδοτών ανάπτυξης οποιασδήποτε μορφής κοινωνικής και υγειονομικής φροντίδας την εξεταζόμενη περίοδο. Οι παραπάνω κοινωνικές αντιλήψεις σαφώς επικρατούσαν και στη φιλοσοφία του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, δηλαδή την ελάχιστη συμμετοχή του ελληνικού κράτους σε θέματα σχεδιασμού κοινωνικών και υγειονομικών πολιτικών και συμμετοχής του ελληνικού κράτους στη δημιουργία αντίστοιχων υποδομών.

**Πολιτικές συνθήκες.** Η νόθευση των αρχών της λαϊκής κυριαρχίας, η πολιτική αστάθεια με τις συνεχείς εναλλαγές κυβερνήσεων που δεν αντανάκλουν το λαϊκό αίσθημα αλλά τα οικονομικά συμφέροντα της εποχής και τις φιλοδοξίες των πολιτειακών παραγόντων (παλάτι), οι πελατειακές σχέσεις και η νοοτροπία του ραγιαδισμού στις σχέσεις μεταξύ των πολιτικών και των πολιτών χαρακτηρίζουν το πολιτικό περιβάλλον της εποχής. Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την επικρατούσα αντίληψη της ελάχιστης κρατικής παρέμβασης στους επιμέρους τομείς της κοινωνικής φροντίδας, είχαν σαν αποτέλεσμα το σύνολο σχεδόν της κοινωνικής δραστηριοποίησης να αναληφθεί κυρίως από τους "φιλάνθρωπους", στους οποίους κατ'εξοχήν εντάσσονται η Εκκλησία, οι Ευεργέτες, οι Δήμοι και ελάχιστα το Κράτος.

**Οικονομικές συνθήκες.** Στο οικονομικό επίπεδο στην Ελλάδα, επικρατούσαν συνθήκες προβιομηχανικής περιόδου. Δεν υπήρχε έστω και υποτυπωδώς βιομηχανική ή τραπεζική υποδομή που θα ενίσχυαν την οικονομική ανάπτυξη του τόπου. Προς αυτή την κατεύθυνση συνέτειναν και οι επικρατούσες συνθήκες της "αγροτικής οικονομίας της αυτάρκειας". Οι παραπάνω οικονομικές συνθήκες διατήρησαν τις οικονομικές δυνατότητες του κράτους για όποιες κοινωνικές επενδύσεις επέτρεπαν οι κοινωνικές αντιλήψεις της εποχής, σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του προϋπολογισμού του ελληνικού κράτους, για το έτος 1905, όπου μόλις το 0,22% διατίθετο για την υγειονομική φροντίδα των Ελλήνων πολιτών, ενώ από τα λειτουργούντα εξήντα οκτώ (68) πάσης φύσεως νοσηλευτικά ιδρύματα, μόλις τα δεκατρία ήταν κρατικά (Δρούμπαλης, 2010, σ.29).

**Ανύπαρκτο κράτος.** Η ανυπαρξία του κράτους στον τομέα του σχεδιασμού και της υλοποίησης κοινωνικών ή έστω φιλανθρωπικών πρωτοβουλιών ήταν δεδομένη. Σε νομοθετικό επίπεδο, όπως σημειώνει η Πανουτσοπούλου (1984, σ.109-111) "...Το έτος 1864 (Συνταγματική Βασιλεία του Γεωργίου του Α΄ :1864-1912) θεωρείται σαν η αρχή για τις νεότερες εξελίξεις της ελεύθερης συνταγματικής και κοινωνικής ζωής των Ελλήνων. Παρόλα αυτά η κοινωνική πρόνοια κατά την περίοδο αυτή και μέχρι την ψήφιση του Συντάγματος του 1911 που αναθεώρησε το Σύνταγμα του 1864, χαρακτηρίζεται γενικά από κάποια στασιμότητα. Μολονότι δεν υπήρχε σαφής κοινωνικός προγραμματισμός, εντούτοις τέθηκαν σε εφαρμογή σοβαρά μέτρα ιδίως στον τομέα υγιεινής, που μπορούν να θεωρηθούν σαν αξιόλογοι σταθμοί στην ιστορία της Ελλάδος."

Δεν υπήρχε θεσμοθετημένο Υπουργείο Υγείας μέχρι το έτος 1922, ενώ το θεσμικό ρόλο του Υπουργείου είχαν αναλάβει όλη την εξεταζόμενη περίοδο το "Ιατροσυνέδριον" (Δρούμπαλης, 2010, σ. 29) ή "η Διεύθυνση Δημόσιας Υγιεινής και Αντιλήψεως" του Υπουργείου Εσωτερικών (Πανουτσοπούλου 1984, σ.113-114).

Στα παραπάνω πλαίσια των επικρατουσών περί κοινωνικής φροντίδας αντιλήψεων, κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών και πολιτικής αστάθειας, όπως σημειώνει και ο Σταθόπουλος (1996, σ.156-157), η Εκκλησία και η Ιδιωτική Φιλανθρωπική Πρωτοβουλία ανέλαβαν το κύριο βάρος της κοινωνικής φροντίδας των κατοίκων του τότε νεοσύστατου Ελληνικού κράτους.

Ειδικότερα η Εκκλησία είτε σαν επίσημη εκκλησιαστική αρχή, είτε τα μοναστήρια, είτε μεμονωμένες εκκλησιαστικές μορφές της εποχής ανέπτυξαν πολυσχιδείς φιλανθρωπικές δραστηριότητες τόσο στον τομέα της **ιδρυματικής προστασίας** (Κορασίδου, 2002) όσο και στους τομείς της **καθημερινότητας** ή της **συνεισφοράς υποδομών** στο κράτος και τους φιλάνθρωπους για την ανάπτυξη υγειονομικών και προνοιακών δομών. Η συμμετοχή της εκκλησίας στην κοινωνική φροντίδα των νεοελλήνων στην περίοδο της Φιλανθρωπίας, αποκτά μεγαλύτερες διαστάσεις αν συνυπολογιστούν και οι διώξεις που υπέστη η Ορθόδοξη Εκκλησία στα χρόνια της Βαυαροκρατίας (Μαγριπλής, 2003, σ.168), όταν με Β.Δ. της 25-2-1834 κατάργησαν δια της βίας μεγάλο αριθμό μοναστηριών, με αποτέλεσμα τον περιορισμό των δραστηριοτήτων της Εκκλησίας στους τομείς της περίθαλψης ασθενών, ψυχιατρικά νοσούντων ή ορφανών.

Εντυπωσιακή φαίνεται η συνεισφορά της Εκκλησίας της Ελλάδος σε υποδομές, την περίοδο της Φιλανθρωπίας, κυρίως σε διάθεση οικοπεδικών χώρων για την ανέγερση νοσοκομείων ή άλλων μονάδων κοινωνικής φροντίδας (Πτωχοκομεία, Ορφανοτροφεία κ.ά.). Σύμφωνα με έρευνα της Εκκλησίας της Ελλάδος (Μορφωτική Υπηρεσία, 2001, σ. 26-27), σχεδόν 2.500 στρέμματα οικοπεδικών εκτάσεων εντός της Αθήνας δωρήθηκαν μόνο από την Αρχιεπισκοπή Αθηνών είτε στο κράτος, είτε στους φιλάνθρωπους για την ανέγερση δεκαέξι (16) ιδρυμάτων υγειονομικής και κοινωνικής φροντίδας (βλέπε επισυναπτόμενο πίνακα 1) στην ευρύτερη περιοχή των Αθηνών.

<b>Πίνακας 1. Κτηματικές δωρεές της Εκκλησίας της Ελλάδος την περίοδο της Φιλανθρωπίας για την ανέγερση φιλανθρωπικών ιδρυμάτων</b>			
<b>Έτος</b>	<b>Δωρεά προς...</b>	<b>Σκοπός δωρεάς</b>	<b>Έκταση σε στρέμματα</b>
1859	Ακαδημία Αθηνών	Ίδρυση Ακαδημίας Αθηνών	5,871
1860	Αιγινήτειο Νοσοκομείο	Για το Αιγινήτειο Νοσοκομείο	8,125
1867	Πανεπιστήμιο Αθηνών	Ανέγερση του Πολυτεχνείου	2,850
1873	Ελεήμονα Εταιρεία	Ίδρυση Πτωχοκομείου	8,640
1876	Δημόσιο	Ίδρυση της Μαράσλειου Ακαδημίας	10
1880-	Ευαγγελισμός	ανέγερση του νοσοκομείου Ευαγγελισμός	18,345
1884	Αρεταίειο Νοσοκομείο	Ανέγερση του Αρεταίειου νοσοκομείου	15,635
1884	Αρχαιολογική Σχολή	Ανέγερση της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής	6,145
1896	Νοσοκομείο Παιδων	Ανέγερση του νοσοκομείου Παιδων	55
1903	Νοσοκομείο Συγγρού	Ανέγερση του νοσοκομείου Συγγρός	11,354
1905	Λαϊκό Νοσοκομείο	Ανέγερση του νοσοκομείου "Λαϊκό"	27,745
1915	Θεραπευτήριο Σωτηρία	Ανέγερση του νοσοκομείου "Σωτηρία"	215,5
1917	Θεραπευτήριο Ευαγγελισμός	Ανέγερση του Σανατορίου στην Πάρνηθα	2.000
1917	Ασκληπιείον Βούλας	Ανέγερση του νοσοκομείου Ασκληπιείον Βούλας	
1922	Γεννάδειος Βιβλιοθήκη	Ανέγερση της Γενναδίου Βιβλιοθήκης	5,625
1924	Ορφανοτροφείο Βουλαγμένης	Ανέγερση ορφανοτροφείου στη Βουλαγμένη	90
Σύνολο			2.480,835στρ.

**Πηγή :** Μορφωτική Υπηρεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2001

Επίσης σημαντικές εκκλησιαστικές προσωπικότητες που έδρασαν την εξεταζόμενη περίοδο (1830-1922) στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών, σύμφωνα με τους ερευνητές, προσέφεραν ανεκτίμητες φιλανθρωπικές υπηρεσίες στους οικονομικά αδυνάτους, τους ασθενείς ή τους κοινωνικά απόβλητους (π.χ. λεπρούς, ψυχοπαθείς κ.ά.). Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα του Παπά Νικόλα του Πλανά και άλλων φιλάνθρωπων ιερέων της εποχής.

## 2.4.2 Περίοδος της Κοινωνικής Παρεμβατικότητας (1922-1974)

### 2.4.2.α Γενικά χαρακτηριστικά

Όπως και στην προηγούμενη ιστορική περίοδο, η φιλανθρωπική – κοινωνική δραστηριοποίηση της Εκκλησίας επηρεάζεται ουσιαστικά από τα κοινωνικο-οικονομικά και πολιτικά χαρακτηριστικά της εξεταζόμενης περιόδου.

**Κοινωνικές αντιλήψεις:** Όπως διάφοροι μελετητές σημειώνουν (Μαστρογιάννης Ι., 1960, Πανουτσοπούλου Κ., 1980, Σταθόπουλος Π., 2005, Σακελλαρόπουλος Θ., 2003, Λιάκος Α., 1993 κ.ά.) ήδη από τα τέλη του 19<sup>ου</sup> αιώνα, η ασφάλιση κατά της ασθένειας, η ιατρική περίθαλψη μαζί με την παιδική προστασία, η ασφάλιση κατά της ανεργίας συνδέθηκαν άμεσα με την οικονομική και την κοινωνική πρόοδο. Παρατηρείται μια διάδοχη κίνηση όπου το προσωπικό, όπως η υγεία και η κοινωνική προστασία του εργάτη καθίσταται κοινωνικό και υπόθεση των επιμέρους κοινωνικών εταίρων (οργανισμοί όπως η Κοινωνία των Εθνών, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, επιμέρους συνδικαλιστικές οργανώσεις κ.ά) και κυρίως του κράτους (Δρούμπαλης Φ., 2010). Όπως σημειώνει ο Μπουρίκος (2008, σ.6), "...το κοινωνικό κράτος πρόνοιας έχει ως βασικό σκοπό την άμβλυση του κοινωνικού ζητήματος με την υιοθέτηση μέτρων και δράσεων για την αντιμετώπιση της φτώχειας και των ιδιαίτερων συνθηκών αύξησης του κινδύνου της φτώχειας (π.χ. ανεργία, αναπηρία, πολυμελή νοικοκυριά)...".

Στην ελληνική περίπτωση η συγκρότηση του προνοιακού κράτους ακολούθησε τη λογική του "εθνικού κράτους πρόνοιας" (ό.π., σ.6), με την έννοια ότι η λήψη όποιων κοινωνικών μέτρων απέβλεπαν στη διασφάλιση "του εθνικού ιδεώδους" εξαιτίας ύπαρξης εθνικών απειλών και της εθνικής συνοχής κυρίως λόγω του προσφυγικού ζητήματος. Δηλαδή τα όποια προγράμματα προνοιακής πολιτικής (υγειονομική φροντίδα, στεγαστική αποκατάσταση, διανομή γης κ.ά.) ήταν συνδεδεμένα ιδιαίτερα με το προσφυγικό ζήτημα.

**Γεωγραφική επέκταση του κράτους.** Η αλλαγή του πολιτικού σκηνικού με την έλευση του Ελευθερίου Βενιζέλου, οι Βαλκανικοί πόλεμοι και ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος που διπλασίασαν το μέγεθος και τον πληθυσμό της ελληνικής επικράτειας, αύξησαν ραγδαία τις ανάγκες για κοινωνική φροντίδα των πασχόντων και ενδεών.

**Πολιτικά χαρακτηριστικά.** Η αλλαγή του πολιτικού σκηνικού με την έλευση του Ελευθερίου Βενιζέλου, η εμφάνιση των σοσιαλιστικών κομμάτων και των τοπικών εργατικών κινημάτων και ιδιαίτερα η Μικρασιατική καταστροφή, διαμόρφωσαν ένα ασταθές πολιτικό περιβάλλον, όπου οι πολιτειακοί θεσμοί εναλλάσσονταν μεταξύ Προεδρευόμενης ή Βασιλευόμενης Δημοκρατίας και στρατιωτικών πραξικοπημάτων και οι κυβερνήσεις διαδέχονταν η μία την άλλη με ανεξέλεγκτη ταχύτητα. Μόνο την περίοδο 1922-1935 ανέλαβαν την διακυβέρνηση της χώρας τουλάχιστον 14 κυβερνητικοί σχηματισμοί. Η πολιτική αυτή αστάθεια είχε σημαντικές επιπτώσεις στη διαχείριση των ζητημάτων του ελληνικού κράτους πρόνοιας, τόσο σε επίπεδο σχεδιασμού όσο και σε επίπεδο υλοποίησης κοινωνικών – προνοιακών πολιτικών. Όπως σημειώνεται (Δρούμπαλης Φ., 2010) μία από τις σημαντικότερες επιπτώσεις της πολιτικής και θεσμικής αστάθειας ήταν η αποσπασματικότητα και η επιλεκτικότητα των κοινωνικών και υγειονομικών πολιτικών που λήφθηκαν την εξεταζόμενη περίοδο. Μάλιστα ο Μπουρίκος (2008, σ.28), σε σχετική του μελέτη συμπεραίνει ότι στο ελληνικό κράτος η κοινωνική πρόνοια που στην περίοδο της φιλανθρωπίας αποτελούσε ασημαντό μέρος της "κρατικής επιτελικής απασχόλησης", κατάληξε την περίοδο της κρατικής παρέμβασης σε ένα ανεπαρκές σύστημα "νόθας

κοινωνικής πολιτικής”, όπου κυριαρχούσαν οι πελατειακές σχέσεις και οι ευκαιριακές παρεκκλίσεις από γενικούς κανόνες προς όφελος συγκεκριμένων ομάδων συμφερόντων. **Επιδημιολογικά χαρακτηριστικά.** Η εμφάνιση μεταδοτικών ασθενειών και τα υψηλά ποσοστά των προσβεβλημένων από τις μεταδοτικές ασθένειες αύξησαν ραγδαία τις ανάγκες για προνοιακή φροντίδα των απόρων, των ορφανών και των ανάπηρων. Ασθένειες όπως η ελονοσία, ο τυφοειδής πυρετός και Δάγκειος πυρετός αποδεκάτισαν τον ελληνικό πληθυσμό και ιδιαίτερα τους πρόσφυγες (Δρούμπαλης Φ., 2010 και Μπουρίκος Δ., 2008, Διέλλας Γ., Κορασίδου Μ., 2002).

**Το προσφυγικό ζήτημα.** Ιστορικά αρχίζει να εμφανίζεται στις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα όταν το έτος 1906 καταφθάνουν στην τότε ελεύθερη Ελλάδα τα πρώτα караβάνια Ελλήνων προσφύγων από την Ανατολική Ρωμυλία. Ακολουθεί ένα νέο προσφυγικό κύμα από τα Δωδεκάνησα (1910), Βόρειο Ήπειρο (1914), Ρωσία (1917) Ρουμανία(1919), Πόντο, Μαρμαρά, Μικρά Ασία (1919). Εκτιμάται ότι την περίοδο αυτή και μέχρι το 1922 κατέφθασαν στην Ελλάδα περίπου 152.000 πρόσφυγες. Ακολούθησε η μεγάλη εισροή προσφύγων από την Μικρά Ασία, Πόντο και Κωνσταντινούπολη μετά την εθνική καταστροφή που ακολούθησε την εκστρατεία της Σμύρνης. Όπως σημειώνει ο Μπουρίκος (2008, σ.9), η απογραφή της ΕΣΥΕ, το 1928 κατέγραψε ως πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα κατά τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20<sup>ου</sup> αιώνα 1.221.849 ανθρώπους.

**Οικονομικές συνθήκες.** Μια σειρά από οικονομικά γεγονότα συνθέτουν την οικονομική εικόνα της χώρας, που ήδη έχει επιβαρυνθεί από την πτώχευση του Χαριλάου Τρικούπη και τον ατυχή Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Έτσι, το 1898 η Ελλάδα τίθεται υπό διεθνή οικονομικό έλεγχο, λόγω αδυναμίας εξυπηρέτησης του εξωτερικού χρέους (περιλαμβάνει κυρίως δέσμευση και διαχείριση των εσόδων του κρατικού ταμείου υπέρ των πιστωτών). Την πρώτη δεκαετία του 20<sup>ου</sup> αιώνα η σταφιδική κρίση οδηγεί σε οικονομικό μαρασμό μεγάλα κομμάτια της ελληνικής υπαίθρου και μεγαλοεμπορικών οίκων, οικονομική και πολιτική αστάθεια. Η προτεραιότητα του εθνικού ζητήματος, δηλαδή η δημιουργία ενός ισχυρού στρατού που θα αντιμετωπίσει τους εθνικούς κινδύνους (Τουρκία, Βουλγαρία), απορροφά κάθε ικμάδα της ελληνικής οικονομίας επισκιάζοντας έτσι, κάθε άλλο πεδίο πολιτικής (πρόνοια, υποδομές). Τέλος, η ύπαιθρος εγκαταλείπεται και οι αγροτικοί πληθυσμοί ακολουθούν μαζικά είτε την εσωτερική μετανάστευση στα τότε αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Βόλο, Πάτρα και αλλού) είτε την εξωτερική μετανάστευση, κυρίως προς ΗΠΑ. Υπολογίζεται ότι μεταξύ των ετών 1900-1911 μετανάστευσαν προς τις ΗΠΑ 198.982 Έλληνες (Καρδάσης, 2006, σ.252). Να συνυπολογιστεί η οικονομική αιμορραγία που προέκυψε εξαιτίας των πολέμων του Α΄ και Β΄ Βαλκανικών πολέμων, της συμμετοχής της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, καθώς και της Μικρασιατικής Εκστρατείας.

#### **2.4.2.β Δράσεις του Ελληνικού κοινωνικού κράτους**

Στα πλαίσια των παραπάνω περιγραφέντων κοινωνικο-οικονομικών και πολιτικών συνθηκών, αναπτύσσονται την περίοδο 1922-1974 οι όποιες δράσεις προνοιακής φροντίδας στον ελλαδικό χώρο. Όπως αναφέρουν επιμέρους ερευνητές Μπουρίκος (2008, σ.12), η αντιμετώπιση των κοινωνικών αναγκών γίνεται είτε από τους ιδιωτικούς φορείς (ιδιώτες, φιλανθρωπικές οργανώσεις και την εκκλησία), είτε μέσω της κρατικής φροντίδας. Όπως σημειώνεται η προνοιακή φροντίδα του κράτους αναλώθηκε κυρίως



στην προνοιακή αντιμετώπιση των προσφύγων και στόχο είχε την αποκατάστασή τους και την κοινωνική τους ένταξη στον εθνικό κορμό.

Οι δραστηριότητες κοινωνικής φροντίδας και μέριμνας, από μέρους του κράτους εκδηλώθηκαν σε δύο επίπεδα: το θεσμικό και το επιχειρησιακό. Όπως σημειώνουν διάφοροι ερευνητές (Μαστρογιάννης Ι, 1960, Μπουρίκος 2008, Σταθόπουλος Π.,1996, Πανουτσοπούλου Κ.,1980) η θεσμική παρέμβαση του ελληνικού κοινωνικού κράτους στην επίλυση των κοινωνικών ζητημάτων και ιδιαίτερα των συνεπειών από τα αλληπάλληλα προσφυγικά κύματα ήταν μεν καθοριστική, αλλά παράλληλα ήταν αποσπασματική (έλλειψη σχεδιασμού και προχειρότητα στη διάγνωση των προβλημάτων) και επιλεκτική (το κράτος παρενέβαινε όπου υπήρχε η μεγαλύτερη πολιτική ή κοινωνική πίεση) (Μαστρογιάννης,1960, σ. 230-231). Παρατίθενται στη συνέχεια χαρακτηριστικές παρεμβάσεις του κράτους θεσμικού και επιχειρησιακού τύπου για την επίλυση των κοινωνικών αναγκών των Ελλήνων πολιτών την περίοδο 1992-1941.

**Θεσμικές παρεμβάσεις,** εκφράζονται κυρίως μέσα από νομοθετική δραστηριότητα, αλλά και διεθνείς συμφωνίες που μπορούσε το κράτος να πραγματοποιήσει με ξένα κράτη και κυρίως με διεθνείς φορείς. Έτσι :

- ιδρύεται αυτοτελές Υπουργείο Υγιεινής το 1929 (Ν.4172/1929), αφού όμως σύμφωνα με τον Μπουρίκο (2008, σ.13) χρειάστηκαν σχεδόν δεκατρία χρόνια για να πεισθεί το κράτος και τα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα της εποχής για την αναγκαιότητα ίδρυσης αυτοτελούς Υπουργείου Υγείας (1917 Υπουργείο Περιθάλψεως, 1922 σε Υπουργείο Υγιεινής, Πρόνοιας και Αντιλήψεως, 1928 ορίζεται Υφυπουργείο Υγιεινής και το 1929 ιδρύεται αυτοτελές Υπουργείο Υγιεινής)
- το 1919 πραγματοποιήθηκε διεθνής συμφωνία μεταξύ του Ελληνικού Κράτους και της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ) για την ίδρυση και λειτουργία της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων, που ανέλαβε το κύριο βάρος της διαχείρισης (οργανωτικά και οικονομικά) των προσφύγων, μια και το Ελληνικό Κράτος αδυνατούσε από μόνο του να αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις των επαναλαμβανόμενων προσφυγικών κυμάτων (Μιχαηλίδης Ι.,2005)
- με σχετική Υπουργική Απόφαση το φιλανθρωπικό σωματείο “Πατριωτικός Σύλλογος Ελληνίδων”, μετατρέπεται σε ΝΠΔΔ και μετονομάζεται σε Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΠΙΚΠΑ), που ουσιαστικά ανέλαβε τη φροντίδα της καθημερινότητας των προσφύγων τη δύσκολη περίοδο μετά τις πληθυσμιακές διώξεις και ανταλλαγές (Μαστρογιάννης Ι.,1960, σ.292-293).

**Επιχειρησιακές παρεμβάσεις.** Το κράτος, αν και χωρίς σχεδιασμό προχώρησε στην υλοποίηση σχετικών κυβερνητικών αποφάσεων που στόχο είχαν κυρίως την υγειονομική και οικονομική βελτίωση των προσφύγων. Έτσι, με ενέργειες όπως :

- την αναδιανομή γαιών μέσα από την ίδρυση Γεωργικών Ταμείων (π.χ. Θεσσαλικό Γεωργικό Ταμείο), δόθηκε κλήρος (γεωργική γη) στους πρόσφυγες για καλλιέργεια
- την λειτουργία του Ταμείου Εποικισμού δόθηκε η δυνατότητα στους πρόσφυγες να αποκτήσουν στέγη. Υπολογίζεται ότι μέσο των Ταμείων Εποικισμού και μέχρι το έτος 1925 είχαν παραδοθεί 4.000 κτίρια με 9.283 δωμάτια (Ανδριώτης Ν.,1999, σ.16-17)

- την οργάνωση και λειτουργία από μέρος του Υπουργείου Εσωτερικών επιτροπών διανομής τροφίμων, ρουχισμού, και χρηματικής επιχορήγησης για την αντιμετώπιση των αναγκών καθημερινότητας από τους πρόσφυγες (Βαρλάς, 2000, σ.238-283)

#### **2.4.2.γ Προνοιακές Δράσεις των Φιλανθρώπων.**

Σημαντική φαίνεται να είναι η συνεισφορά των ιδιωτών στη προσπάθεια αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων, ιδιαίτερα των προσφύγων την εξεταζόμενη χρονική περίοδο. Όπως αναφέρει η Πανουτσοπούλου (1980, σ.110-111 και 115-118) τουλάχιστον μέχρι τις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα "...η αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων γίνεται από ιδιώτες και φιλανθρωπικές δραστηριότητες... Η δημόσια αντίληψη και πρόνοια περιορίζεται κυρίως στη δημιουργία ορφανοτροφείων, την υλοποίηση κάποιων προγραμμάτων υγιεινής επείγοντα χαρακτήρα, την ίδρυση ειδικών νοσοκομείων...". Χαρακτηριστική περίπτωση οργανωμένης φιλάνθρωπης δραστηριοποίησης των ιδιωτών αποτελεί η ίδρυση του Πατριωτικού Συλλόγου Ελληνίδων (1915), με πρωτοβουλία της Βασιλίσσας Σοφίας, ως σωματείο γενικότερων φιλανθρωπικών σκοπών, που στη συνέχεια μετατράπηκε σε ΝΠΔΔ με την ονομασία ΠΙΚΠΑ (Μπουρίκος Δ., 2008, σ.19).

Να επισημανθεί και η συμμετοχή των προσφυγικών σωματείων, όπως αυτό με τίτλο "Πολωτικών Μικρασιατικών Κέντρον" στην Αθήνα, που στόχο είχαν είτε την αλληλοβοήθεια και την αρωγή στην αντιμετώπιση των προβλημάτων καθημερινότητας, είτε στους τομείς εύρεσης εργασίας και οικιστικής αποκατάστασης (Πελαγίδης Σ., 2003, σ.87).

Σημαντική φαίνεται να είναι και η συμμετοχή μη κυβερνητικών οργανισμών με διεθνή δράση όπως ο Ερυθρός Σταυρός (Σταθόπουλος Π., 1996), η αμερικάνικη οργάνωση "Near East Relief", που συνέδραμε στην ίδρυση και λειτουργία ορφανοτροφείων (Αθήνα, Κόρινθο και αλλού), στη λειτουργία Γραφείου Εύρεσης Εργασίας, στη διανομή ρουχισμού και τροφής (Μπουρίκος Δ., 2008, σ.21), η βρετανική οργάνωση "Save the Children Fund", που δραστηριοποιήθηκε στους τομείς της οργανωμένης διανομής τροφής (συσσίτια) και την οργάνωση πρόχειρων καταυλισμών προσφύγων (Βαρλάς, 2000, σ.257) και τα "American Women's Hospitals", που προσέφεραν υπηρεσίες μεταφοράς των προσφύγων και οργάνωσης των νοσοκομείων (Πελαγίδης Σ., 2003, σ.315-325). Τέλος, να επισημανθεί η έντονη δραστηριοποίηση της Οργάνωσης Υγείας της ΚτΕ και ειδικότερα της Επιτροπής Επιδημιών, που συνέδραμε στην οργάνωση του προληπτικού εμβολιασμού των προσφύγων στα νοσοκομεία και κυρίως στους προσφυγικούς καταυλισμούς, πραγματοποιώντας μέχρι το 1923 περίπου 550.000 εμβολιασμούς προσφύγων, ενώ παράλληλα οργάνωσαν και λειτούργησαν περί τα 250 Αγροτικά Ιατρεία στη Μακεδονία, θέτοντας έτσι τα θεμέλια ενός οργανωμένου πρωτοβάθμιου συστήματος υγείας στην Ελλάδα (Λιάκος Α., 1993, σ.322-323).

#### **2.4.2.δ Προνοιακές δράσεις της Ελλαδικής Εκκλησίας**

Η φιλανθρωπική και προνοιακή συμμετοχή της Ελλαδικής Εκκλησίας, την περίοδο 1922-1974, θα πρέπει να συνεξετασθεί στα πλαίσια των περιγραφέντων προηγούμενα κοινωνικο-οικονομικών, πολιτικών και εθνικών εξελίξεων που συνέβησαν στην Ελλάδα

στα τέλη του 19<sup>ου</sup> και αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα, μαζί με τις όποιες εξελίξεις συνέβησαν μέσα στον ίδιο το χώρο της Εκκλησίας. Από τη μελέτη των ιστορικών γεγονότων που διαδραματίστηκαν στην Ελληνική Εκκλησία στο προαναφερθέν χρονικό διάστημα, φαίνεται ότι τρία βασικά ιστορικά γεγονότα επέδρασαν στα χαρακτηριστικά της Προνοιακής και Φιλανθρωπικής δράσης της Εκκλησίας τη χρονική περίοδο 1922-1941.

**1. Εσωτερική αναδιάρθρωση του οργανισμού της Εκκλησίας.** Η Εκκλησία της Ελλάδος την εξεταζόμενη περίοδο βιώνει μια συνολική αλλαγή σε επίπεδο κανονιστικό, διοικητικό και οικονομικό. Σε επίπεδο κανονιστικό η Εκκλησία της Ελλάδος ανεξαρτητοποιείται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και καθίσταται Αυτοκέφαλος Εκκλησία με δικό της συνοδικό σύστημα (Διέλλας Γ., 2011). Η αυτοκεφαλία της Ελλαδικής Εκκλησίας ήταν μια χρονοβόρα διαδικασία που ξεκίνησε το 1850 με την έκδοση Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου “Περί της εν Ελλάδι Ορθοδόξου Εκκλησίας” από το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, που ορίζονταν τα όρια της Ελλαδικής Εκκλησίας(ταυτίζονταν με αυτά του τότε ελληνικού κράτους). Ακολούθησε σειρά και άλλων κανονιστικών πράξεων (1866, 1882, 1928) με τις οποίες παραχωρούνταν από μέρους του Οικουμενικού Πατριαρχείου οι επαρχίες της Επτανήσου, της Ηπείρου και Θεσσαλίας και των “Νέων Χωρών” αντίστοιχα στην διοικητική δικαιοδοσία της Αυτοκέφαλης Ελληνικής Εκκλησίας. Οι Κανονιστικές αυτές αλλαγές οδήγησαν κατ’ ανάγκη σε αντίστοιχες αλλαγές του συστήματος διοίκησης της Εκκλησίας της Ελλάδος και στην αναδιάρθρωση της οικονομικής οργάνωσης και διαχείρισης του προνοιακού συστήματος της Εκκλησίας.

Σε συνέχεια της αυτοκεφαλίας, το διοικητικό σύστημα της νεοσύστατης πλέον Εκκλησίας της Ελλάδος καθορίζεται ως συνοδικό, δηλαδή υπάρχει πλήρης διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια ανά Επισκοπή, με κυρίαρχα όργανα τον Επίσκοπο και τα Επισκοπικά συμβούλια. Έτσι, για παράδειγμα η Αρχιεπισκοπή Αθηνών δεν είναι παρά μόνο μία από τις πολλές Επισκοπές που διαθέτει η Εκκλησία της Ελλάδος, χωρίς καμία διοικητική ή οικονομική εξουσία επί των άλλων Επισκοπών και κατ’ επέκταση δραστηριοτήτων τους. Κυρίαρχο όργανο καθίσταται η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, όπου απλώς προϊστάται ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών. Επίσης στα πλαίσια της συνοδικότητας του διοικητικού συστήματος της Εκκλησίας, η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος δεν έχει καμία επιρροή διοικητική ή οικονομική επί των Επισκοπών και κατ’ επέκταση επί των δραστηριοτήτων τους (κυρίως φιλανθρωπικών). Στη πράξη, το εφαρμοζόμενο πλέον αποκεντρωτικό σύστημα διοίκησης επηρεάζει σαφέστατα τη φιλάνθρωπη δράση της Ελλαδικής Εκκλησίας που πλέον αναπτύσσεται στη βάση των αναγκών της τοπικής εκκλησίας και όχι κάποιου συνολικότερου σχεδιασμού σε επίπεδο Ιεράς Συνόδου, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με τον ασκούμενο συγκεντρωτικό σχεδιασμό προνοιακών δραστηριοτήτων από το Ελληνικό κράτος.

**2. Η συρρίκνωση της οικονομικής βάσης της εκκλησίας.** Δύο σημαντικά γεγονότα συνέτειναν στη συρρίκνωση των οικονομικών δυνατοτήτων της Εκκλησίας της Ελλάδος, α) οι διώξεις που υπέστη η Ελλαδική Ορθόδοξη Εκκλησία στα χρόνια της Βαυαροκρατίας (Μαγριπλής, ο.π. σ.168), όταν με Β.Δ. της 25-2-1834 καταργήθηκε δια της βίας μεγάλος αριθμός μοναστηριών και δημεύθηκε η εκποιήθηκε η περιουσία τους (Το Βήμα, 9/4/95) και β) στα πλαίσια της συμμετοχής της Εκκλησίας στην αποκατάσταση των προσφύγων η Εκκλησία της Ελλάδος αποδέχτηκε μετά από

συνεννόηση με τις κυβερνήσεις του Ελευθερίου Βενιζέλου, τη διάθεση μεγάλων κτηματικών εκτάσεων, κυρίως μοναστηριακών, στους πρόσφυγες, με ανταλλάγματα την μισθοδοσία του κλήρου κ.ά.

**3. Η παρεμβατικότητα του Ελληνικού κράτους στον υγειονομικό και προνοιακό τομέα**, τόσο σε επίπεδο νομοθεσίας όσο και σε επίπεδο υλοποίησης περιόρισαν την ελευθερία δράσης της εκκλησίας, μέσα σε συγκεκριμένα νομοθετικά πλαίσια και προϋποθέσεις, που είχαν ως αποτέλεσμα τον επιπλέον περιορισμό των φιλανθρωπικών και προνοιακών δραστηριοτήτων της Ελλαδικής Εκκλησίας την εξεταζόμενη περίοδο 1922-1974.

Τα παραπάνω τρία γεγονότα συνδυαστικά συνέτειναν αφενός στον περιορισμό των φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων της Εκκλησίας σε συγκεκριμένους χώρους και δραστηριότητες, αλλά ταυτόχρονα δόθηκε η δυνατότητα στις τοπικές εκκλησίες (Επισκοπές) να αναπτύξουν νέες δράσεις που είχαν απόλυτη σχέση με τις τοπικές κοινωνικές ανάγκες και κυρίως κάθε δράση που αναπτυσσόταν να χρηματοδοτείται από τοπικούς εκκλησιαστικούς πόρους. Δηλαδή άρχισε να αναπτύσσεται μια μορφή φιλανθρωπικής δράσης που στηριζόταν οικονομικά στη λογική του κόστους-οφέλους και της αυτοχρηματοδότησης του προνοιακού συστήματος της Εκκλησίας. Έτσι, σύνηθες ήταν το φαινόμενο της σύστασης, της διακοπής ή της επαναλειτουργίας προνοιακών δομών της Εκκλησίας στη βάση της ωφελιμότητας της δράσης και των οικονομικών αντοχών της Επισκοπής ή του ιδρύματος. Οι δομικές αυτές αλλαγές προκάλεσαν ιδιαίτερα σημαντικές μεταβολές στη λειτουργία του φιλανθρωπικού έργου της Ελλαδικής Εκκλησίας, μεταπολεμικά και ιδιαίτερα στις ημέρες μας (το ζήτημα θα αναλυθεί στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο).

Τέλος, σύμφωνα με τους ερευνητές σε επίπεδο δράσεων η Ελλαδική Εκκλησία ανέπτυξε ένα πλέγμα δραστηριοτήτων στο οποίο περιλαμβάνονται :

- η σύσταση εκκλησιαστικών ταμείων υπέρ των προσφύγων (Διονυσίου Γ., 2006, σ.32-42)
- η λειτουργία των υπάρχοντων, την περίοδο αυτή, εκκλησιαστικών ιδρυμάτων
- και η διάθεση όπου κρινόταν αναγκαίο οικοπεδικών εκτάσεων για την κατασκευή προνοιακών (ορφανοτροφείων κυρίως) και νοσοκομειακών μονάδων γενικού ή ειδικού τύπου.

### **2.4.3 Η τρέχουσα φιλανθρωπική φροντίδα της Εκκλησίας της Ελλάδος**

Η Εκκλησία της Ελλάδος στις μέρες μας έχει να παρουσιάσει τεράστιο κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο, που όπως επισημαίνουν ερευνητές, το εύρος, η ποικιλότητα και η ποιότητα των δράσεων και παροχών την καθιστούν μακράν τον πρώτο οργανισμό – παροχέα κοινωνικής φροντίδας στη χώρα, μετά την κρατική φροντίδα. Μάλιστα σε συγκεκριμένες δράσεις η Εκκλησία της Ελλάδος (Μορφωτική Υπηρεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2001, σ.309-337), φαίνεται να υποκαθιστά πλήρως το ελληνικό κοινωνικό κράτος, όπως στη περίπτωση της ιδρυματικής φροντίδας πασχόντων (ηλικιωμένων, αστέγων, χρονίως πασχόντων), όπου η Εκκλησία διαθέτει σχεδόν

τετραπλάσιο αριθμό κλινών (5.000 κλίνες περίπου), σε σχέση μ' αυτές που παρέχει το ελληνικό κράτος (1.200 κλίνες).

Η σύγχρονη κοινωνική δράση της Ελληνικής Εκκλησίας, παρέχεται μέσα από ένα συγκεκριμένο τύπο αποκεντρωμένης οργανωτικής και διοικητικής δομής, με κυρίαρχο συστατικό τη διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια των εκκλησιαστικών φορέων που παρέχουν κοινωνική και φιλανθρωπική φροντίδα.

**Οριοθέτηση της Εκκλησίας της Ελλάδος.** Περιλαμβάνει το σύνολο των Μητροπόλεων των οποίων τα όρια βρίσκονται εντός του Ελληνικού κράτους εκτός των Μητροπόλεων της Δωδεκανήσου και της ημιαυτόνομης Εκκλησίας της Κρήτης που ανήκουν στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

**Διοικητική δομή της Εκκλησίας της Ελλάδος.** Καθορίζεται με τον Ν. 590/1977 "Περί του Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος". Σύμφωνα με το νόμο, το σύστημα διοίκησης της Εκκλησίας είναι "συνοδικό", δηλαδή διοικείται α) από την **Διαρκή Ιερά Σύνοδο – ΔΙΣ** (δωδεκαμελής), στον τύπο των μαθητών του Χριστού, της οποίας ηγείται ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, ως ίσος μεταξύ ίσων και του οποίου η διοικητική δικαιοδοσία εξαντλείται στη δυνατότητα της προεδρίας της Ιεράς Συνόδου, ενώ έχει διοικητική και οικονομική ευθύνη μόνο εντός των γεωγραφικών ορίων της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, και β) **την Ιεραρχία** της Εκκλησίας, που αποτελεί το ευρύτερο διοικητικό όργανο της Εκκλησίας, που συγκαλείται για την συζήτηση και επίλυση σημαντικών πνευματικών, διοικητικών και οικονομικών θεμάτων, που η ευθύνη διαχείρισής τους υπερβαίνει τη δικαιοδοσία της ΔΙΣ.

**Δομή και φορείς παροχής κοινωνικού και φιλανθρωπικού έργου της Εκκλησίας.** Τα γενικότερα πλαίσια του συστήματος λειτουργίας του κοινωνικού και φιλανθρωπικού έργου της Εκκλησίας της Ελλάδος καθορίζονται από τον Καταστατικό Χάρτη. Συγκεκριμένα άρθρα, όπως το άρθρο 2, το άρθρο 10 παρ. 1 και τα άρθρα 46 και 47 αναφέρονται στο φιλανθρωπικό έργο της εκκλησίας, ορίζει Συνοδική Επιτροπή επί της Κοινωνικής Πρόνοιας και Ευποίας για τον συντονισμό των φιλανθρωπικών δράσεων των επί μέρους Μητροπόλεων, καθορίζεται η θέση και η σχέση της Εκκλησίας με την Πολιτεία στα θέματα κοινωνικής φροντίδας κ.ά. Το ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι στον Καταστατικό Χάρτη της Εκκλησίας, επίσημα πλέον, με την μορφή νομοθετήματος, υιοθετείται αυτό που από την αρχαία εκκλησία εφαρμοζόταν στα ζητήματα της φιλανθρωπίας, η αποκέντρωση, δηλαδή η ελευθερία έκφρασης των φιλάνθρωπων αισθημάτων πέραν από κάθε μορφή κεντρικής διαχείρισης, συντονισμού ή προγραμματισμού.

Η εφαρμοζόμενη στην Εκκλησία λογική της αυτοτέλειας των αποκεντρωμένων δράσεων, όπως σημειώνουν διάφοροι μελετητές του ζητήματος (Σταθόπουλος Π., 1996, Διέλλας Γ., 2011 κ.ά.), προσδίδει στην Εκκλησία μια πρωτόγνωρη δυναμική στη κοινωνική δράση της Εκκλησίας της Ελλάδος. Από τα βασικότερα πλεονεκτήματα της αποκέντρωσης των φιλανθρωπικών δράσεων της Εκκλησίας είναι :

- επιτρέπεται η χωρίς περιορισμούς, ελέγχους ή δεσμεύσεις έκφραση των φιλάνθρωπων αισθημάτων των χριστιανών σε τοπικό επίπεδο
- η διαχείριση των έργων φιλανθρωπίας σε τοπικό επίπεδο (Ιερά Μητρόπολη), δίνει την δυνατότητα στην τοπική εκκλησία να οργανώσει φιλανθρωπικές δράσεις που ανταποκρίνονται στις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας
- δίνεται η δυνατότητα συνεργασίας των τοπικών εκκλησιών με τοπικούς φορείς (π.χ. Σύλλογο Νεφροπαθών) ή θεσμούς (π.χ. Δήμους) για την

σύσταση φιλανθρωπικών δράσεων που μόνον οι ανάγκες της τοπικής κοινωνίας επιβάλλουν

- διασφαλίζονται οι αναγκαίοι οικονομικοί και ανθρωπίνι πόροι ενεργοποιώντας κάθε διαθέσιμο τοπικό κοινωνικό πόρο
- η οικονομική βιωσιμότητα των όποιων φιλανθρωπικών δράσεων υιοθετηθούν είναι διασφαλισμένη από συνεισφορές σε τοπικό επίπεδο και αυτό δίνει την δυνατότητα της άμεσης και καθημερινής αξιολόγησης της σκοπιμότητας, της οικονομικής αποτελεσματικότητας και βιωσιμότητας των φιλανθρωπικών δράσεων από την τοπική κοινωνία.

Στα πλαίσια της φιλοσοφίας των αποκεντρωμένων δράσεων, η Εκκλησία της Ελλάδος παρέχει φιλανθρωπικές και κοινωνικές υπηρεσίες σε τρία επίπεδα :

- σε κεντρικό επίπεδο (Ιερά Σύνοδος)
- σε επίπεδο Μητροπόλεων (Μητροπολιτικά ιδρύματα, Κεντρικό Φιλόπτωχο Ταμείο)
- σε επίπεδο Ενοριών

Ακολουθεί σύντομη παρουσίαση των σημαντικότερων κοινωνικών δράσεων της Εκκλησίας της Ελλάδος, στη βάση των διαθέσιμων πρόσφατων μετρήσεων (Δίπτυχα της 2001, 2010, Έρευνα για τις κλειστού τύπου μονάδες της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2001).

Σύμφωνα με τα δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος οι κοινωνικές δράσεις της, για το έτος 2001 συνοψίζονται στα παρακάτω (πίνακας 2) :

1	Βρεφονηπιακοί και Παιδικοί Σταθμοί (22)	13	Φοιτητικές Υποτροφίες (31)
2	Στήριξη Πολυτέκνων (8)	14	Σχολές Γονέων (28)
3	Πρόληψη Ναρκωτικών (6)	15	Κέντρα Υγείας-Α' Βοηθειών (25)
4	Συμπαράσταση Ανέργων (7)	16	Α.Μ.Ε.Α. (18)
5	Σχολές Εκπαίδευσης Στελεχών Προνοιακού Έργου (7)	17	Υπηρεσίες Στήριξης Οικογένειας (39)
6	Κατασκηνώσεις (67)	18	Υπηρεσίες Στήριξης Φυλακισμένων (15)
7	Κέντρα Αιμοδοσίας – Τράπεζες Αίματος (241)	19	Θρησκευτικές Υπηρεσίες Εργοστασίων (8)
8	Οικοτροφεία (52)	20	Υποστήριξη Ασθενών-Νοσοκομειακή Παρέμβαση (50)
9	Ορφανοτροφεία (14)	21	Κοινωνικοί Ξενώνες (4)
10	Γηροκομεία-Στέγες Γερόντων (102)	22	Εκκλησιαστικά Φιλανθρωπικά Κληροδοτήματα (154)
11	Τράπεζες Αγάπης (Συσοίτια) (263)	23	Φιλόπτωχα Ταμεία Μητροπόλεων (80)
12	Στήριξη Άπορων Κοριτσιών (10)	24	Ενοριακά Φιλόπτωχα Ταμεία (3.235)

*Πηγή: Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2001*

Συνολικά οι κοινωνικές δράσεις παντός τύπου της Εκκλησίας της Ελλάδος σε κεντρικό (Ιερά Σύνοδο), περιφερειακό (Μητροπόλεις) και τοπικό επίπεδο (Ενορίες) ανέρχονται σε 4.497 δράσεις. Με βάση τα δεδομένα του πίνακα 2, δίνεται η δυνατότητα μερικών ποιοτικών παρατηρήσεων σχετικά με το σύγχρονο κοινωνικό έργο της Εκκλησίας της Ελλάδος. Έτσι, φαίνεται ότι :

- οι δράσεις εκτείνονται σε κλειστού και ανοικτού τύπου μονάδες

<b>ΚΛΕΙΣΤΟΥ ΤΥΠΟΥ</b> Οικοτροφεία (52) Ορφανοτροφεία (14) Γηροκομεία-Στέγες Γερόντων (102) Κοινωνικοί Ξενώνες (4)	<b>ΑΝΟΙΚΤΟΥ ΤΥΠΟΥ</b> Βρεφονηπιακοί και Παιδικοί Σταθμοί (22) Τράπεζες Αγάπης (Συσοίτια) (263) Σχολές Εκπαίδευσης Στελεχών Προνοιακού Έργου (7) Κατασκηνώσεις (67)
---	--
- οι δράσεις εντάσσονται στους τομείς της υγείας και της κοινωνικής φροντίδας

## ΤΟΜΕΑΣ ΥΓΕΙΑΣ

Κέντρα Υγείας-Α' Βοηθειών (25)  
Κέντρα Αιμοδοσίας – Τράπεζες Αίματος (241)  
Α.Μ.Ε.Α. (18)  
Υποστήριξη Ασθενών-Νοσοκομειακή Παρέμβαση (50)

## ΤΟΜΕΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ

Στήριξη Πολυτέκνων (8)  
Πρόληψη Ναρκωτικών (6)  
Συμπαράσταση Ανέργων (7)  
Φοιτητικές Υποτροφίες (31)  
Υπηρεσίες Στήριξης Οικογένειας (39)  
Υπηρεσίες Στήριξης Φυλακισμένων (15)  
Στήριξη Απορων Κοριτσιών (10)  
Θρησκευτικές Υπηρεσίες Εργοστασίων (8)

### • σε δράσεις άμεσης οικονομικής στήριξης

Ενοριακά Φιλόπτωχα Ταμεία (3.235)  
Φιλόπτωχα Ταμεία Μητροπόλεων (80)

Ιδιαίτερα σημαντική φαίνεται να είναι παρέμβαση της Εκκλησίας στο τομέα της φροντίδας των ηλικιωμένων και υπερηλικίων την μεταπολεμική περίοδο (1946 και μετά), που συμπίπτει τόσο με την παρατηρούμενη αστικοποίηση των πληθυσμών όσο και την χαλάρωση των δεσμών της πατριαρχικής οικογένειας (συγκατοίκηση τριών γενεών στην ίδια κατοικία), που είχαν ως αποτέλεσμα οι ηλικιωμένοι να ζουν συνήθως μόνοι, και σε πολλές περιπτώσεις έχοντας τα παιδιά τους μετανάστες στο εξωτερικό ή απομακρυσμένα στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας ή ακόμη χειρότερα ζώντας ως μοναχικά άτομα μετά τον θάνατο του συντρόφου τους.

Στα διαμορφούμενα νέα κοινωνικά πλαίσια σε σχέση με τους ηλικιωμένους φαίνεται ότι η Εκκλησία δραστηριοποιήθηκε άμεσα περισσότερο από κάθε άλλο φορέα δημόσιο ή ιδιωτικό. Έτσι σύμφωνα με επιμέρους στατιστικά δεδομένα (Καρπάθιος Σ., 1994, Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος 1975-2001, Έρευνα Τμήματος ΔΜΥΠ, ΤΕΙ Καλαμάτας, 2001), προκύπτει η ραγδαία αύξηση τόσο του αριθμού των κλειστών ιδρυμάτων φροντίδας των ηλικιωμένων, όσο και του αριθμού των διατιθέμενων από την Εκκλησία της Ελλάδος κλινών. Έτσι, σύμφωνα με τον πίνακα 3, μέσα σε μια 25ετία υπερδιπλασιάζεται, ο αριθμός των μονάδων κλειστού τύπου για τους ηλικιωμένους από 42 το 1975 σε 102 το 2000 (αύξηση κατά 142,9%).

Έτη	Αριθμός Μονάδων	Μεταβολή
1975	42	-
1980	54	+ 28,57
1985	65	+ 20,37
1990	68	+ 4,61
1995	73	+7,35
2000	102	+39,72

Πηγή : Καρπάθιος Σ., 1994, Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος 1975-2001, Έρευνα Τμήματος ΔΜΥΠ, ΤΕΙ Καλαμάτας, 2001

Εντυπωσιακά προκύπτουν τα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα του προσωπικού που διαχειρίζεται τις επιμέρους δράσεις της Εκκλησίας της Ελλάδος, αφού από τις υπάρχουσες μελέτες προκύπτει ότι αφενός η Εκκλησία της Ελλάδος είναι ο μεγαλύτερος φορέας εργοδοσίας μετά το κράτος στον τομέα της κοινωνικής φροντίδας και αφετέρου είναι ο κύριος φορέας έκφρασης του εθελοντισμού στην Ελλάδα. Ειδικότερα, σύμφωνα με την έρευνα των τμημάτων Διοίκησης Μονάδων Υγείας Πρόνοιας του ΤΕΙ

Καλαμάτας και Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Αθηνών (2001), προκύπτει ότι για την λειτουργία των μονάδων κλειστού τύπου της Εκκλησίας της Ελλάδος (114 μονάδες) εργάζονται σε μόνιμη βάση με αμοιβή 1100 άτομα διαφόρων ειδικοτήτων και εκπαίδευσης και τουλάχιστον 640 άτομα διαφόρων ειδικοτήτων και εκπαίδευσης προσφέρουν εθελοντική εργασία για την λειτουργία των παραπάνω μονάδων.

Σύμφωνα με τα δεδομένα της Ιεράς Συνόδου (Διέλλας Γ., 2011), για το έτος 2010, μόνο στο τομέα των Φιλοπτώχων Ταμείων (Ενοριακών και Γενικών Φιλόπτωχων Ταμείων των Μητροπόλεων), υπήρχαν 3.315 οργανωμένα φιλόπτωχα ταμεία στα οποία πρόσφεραν υπηρεσίες 23.205 εθελοντές. Αντίστοιχα στη περίπτωση των Κατηχητικών Σχολείων (Ενοριακές Νεανικές Συντροφίες), για το έτος 1999 (Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2000), λειτουργούσαν πάνω από 3.000 κατηχητικά, που ήταν ενταγμένα 331 Κέντρα Νεότητας, που λειτουργούσαν εθελοντικά περίπου 4.000 κατηχητές και στα οποία συμμετείχαν 198.590 μαθητές (Δημοτικού, Γυμνασίου, Λυκείου).

Τέλος, εντυπωσιακή φαίνεται η κοινωνική δραστηριοποίηση της μεγαλύτερης σε πληθυσμό Μητρόπολης της Εκκλησίας της Ελλάδος, της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Έτσι, σύμφωνα με στοιχεία της Αρχιεπισκοπής (<http://voiotosp.blogspot.com/2010/01/o-2010.html>) για το έτος 2010 στις κοινωνικές δράσεις της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών εντάσσονταν :

- 74 Κέντρα Ενοριακής Αγάπης, τα οποία σιτίζουν ημερησίως με 3.000 μερίδες φαγητού αδελφούς μας, ανεξαρτήτως χρώματος, φυλής και θρησκεύματος
- Το πρόγραμμα «Η Εκκλησία στους δρόμους», διανέμοντας επιπλέον 1.500 μερίδες φαγητού σε αστέγους της Αθήνας
- 16 Ενοριακές Στέγες Γερόντων, στις οποίες βρίσκουν θαλπωρή και φροντίδα άτομα τρίτης ηλικίας
- 4 Στέγες Φιλοξενίας Απόρων και Αστέγων
- Το Κέντρο Αποκατάστασης «Δάμαρις» και το ίδρυμα «Μαρία Κόκκορη», τα οποία μεριμνούν για κορίτσια με νοητική υστέρηση ή με σύνδρομο Down
- 2 Βρεφονηπιακούς Σταθμούς
- 2 Ενοριακούς Ξενώνες και ένα συμβεβλημένο ξενοδοχείο ολιγοήμερης φιλοξενίας, όπου παρέχεται προσωρινή στέγη.
- Το Εκκλησιαστικό Ίδρυμα Βουλιαγμένης, το οποίο μεριμνά και υποστηρίζει αγόρια σχολικής ηλικίας που αντιμετωπίζουν οικογενειακά προβλήματα.
- Το πρόγραμμα «Ταβιθά», το οποίο παρέχει είδη ιματισμού σε όσους έχουν ανάγκη.
- Την κινητή μονάδα «Κιβωτός Αγάπης», η οποία διανέμει σε περιοχές της Αθήνας φαγητό σε αστέγους.
- Τη διοργάνωση Ενοριακών Προγραμμάτων Αιμοδοσίας, τα οποία προσφέρουν περισσότερες από 5.000 μονάδες αίματος ετησίως.
- Την οικονομική ενίσχυση απόρων φυλακισμένων σε συνεργασία με τις κοινωνικές υπηρεσίες των σωφρονιστικών καταστημάτων.
- Το πρόγραμμα θερινών διακοπών υπερηλίκων

Ενώ σε οικονομικό επίπεδο, για το έτος 2009, η Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών, από το Γενικό Φιλόπτωχο Ταμείο της και τα Ενοριακά Ταμεία, για την ενίσχυση των απόρων, για τη σίτιση αστέγων και για τη λειτουργία των ιδρυμάτων της, δηλαδή για όλο το φιλανθρωπικό και προνοιακό της έργο, δαπάνησε το ποσό των 10.914.844,56 ευρώ.



**Συμπερασματικά**, από τη σύντομή παρουσίαση του τρέχοντος κοινωνικού έργου της Εκκλησίας της Ελλάδος, προκύπτει ότι :

- η σύγχρονη κοινωνική και φιλανθρωπική δράση της Εκκλησίας της Ελλάδος είναι πλήρως διαφοροποιημένη σε σχέση με τις όποιες δραστηριότητες είχε αναπτύξει στο παρελθόν (1830-1946) τόσο σε αριθμητικό όσο και σε ποιοτικό επίπεδο,
- η Εκκλησία της Ελλάδος διατηρεί την αυτοτέλειά της (σε επίπεδο οργανωτικό και οικονομικό) σε σχέση με το κράτος,
- εφαρμόζει σε απόλυτο βαθμό το αποκεντρωτικό σύστημα οργάνωσης, διαχείρισης και χρηματοδότησης του κοινωνικού της έργου πρωτίστως σε επίπεδο Μητροπόλεων και δευτερευόντως σε επίπεδο ενοριών,
- πέραν των συνήθων δραστηριοτήτων έχει διευρύνει τις κοινωνικές και φιλάνθρωπες δράσεις της σε πεδία που οι σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες απαιτούν, όπως θεραπευτήρια χρονίως πασχόντων, την φροντίδα κακοποιημένων μητέρων, προγραμμάτων Αιμοδοσίας, συσσίτια σε ανέργους και οικονομικούς μετανάστες κ.ά.,
- πρωτοπορεί σε κοινές δράσεις με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και άλλους τοπικούς φορείς
- αποτελεί το βασικότερο θεσμό ενεργοποίησης του εθελοντισμού και της εθελοντικής προσφοράς στην Ελλάδα.

### Κεφάλαιο 3. Η Φιλανθρωπία στην Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης

Στόχος του κεφαλαίου που ακολουθεί είναι η σύντομη παρουσίαση των ιστορικών σταθμών εξέλιξης της Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης σε επίπεδο διοίκησης και φιλανθρωπικής δράσης, καθώς και η καταγραφή των τρεχουσών κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών του χώρου της γεωγραφικής δικαιοδοσίας της Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης, ως διαδικασία προσέγγισης και γνωριμίας του θεσμού, που στο επόμενο κεφάλαιο θα τύχει εκτενούς ανάλυσης και αξιολόγησης σε επίπεδο κοινωνικής και φιλανθρωπικής δράσης. Οι πληροφορίες λήφθηκαν κυρίως από τον ιστότοπο της ΙΜΜΣ.

#### 3.1 Η εκκλησιαστική γεωγραφία της Μητρόπολης

Τα τρέχοντα γεωγραφικά όρια της Μητρόπολης ταυτίζονται με το μεγαλύτερο τμήμα των γεωγραφικών ορίων του νομού Λακωνίας (βλέπε χάρτη 1), στην Ν.Α. Πελοπόννησο, και δεν περιλαμβάνονται σ' αυτά η περιοχή της Λακωνικής Μάνης (δηλαδή η περιοχή που εκτείνεται κάτω της νοητής γραμμής Γυθείου-Οίτυλου), που μαζί μ' αυτή της Μεσσηνιακής Μάνης αποτελούν τα γεωγραφικά όρια της θρησκευτικο-διοικητικής ενότητας της Ιεράς Μητρόπολης Μάνης.



Ιστορικά, τα γεωγραφικά όρια της Μητρόπολης μεταβάλλονται ανάλογα των ιστορικών γεγονότων που εκτυλίσσονται στην περιοχή (Βυζαντινή, Φράγκικη, Τουρκική, Ενετική κυριαρχία), ή των πολιτικο-οικονομικών εξελίξεων και διοικητικών

ανακατατάξεων που συνέβησαν στη διάρκεια της λειτουργίας του νεοελληνικού κράτους (1830-σήμερα). Σύμφωνα με τις υπάρχουσες ιστορικές πηγές, φαίνεται ότι τα γεωγραφικά όρια της Μητρόπολης μεταβάλλονταν στη βάση της διοικητικής ευθύνης και του βαθμού θρησκευτικής εξουσίας που της ενετίθετο. Έτσι, για παράδειγμα στη βυζαντινή περίοδο (επί Αυτοκράτορα Λέοντος Ισαύρου), όταν ακόμη έφερε τον τίτλο “Επισκοπή της Λακεδαιμονίων πόλεως-Λακεδαιμονίας”, τα γεωγραφικά της όρια ήταν περιορισμένα, λόγω της ύπαρξης και άλλων γειτονικών Επισκοπών όπως της Μονεμβασίας και άλλων. Με την ανάδειξή της σε Μητρόπολη Λακεδαιμονίας γύρω στα τέλη του 10<sup>ου</sup> μ.Χ. αιώνα και σύμφωνα με το “Περί Κτίσεως της Μονεμβασίας Χρονικόν”, διευρύνεται και γεωγραφικά, αφού στη Μητρόπολη εντάσσονται επισκοπές όπως του Αμυκλίου, της Πίσσης και Εζερών. Μάλιστα την περίοδο της Φραγκοκρατίας (1204) αλλά και της Τουρκοκρατίας τα όρια της Μητρόπολης Λακεδαιμονίας εκτεινόταν μέχρι και την Μεσσηνία αφού στη δικαιοδοσία του Επισκόπου Λακεδαίμονος υπάγονταν και η Επισκοπή Ανδρούσης. Τέλος το έτος 1852 με τον ΣΤ΄ Εκκλησιαστικό νόμο “περί Επισκόπων και Επισκοπών και περί του υπό τους Επισκόπους τελούντος κλήρου”, ορίζεται Αρχιεπισκοπή Μονεμβασίας και Σπάρτης στην εκκλησιαστική διοίκηση της οποίας υπάγονται όλες οι Επισκοπές της Λακωνίας συμπεριλαμβανομένων και αυτών του Γυθείου και Οιτύλου.

Τα σημερινά γεωγραφικά όρια της Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης επανακαθορίστηκαν με σχετικό Β.Δ. το 1936 και ταυτίζονται με τα πολιτικά γεωγραφικά όρια του νομού Λακωνίας, εκτός της γεωγραφικής περιοχής που εκτείνεται νότια της νοητής γραμμής Γυθείου-Οιτύλου, που ανήκει στη Μητρόπολη Μάνης.

Στα πλαίσια της γεωγραφικής εξέλιξης των ορίων της Μητρόπολης εντάσσεται και η περίπτωση της μεταφοράς της έδρας της, αφού σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές, στην υπερδιχλιετή ιστορία της Μητρόπολης έχουν συμβεί τρεις μεταφορές έδρας, αφού μέχρι την Φραγκοκρατία έδρα της Μητρόπολης ήταν η πόλη Λακεδαίμων, στην συνέχεια ορίστηκε ως έδρα ο Μυστράς και τέλος από το έτος 1837 ορίζεται και παραμένει μέχρι σήμερα ως έδρα της Μητρόπολης η πόλη της Σπάρτης.

Γίνεται σαφές, ότι η συνεχής μεταβολή των γεωγραφικών ορίων της Μητρόπολης, ιδιαίτερα την περίοδο λειτουργίας του νεοελληνικού κράτους, θα είχε σημαντικές επιπτώσεις στο εύρος και την ποιότητα των φιλανθρωπικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων της Μητρόπολης, αφού κάθε γεωγραφική επέκταση ή συρρίκνωση υπολαμβάνει και αντίστοιχη αύξηση ή μείωση των ορίων της κοινωνικής και φιλανθρωπικής ευθύνης της εξεταζόμενης Μητρόπολης .

### 3.2 Ιστορική και διοικητική εξέλιξη της Μητρόπολης

**Ιστορικά**, από τα μέσα του 2<sup>ου</sup> μ.Χ. αιώνα, εντοπίζονται οι πρώτοι χριστιανοί και οι πρώτες εκκλησίες χριστιανών στα σημερινά γεωγραφικά όρια της Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης. Μάλιστα σύμφωνα με τις ιστορικές μαρτυρίες κατά το έτος 170 μ.Χ., οι ευρισκόμενοι στη πόλη της Λακεδαίμονος χριστιανοί υπάγονταν στη δικαιοδοσία του επισκόπου Κορίνθου Διονυσίου.

Ιδιαίτερα σημαντική στη διαδικασία εκχριστιανισμού των κατοίκων της Λακωνίας, ιδιαίτερα μετά την επιδρομή σλαβικών-ειδωλολατρικών φύλων (Σλάβοι-Μελιγγοί κυρίως) στους ορεινούς όγκους του Ταυγέτου και του Πάρνωννα, ήταν η παρουσία του Οσίου

Νίκωνα του Μετανοείται<sup>20</sup>, που σχεδόν για τριάντα (30) χρόνια δίδασκε το Ευαγγέλιο και εκχριστιάνισε το σύνολο των σλαβικών φύλων που είχαν φθάσει και εγκατασταθεί στη περιοχή μετά από σειρά επιδρομών (Κουτσιλιέρης Αν., 1996, σ.111-230). Ιστορικά η εξέλιξη της σημερινής Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης συνδέεται άμεσα με τις κατά καιρούς επικυριαρχίες που υπέστη η περιοχή, και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιστορική περίοδο των Παλαιολόγων του Μυστρά.

Ειδικότερα, η Μητρόπολη μέχρι του έτους 1204 βρισκόταν υπό την δικαιοδοσία του βυζαντινού κράτους. Την περίοδο 1204- 1272 εξουσιάζεται από τους Φράγκους – Σταυροφόρους και ο Μυστράς αρχίζει να αναδεικνύεται σε πολιτικο-στρατιωτικό και θρησκευτικό κέντρο της Λακεδαιμονίας. Από το 1272 μέχρι και το έτος 1460 η Μητρόπολη βιώνει ίσως τον κολοφώνα της ακμής της, αφού την περίοδο αυτή οι Παλαιολόγοι ιδρύουν το Δεσποτάτο του Μυστρά, ορίζουν ως έδρα τους το Μυστρά και η Μητρόπολη απολαμβάνει ιδιαίτερων διοικητικών και θρησκευτικών προνομίων και εξουσιών. Ακολουθεί η Α΄ περίοδος της Τουρκοκρατίας (1461-1687), η Ενετική κυριαρχία (1687-1715), η Β΄ περίοδος της Τουρκοκρατίας (1715-1821).

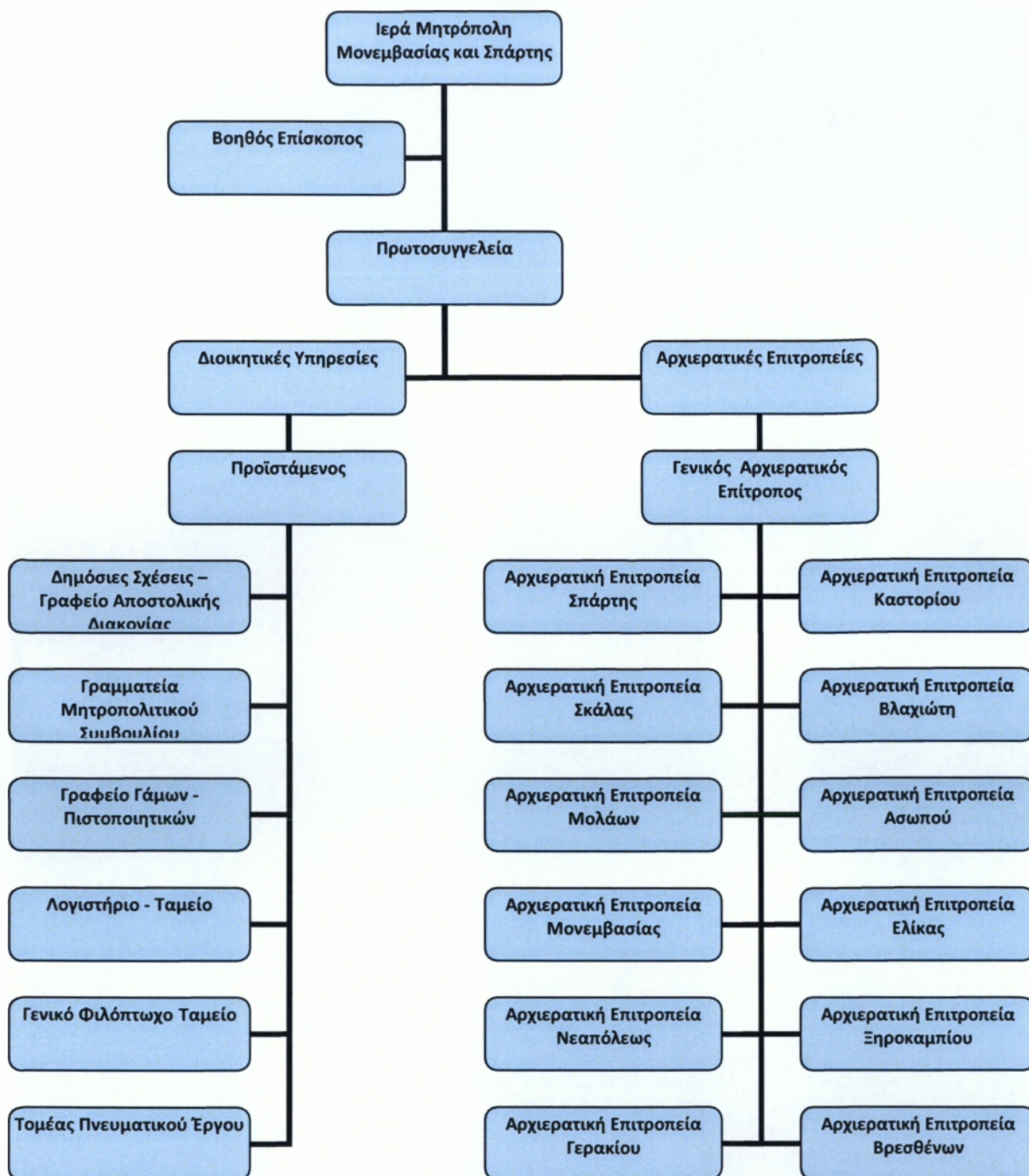
Στη συνέχεια ανοίγει νέο κεφάλαιο στην ιστορία της Μητρόπολης Μονεμβασίας Σπάρτης, αφού ιδρύεται το νεοελληνικό κράτος στο οποίο υπάγεται διοικητικά (από το 1830), ενώ θρησκευτικά υπάγεται στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος από το έτος 1833, όταν πλέον όλες οι Μητροπόλεις που ανήκαν στα όρια του τότε ελληνικού κράτους, απέκτησαν διοικητική ανεξαρτησία από το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, στο οποίο υπάγονταν μέχρι τότε.

**Διοικητικά**, στην δισχλιετή ιστορία της Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης, παρατηρούνται συνεχείς διαφοροποιήσεις στο θρησκευτικό και διοικητικό επίπεδο εξουσίας που κατέχει, αφού συνεχείς είναι οι εναλλαγές του τίτλου που φέρει μεταξύ Επισκοπής, Αρχιεπισκοπής και Μητροπόλεως. Έτσι, από τις αρχές του 5<sup>ου</sup> μ.Χ. αιώνα εμφανίζεται σε ιστορικές πηγές η αναφορά “Επισκοπή Λακεδαιμονίας”. Περί το 806 με αυτοκρατορικό χρυσόβουλο του Αυτοκράτορα Νικηφόρου του Α΄, όταν η Επισκοπή Πατρών προβιβάζεται σε Μητρόπολη Παλαιών Πατρών, η Επισκοπή της Λακεδαιμονίας ορίζεται ως Αρχιεπισκοπή. Περί τα τέλη του 10<sup>ου</sup> αιώνα και σύμφωνα πάντα με το “Περί κτίσεως της Μονεμβασίας Χρονικόν”, ορίζεται η Μητρόπολη Λακεδαιμονίων στην οποία υπάγονταν τρεις Επισκοπές. Ο τίτλος αυτός ισχύει μέχρι και σήμερα.

Σύμφωνα με την εκκλησιαστική ιστορία της νεότερης Ελλάδος, αλλά και της τοπικής εκκλησιαστικής ιστορίας της Μητρόπολης Λακεδαίμονος, μόνο στη διάρκεια της λειτουργίας του νεοελληνικού κράτους, επισυνέβησαν πάνω από δώδεκα διοικητικές ανακατατάξεις των επισκοπών της περιοχής Λακωνίας (κατατμήσεις, συγχωνεύσεις και μεταβολές τίτλων). Με το ισχύον νομοκανονικό και νομοθετικό καθεστώς η εξεταζόμενη Μητρόπολη φέρει τον τίτλο της **Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης** και τα όρια δικαιοδοσίας της εκτείνονται στα γεωγραφικά όρια του νομού Λακωνίας (εκτός της περιοχής της δυτικής Μάνης).

<sup>20</sup> Ο Όσιος Νίκων γεννήθηκε σε χωριό του Πόντου, κοντά στην Τραπεζούντα στις αρχές του 10<sup>ου</sup> μ.Χ. αιώνα. Στην περιοχή της Λακωνίας έμεινε τουλάχιστον για 30 χρόνια (970-998 μ.Χ.). Κύριο έργο του ήταν ο εκχριστιανισμός της περιοχής και κυρίως των ειδωλολατρικών σλαβικών φυλών που είχαν εγκατασταθεί στον ορεινό όγκο του Ταυγέτου. Ιδρύει στη περιοχή της Σπάρτης μεγάλο Ναό του Σωτήρος, της Θεοτόκου και της Αγίας Κυριακής, του οποίου τα ερείπια εντοπίζονται κοντά στην ακρόπολη της αρχαίας Σπάρτης. Ο Όσιος Νίκων αποδημεί το 998 μ.Χ., είναι πολιούχος και προστάτης της πόλης της Σπάρτης και τιμάται με ιδιαίτερες τιμές από την Τοπική Εκκλησία. Η μνήμη του εορτάζεται στις 26 Νοεμβρίου.

Η τρέχουσα διοικητική δομή της Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης παρουσιάζεται στο σχεδιάγραμμα 2. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία (δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος) του έτους 2011, η Μητρόπολη διαθέτει 141 ενοριακούς ναούς, 153 ιερείς



Σχεδ. 2 . Οργανόγραμμα των υπηρεσιών της Ιεράς Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης

διαφόρων κατηγοριών εκπαίδευσης, έγγαμους και άγαμους. Λειτουργούν πέντε (5) ιδρύματα κλειστού τύπου, ήτοι το Άσυλο Ανιάτων, το Γηροκομείο Σπάρτης, το Γηροκομείο Νεαπόλεως “ο Άγιος Αθανάσιος”, το Γηροκομείο και Άσυλο Ανιάτων Μολάων και το Γηροκομείο και Άσυλο Ανιάτων Ελίκας και επτά (7) μονάδες ανοικτού τύπου, ήτοι το Κέντρο Αποκατάστασης και Αποθεραπείας Χρονίως Πασχόντων, τον Βρεφονηπιακό Σταθμό Σπάρτης, το Βρεφονηπιακό Σταθμό Μονεμβασίας, το κοινωνικό

πρόγραμμα “Βοήθεια στο Σπίτι”, τη Σχολή Κατάρτισης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες, Κατασκηνώσεις ΑμεΑ, Κατασκηνώσεις.

### 3.3 Πληθυσμιακά και Οικιστικά χαρακτηριστικά της Μητρόπολης

**Πληθυσμιακή Ανάλυση.** Στα όρια της ΙΜΜΣ περιλαμβάνονται δεκαεπτά (17) Δήμοι και δύο (2) Κοινότητες και εκατόν είκοσι τέσσερα (124) Δημοτικά Διαμερίσματα καλύπτοντας τις θρησκευτικές ανάγκες 84.937 κατοίκων, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (απογραφή 2001), που εμφανίζεται ελαφρά αυξημένος (3,8%) σε σχέση με την απογραφή του έτους 1991. Κύριο ποιοτικό χαρακτηριστικό είναι η γήρανση του πληθυσμού της Μητρόπολης. Θεωρείται από τις πλέον γηρασμένες Μητροπόλεις της Πελοποννήσου, αφού ο δείκτης γήρανσης φθάνει το 22,3%, όταν ο μέσος δείκτης γήρανσης στην Πελοπόννησο φθάνει το 20,6% και ο μ.ό. στην Ελλάδα είναι 16,5% σύμφωνα με την απογραφή του έτους 2001.

Τα χαρακτηριστικά της γήρανσης εμφανίζονται ιδιαίτερα έντονα σε ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές, με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα τους δήμους Ζάρακα με δείκτη γήρανσης 35,2%, Μυστρά με 27,5%, Θεραπνών με 27,2%, Οινούντος με 30,2%, Πελλάνας με 34,3% και Σμύνους με 27,3%. Στους προηγούμενους δήμους παρατηρείται ταυτόχρονα και σχετική αριθμητική μείωση του πληθυσμού, όταν στο σύνολο του νομού ο πληθυσμός παρουσιάζει σχετική πληθυσμιακή αύξηση.

Ενδιαφέρον προκαλεί και η οικογενειακή σύνθεση του ηλικιωμένου πληθυσμού και ειδικότερα οι περιπτώσεις των μονογονεϊκών οικογενειών, δηλαδή οικογενειών ενός ατόμου. Στην περίπτωση των μονογονεϊκών οικογενειών εντάσσονται οι ανύπαντροι, οι διαζευγμένοι και οι χήροι που αποτελούν τον πυρήνα του ζητήματος. Έτσι, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (απογραφή 2001), όταν κατά μ.ό. οι χήροι/ες στην Ελλάδα αποτελούν το 3,4% του πληθυσμού, και στην περιφέρεια Πελοποννήσου το 6,7%, στο νομό Λακωνίας το ποσοστό φθάνει στο 8,3% του πληθυσμού.

**Πίνακας 4. Σύνθεση πληθυσμού επιλεγμένων Δήμων του νομού Λακωνίας, απογραφή 1991 και 2001**

Δήμος	Δημοτικό Διαμέρισμα	Κίνηση πληθυσμού	Δείκτης Γήρανσης	Μονογονεϊκός πληθυσμός λόγω χηρείας
<b>Ζάρακα</b>		-9,3%	35,2%	10%
<b>Θεραπνών</b>		+2,1%	27,2%	9,9%
	Γκοριτσάς			12,2%
<b>Μυστρά</b>		+0,5%	27,5%	9,8%
	Αγία Ειρήνη			13,4%
	Λογγάστρα			12,9%
<b>Οινούντος</b>		-0,9%	30,2%	10,5%
<b>Πελλάνας</b>		-11,9%	34,3%	10,9%
	Αλευρού			15,6%
	Καστορίου			13,3%
<b>Σμύνους</b>		+ 26%	27,3%	10%
	Παλαιόβρυσης			14%
	Αρχοντικό			13,7%

**Πηγή:** Ελληνική Στατιστική Αρχή. <http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>

Διερευνώντας το ζήτημα σε επίπεδο δήμων και δημοτικών διαμερισμάτων που εξυπηρετεί η ΙΜΜΣ, προκύπτουν ιδιαίτερα σημαντικά ευρήματα. Στη περίπτωση των δήμων προκύπτει ότι οι δήμοι με τον περισσότερο ηλικιωμένο πληθυσμό, διαθέτουν παράλληλα και το μεγαλύτερο ποσοστό πληθυσμού μονογονεϊκών οικογενειών από χηρεία. Σύμφωνα με τον πίνακα 4, οι δήμοι Πελλάνας με 10,9%, Οινούντος με 10,5%, Σμύνους με 10%,

Ζάρακα με 10%, Θεραπνών με 9,9% και Μυστρά με 9,8% προηγούνται σε σχέση με τους υπόλοιπους δήμους που ανήκουν στη πνευματική δικαιοδοσία της ΙΜΜΣ, σε επίπεδο πληθυσμού που ζει σε μονογονεϊκό οικογενειακό περιβάλλον, εξαιτίας της χηρείας των κατοίκων.

Εστιάζοντας το ενδιαφέρον σε επίπεδο δημοτικών διαμερισμάτων που αποτελεί και τη βάση του ελληνικού αυτοδιοικητικού συστήματος, το πρόβλημα των μονογονεϊκών οικογενειών εξαιτίας της χηρείας, εμφανίζεται εντονότερο. Έτσι, για παράδειγμα στο Δ.Δ. της Αλευρού του δήμου Πελλάνας το ποσοστό του πληθυσμού με μονογονεϊκή οικογένεια εξαιτίας της χηρείας φθάνει το 15,6% του πληθυσμού, ενώ στο Δ.Δ. Καστορίου φθάνει στο 13,3% του πληθυσμού. Στο δήμο Σμύνους και στο Δ.Δ. Παλαιόβρυσης φθάνει στο 14%, ενώ στο Δ.Δ. Αγίας Ειρήνης του δήμου Μυστρά φθάνει στο 13,4% του πληθυσμού.

Στη βάση των παραπάνω πληθυσμιακών δεδομένων φαίνεται ότι στη πνευματική δικαιοδοσία και ειδικότερα στη φιλανθρωπική και κοινωνική της διάσταση, η ΙΜΜΣ έχει να εξυπηρετήσει κυρίως πληθυσμούς με έντονα τα χαρακτηριστικά της αστυφιλίας, της γήρανσης και της μονογονεϊκότητας λόγω χηρείας, ουσιαστικά ευπαθείς ομάδες πληθυσμού με ιδιαίτερες κοινωνικές ανάγκες τόσο σε επίπεδο καθημερινότητας (τροφή, κοινωνικοποίηση, ψυχολογική στήριξη κ.ά.), όσο και σε επίπεδο υγειονομικής φροντίδας (επίσκεψη σε ιατρό, φαρμακείο, τακτική κατανάλωση φαρμάκων, εξάσκηση κ.ά.).

**Οικιστικά χαρακτηριστικά.** Σε σχέση με τα οικιστικά χαρακτηριστικά του γεωγραφικού χώρου που καλύπτει στη πνευματική δικαιοδοσία της η ΙΜΜΣ, θα εξεταστούν τα μεγέθη<sup>21</sup>, Αστικοποίηση, Γεωμορφολογία, Πυκνότητα GROSS και Υψόμετρο, αφού με τα μεγέθη αυτά είναι δυνατή η ποιοτική αξιολόγηση των δυνατοτήτων πρόσβασης των κατοίκων προς τα αστικά κέντρα, όπου συνήθως διατίθενται οι υποδομές κοινωνικής και υγειονομικής φροντίδας των πολιτών. Τα δεδομένα των μεγεθών παρουσιάζονται στον πίνακα 5

Εξετάζοντας τα οικιστικά χαρακτηριστικά του νομού Λακωνίας, συνολικά και συγκρίνοντάς τα μ' αυτά της Περιφέρειας Πελοποννήσου και της Ελλάδος, φαίνεται ότι ο νομός Λακωνίας αποτελεί μια ιδιαίτερη περιοχή όπου :

- κυριαρχεί απόλυτα η αγροτική ζωή και οικονομία (το 96,4% των Δ.Δ. εντάσσονται στην κατηγορία αγροτικά, όταν στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό φθάνει το 92%),
- το 70% του εδάφους μορφολογικά εντάσσεται στη κατηγορία "ορεινό-ημιορεινό" όταν στην υπόλοιπη Ελλάδα δεν ξεπερνά το 60%
- η αραιοκατοίκηση αποτελεί οικιστικό χαρακτηριστικό του νομού, αφού η πυκνότητα πληθυσμού ανά τ. χλμ. (27 κάτοικοι/τ. χλμ.) είναι υποτριπλάσια της πυκνότητας στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας (83,09 κάτοικοι/τ. χλμ.) και υποδιπλάσιο της πυκνότητας πληθυσμού στη περιφέρεια Πελοποννήσου(54,03 κάτοικοι/τ. χλμ.) και

<sup>21</sup> Σύμφωνα με τα οριζόμενα από την Ελληνική Στατιστική Αρχή τα μεγέθη αναλύονται στη παρακάτω βάση :

**Αστικοποίηση :** αστικά / αγροτικά δημοτικά διαμερίσματα (ΑΣ/ΑΓ)

**Γεωμορφολογία :** πεδινά / ημιορεινά / ορεινά δημοτικά διαμερίσματα (Π/Η/Ο)

**Πυκνότητα GROSS :** κάτοικοι/τ.χλμ.

**Υψόμετρο:** μέσο σταθμικό υψόμετρο

Στη παρουσίαση των δεδομένων στο πίνακα 5 στις περιπτώσεις της αστικοποίησης και της γεωμορφολογίας η ταξινόμηση παρουσιάζεται στη βάση του αριθμού των Δ.Δ. που περιλαμβάνει η κάθε υποκατηγορία (π.χ. Ο/Π/Η)

Πίνακας 5 . Οικιστικά χαρακτηριστικά των δήμων και των Δημοτικών Διαμερισμάτων του νομού Λακωνίας που ανήκουν στη πνευματική δικαιοδοσία της Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης				
Γεωγραφική περιοχή	Αστικοποίηση Αστικά/Αγροτικά (ΑΣ/ΑΓ)	Γεωμορφολογία Πεδινό/Ημιορεινό/Ορεινό (Π/Η/Ο)	Πυκνότητα GROSS κάτοικοι/τ.χλμ.	Υψόμετρο μέσο σταθμικό υψόμετρο
Ελλάδα	ΑΓ(92%)/ΑΣ(8%)	Π(39,8%)/Ο(35,3%)/Η(24,9%)	83,09	143
Πελοπόννησος	ΑΓ(96%)/ΑΣ(4%)	Ο(38%)/Π(37,3%)/Η(24,7%)	54,03	175
Ν. Λακωνίας	ΑΓ(96,4)/ΑΣ(3,6%)	Η(42,3%)/Π(30,4%)/Ο(27,3%)	27,00	219
Δήμος Σπάρτης	ΑΓ/ΑΣ	Π/Ο	215,32	213
Ασωπού	ΑΓ	Η/Π	44,37	66
Βοίου	ΑΓ/ΑΣ	Η/Π/Ο	36,52	94
Γερονθρών	ΑΓ	Π/Η	8,27	419
Έλους	ΑΓ/ΑΣ	Π/Η	54,87	42
Ζάρακα	ΑΓ	Ο/Η	6,48	341
Θεραπνών	ΑΓ	Π/Ο/Η	11,70	376
Κροκεών	ΑΓ	Π/Η	17,55	292
Μολάων	ΑΓ/ΑΣ	Η/Π/Ο	28,97	169
Μονεμβασίας	ΑΓ	Η/Ο	22,30	141
Μυστρά	ΑΓ	Ο/Η/Π	34,92	308
Νιάτων	ΑΓ	Η/Ο/Π	12,91	378
Οινούντος	ΑΓ	Ο/Η	8,70	671
Πελλάνας	ΑΓ	Η/Ο/Π	22,14	584
Σκάλας	ΑΓ/ΑΣ	Π	41,00	48
Σμήνους	ΑΓ	Η/Ο/Π	20,29	341
Φάριδος	ΑΓ	Η/Ο/Π	28,69	366
Κοιν. Ελαφονήσου	ΑΓ	Π	37,26	12
Καρυών	ΑΓ	Ο	14,37	900

Πηγή : Ελληνική Στατιστική Αρχή. <http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>

- το μέσο σταθμικό υψόμετρο του νομού (219 μ.) διαφοροποιεί εδαφολογικά και κλιματολογικά το νομό τόσο σε σχέση με την υπόλοιπη περιφέρεια Πελοποννήσου (175 μ.) όσο και το σύνολο της ελληνικής επικράτειας.

Εξετάζοντας τη γεωμορφολογία και τα οικιστικά χαρακτηριστικά στο εσωτερικό του νομού (σε επίπεδο γεωγραφίας δήμων), προκύπτει ότι μια σειρά Δήμων και Κοινοτήτων του νομού Λακωνίας, εμφανίζουν σε οξύτερο βαθμό δυσκολίες προσβασιμότητας σε σχέση με τον υπόλοιπο νομό. Ειδικότερα, οι περιοχές των δήμων Γερονθρών, Ζάρακα, Θεραπνών, Νιάτων, Οινούντος, Πελλάνας, Σμήνους, Φάριδος, και της κοινότητας Καρυών, φαίνεται να αποτελούν περιοχές με έντονα προβλήματα προσβασιμότητας αφού αποτελούν αποκλειστικά αγροτικές περιοχές, όπου επικρατεί η ορεινή και η ημιορεινή μορφολογία εδάφους, αποτελούν τις πλέον αραιοκατοικημένες περιοχές του νομού (π.χ. Ζάρακας με πυκνότητα 6,48 κατοίκους/τ.χλμ.) και με μέσο σταθμικό υψόμετρο που ξεπερνά τα 300μ. (π.χ. κοινότητα Καρυών με 900 μ. υψόμετρο).



Ουσιαστικά φαίνεται ότι ο νομός Λακωνίας κατά το τμήμα που πνευματικά ανήκει στη δικαιοδοσία της ΙΜΜΣ, αποτελεί μια γεωγραφική περιοχή με έντονα ορεινή γεο-μορφολογία που καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την πρόσβαση των πολιτών στα κοινωνικά και οικονομικά κέντρα της περιοχής και αντίστροφα οι επιμέρους φορείς και υπηρεσίες της ΙΜΜΣ αναπόφευκτα θα συναντούν δυσκολίες ανάπτυξης των κοινωνικών και φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων τους στην περιφέρεια.

### 3.4 Περιγραφή και χωροθεσία της τρέχουσας φιλανθρωπικής δράσης της Μητρόπολης

**Ιστορικά.** Σύμφωνα με τις υπάρχουσες πηγές, τα πρώτα ψήγματα οργανωμένης εκκλησιαστικής φιλανθρωπίας στην ΙΜΜΣ εντοπίζονται στο τέλος του 10<sup>ου</sup> μ.Χ. αιώνα στη διάρκεια της τριαντάχρονης παρουσίας στη Λακωνία του Οσίου Νίκωνα του Μετανοείτε. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες, ο Όσιος Νίκων ίδρυσε στη Σπάρτη (κοντά στην ακρόπολη της αρχαίας Σπάρτης) μεγάλο ναό επ' ονόματι του Σωτήρος, της Θεοτόκου και της Αγίας Κυριακής, που στη συνέχεια μετετράπη σε μοναστήρι, το οποίο λειτουργούσε ως άσυλο των πτωχών και των ασθενών.

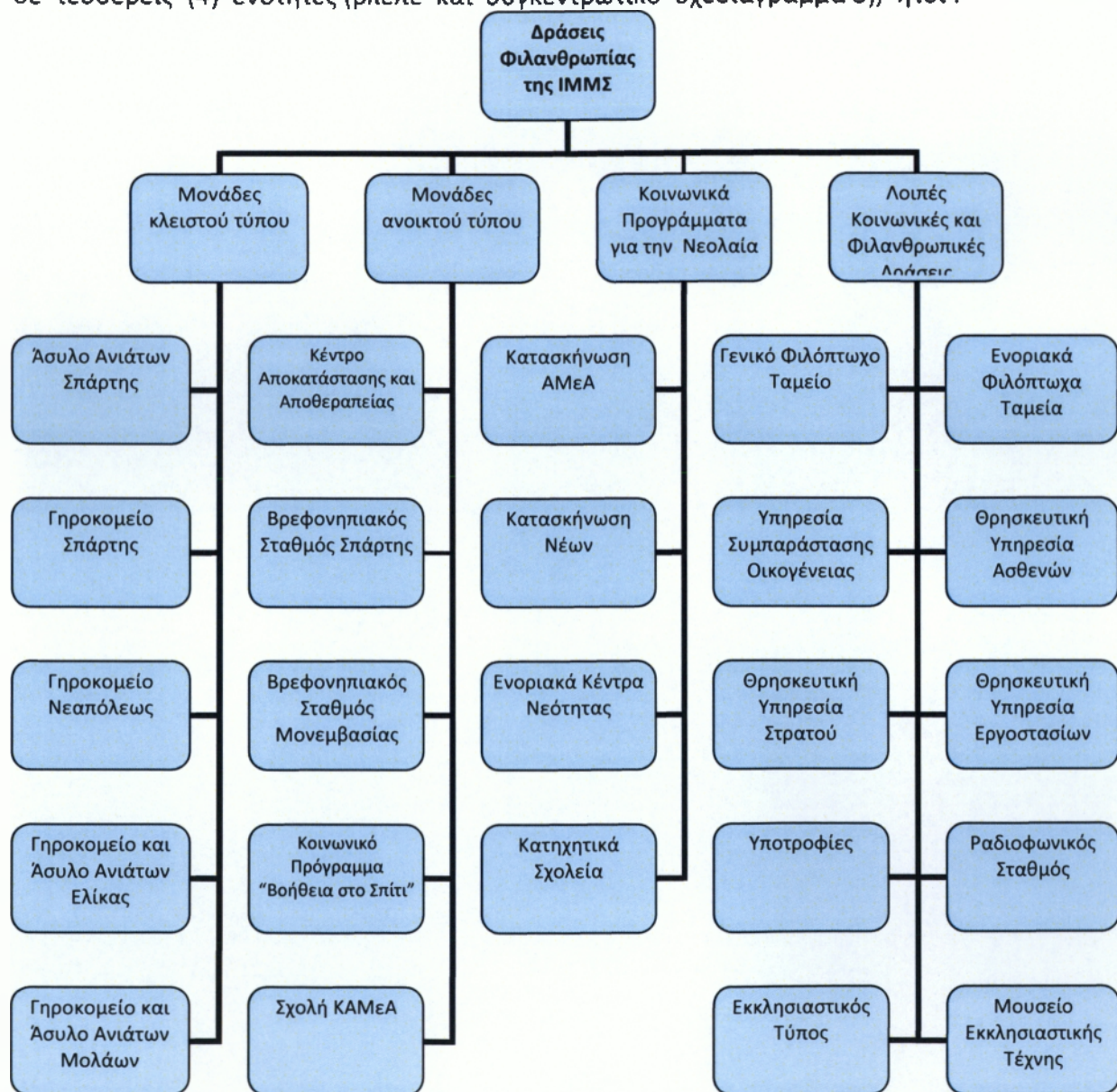
Στη διάρκεια της τουρκικής δουλείας τα μοναστήρια της περιοχής φαίνεται ότι ανέλαβαν κατά κύριο λόγο την φιλανθρωπική φροντίδα των πασχόντων και των καταδιωγμένων με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την παλαιοβυζαντινή Μονή των Αγίων Τεσσαράκοντα κοντά στη Σπάρτη.

Με το πέρας της τουρκικής δουλείας και την ίδρυση του Νεοελληνικού Κράτους (1830), ξεκινά μια νέα περίοδος φιλανθρωπικής δράσης και κοινωνικής φροντίδας στη νεοσύστατη πλέον Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης. Σημαντικές εκκλησιαστικές προσωπικότητες (Αρχιερείς) επελέγησαν να ποιμάνουν τους Λάκωνες και ένα μέρος των δραστηριοτήτων τους αφιερώθηκε στην οργάνωση και τη φιλανθρωπική δράση της τοπικής εκκλησίας. Σύμφωνα με την Νεότερη Εκκλησιαστική Ιστορία, ο Μητροπολίτης Θεόκλητος Μηνόπουλος (1892-1902) συνδέει την αρχιερατική παρουσία του στη ΙΜΜΣ με πλήθος σημαντικών ενεργειών στο επίπεδο της φιλανθρωπίας. Οργανώνει σύστημα φιλοπτύχων ταμείων ιδρύοντας κατ' αρχή την "Φιλόπτωχον Εταιρεία" με επωνυμία "Άγιος Νίκων ο Μετανοείτε", ιδρύει επαγγελματική σχολή και εκδίδει περιοδικό με τίτλο "Δελτίον Εκκλησιαστικόν και Εκπαιδευτικόν". Ο Ιεράρχης Γερμανός Τρωιάννος (1907-1935), αποτελεί μια επίσης σημαντική φυσιογνωμία Ιεράρχη, με πλούσια δράση στο κοινωνικό και φιλανθρωπικό πεδίο. Φροντίζει την καλή λειτουργία των εκκλησιαστικών κληροδοτημάτων, ιδρύει το σύλλογο αλληλοβοήθειας "ο Σωτήρ", για την αναβάθμιση του κλήρου, συστήνει το φιλανθρωπικό σύλλογο Κυριών Σπάρτης "Οι Άγιοι Ανάργυροι", που αποτέλεσε και την αφορμή ίδρυσης του πρώτου νοσοκομείου στην πόλη της Σπάρτης. Επί ποιμαντορίας Διονυσίου Δάφνου (1936-1959), το φιλανθρωπικό έργο της τοπικής εκκλησίας επεκτείνεται σε νέες δράσεις κυρίως την μεταπολεμική περίοδο. Έτσι, συστήνεται το "Ιστορικό Αρχείο Σπάρτης", το 1955 ιδρύεται ο πρώτος παιδικός σταθμός, εκδίδεται το περιοδικό "Ο Όσιος Νίκων ο Μετανοείτε", ιδρύεται "Ιερατική Στέγη" και υλοποιούνται πλήθος ιεραποστολικών, πνευματικών και κοινωνικών δράσεων. Επί της ποιμαντορίας του Κυπριανού Πουλάκου (1959-1970) αναγείρεται και λειτουργεί το Πνευματικό Κέντρο της τοπικής εκκλησίας, Οικοτροφείο, το πρώτο γηροκομείο στη πόλη, οργανώνονται οι παιδικές κατασκηνώσεις στον Ταΰγετο κ.ά. .

Από το 1980 μέχρι και σήμερα την Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης ποιμαίνει ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μονεμβασίας και Σπάρτης, κ.κ. Ευστάθιος. Στη

μέχρι τώρα υπερ-τριακονταετή αρχιερατεία του, και σύμφωνα με τις μαρτυρίες σύγχρονων εκκλησιαστικών ανδρών, δημοσιογραφικών αναφορών, το βασικό γνώρισμα του νυν Μητροπολίτη είναι η τεράστια προσπάθεια που καταβάλει στην οργάνωση ενός ολοκληρωμένου πλέγματος φιλανθρωπικού έργου που θα καλύπτει τις βασικές κοινωνικές ανάγκες του ποιμνίου του και ιδιαίτερα σε τομείς όπου η παρουσία του κοινωνικού κράτους είναι περιορισμένη μέχρι και ανύπαρκτη (φροντίδα ηλικιωμένων, ανιάτως πασχόντων, προγράμματα νεολαίας κ.ά.).

Στη συνέχεια ακολουθεί σύντομη περιγραφή των μονάδων Κοινωνικής Φροντίδας που διαθέτει η IMMΣ σήμερα. Οι πληροφορίες λήφθηκαν κυρίως από την ηλεκτρονική διεύθυνση της Μητρόπολης ([www.immspartis.gr](http://www.immspartis.gr)), το τριμηνιαίο περιοδικό "Όσιος Νίκων ο Μετανοείτε" που εκδίδει ανελλιπώς η Μητρόπολη, εργασίες που έχουν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν για το φιλανθρωπικό έργο της IMMΣ (Καλλέ Π., 2004) και προσωπικές μαρτυρίες των υπεύθυνων των μονάδων. Στη βάση των υπαρχουσών πληροφοριών και δεδομένων, οι τρέχουσες φιλανθρωπικές δράσεις της Μητρόπολης ταξινομήθηκαν σε τέσσερις (4) ενότητες (βλέπε και συγκεντρωτικό σχεδιάγραμμα 3), ήτοι :



Σχεδ. 3. Δράσεις Φιλανθρωπίας της Ιεράς Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης

### Μονάδες κλειστού τύπου

Κοινωνικά Προγράμματα για την Νεολαία

### Μονάδες ανοικτού τύπου

Λοιπές Κοινωνικές και Φιλανθρωπικές Δράσεις

Στόχος του παρόντος υποκεφαλαίου είναι η σύντομη παρουσίαση των επιμέρους μονάδων και δράσεων (τίτλος, σκοπός, έτος ίδρυσης, δυναμικότητα και άλλες βασικές πληροφορίες), καθώς και η χωροθεσία των μονάδων και δράσεων στη περιοχή γεωγραφικής ευθύνης της ΙΜΜΣ, αφού η κατάλληλη χωροθεσία των μονάδων κοινωνικής και υγειονομικής φροντίδας συμβάλλει στη βελτίωση της αποδοτικότητας των μονάδων καθώς και στη βελτίωση της προσβασιμότητας από μέρος των ωφελούμενων πολιτών (Δρούμπαλης Φ., 2010).

#### 3.4.1 Μονάδες Κλειστού Τύπου.

**Άσυλο Ανιάτων Σπάρτης – ‘Ο Αντικαιάδας’.** Ανήκει πλήρως στην οργανωτική διοικητική και χρηματοδοτική δικαιοδοσία της ΙΜΜΣ. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Ο επίσημος τίτλος της μονάδας είναι “Ίδρυμα Περιθάλψεως Χρονίως Πασχόντων ‘Ο Άγιος Παντελεήμων’ - Άσυλο Ανιάτων”.



Η θέση της μονάδας είναι επί του εθνικού δρόμου Σπάρτης – Καλαμάτας (5<sup>ο</sup> χλμ.), στα όρια της πόλης της Σπάρτης. Η λειτουργία της μονάδας ξεκίνησε το έτος 1986. Διαθέτει 85 κλίνες, που είναι χωρισμένες σε τρεις πτέρυγες (μία ηλικιωμένων και δύο νεότερων ηλικιών, ανδρών και γυναικών ξεχωριστές). Η μονάδα παρουσιάζει υψηλή πληρότητα. Διαθέτει μόνιμο προσωπικό διαφόρων ειδικοτήτων και εκπαίδευσης (44 άτομα) καθώς και εξειδικευμένο προσωπικό με συμβάσεις ορισμένου

χρόνου. Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα οικονομικά στοιχεία, το προϋπολογισθέν κόστος λειτουργίας της μονάδας για το έτος 2008 έφθανε στο ποσό των 3.000.000€. Τα έσοδα της μονάδας προέρχονται αποκλειστικά από τα νοσήλια των τροφίμων και τις δωρεές των φιλόνητων που διαχειρίζεται η Μητρόπολη.

Σκοπός της μονάδας η περίθαλψη των χρονίως πασχόντων και η παροχή σε αυτούς κάθε δυνατής θεραπείας και ανακουφίσεως. Πρωταρχικός σκοπός του ιδρύματος, είναι η αξιοπρεπείς διαβίωση των πασχόντων μέσω της προσφοράς υψηλού επιπέδου ποιότητας ζωής και λειτουργίας σύγχρονων εγκαταστάσεων που πληρούν όλες τις συνθήκες υγιεινής, συντελώντας παράλληλα στην ψυχική ηρεμία των περιθαλπομένων.

Επίσης ως ιδιαίτερος σκοπός ορίζεται η παροχή εξειδικευμένης επαγγελματικής κατάρτισης και εξειδικευμένων συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών για ΑμεΑ. Εφόσον οι πόροι του ιδρύματος επαρκούν και υπάρχουν σχετικές δυνατότητες, δύναται να περιθάλπονται και άτομα από άλλες περιφέρειες του Νομού Λακωνίας και της λοιπής χώρας. Σε επίπεδο ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού η μονάδα διαθέτει φυσιοθεραπευτήριο, εργοθεραπευτήριο, εξοπλισμό για υδροθεραπεία καθώς και ίδια μεταφορικά μέσα

ειδικά διασκευασμένα για τη μετακίνηση των ατόμων με κινητικά προβλήματα εντός και εκτός της μονάδας.

Πίνακας 6. Ταξινόμηση φιλοξενούμενων στο Άσυλο Ανιάτων Σπάρτης της IMMΣ, κατά κατηγορία αναπηρίας, έτος 2008	
Κατηγορία Αναπηρίας	Αριθμός φιλοξενούμενων
Βαριές πολλαπλές αναπηρίες/Χρόνια νοσήματα	11
Γνωστικές/Νοητικές αναπηρίες	45
Προβλήματα ψυχικής υγείας	4
Αισθητηριακή αναπηρία (τυφλοί, κωφοί, κωφάλαλοι)	2
Σωματική/Κινητική αναπηρία (ημιπληγικοί, παραπληγικοί, τετρ/κοί)	6
Άλλες αναπηρίες/Χρόνιες παθήσεις νευρολογικής φύσεως κυρίως	12
Πολλαπλές αναπηρίες	5
<b>Σύνολο</b>	<b>85</b>

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα δεδομένα του έτους 2008, στη μονάδα φιλοξενούνταν 85 άτομα – ΑμεΑ με γνωστικές/νοητικές αναπηρίες και ΑμεΑ με αισθητηριακή αναπηρία (βλέπε πίν. 6 για αναλυτική ταξινόμηση κατά κατηγορία αναπηρίας).

**Γηροκομείο Σπάρτης ‘Οι Άγιοι Ανάργυροι’.** Ανήκει πλήρως στην οργανωτική διοικητική και χρηματοδοτική δικαιοδοσία της IMMΣ. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Ο



επίσημος τίτλος της μονάδας είναι “Φιλανθρωπικόν Ίδρυμα - Γηροκομείον Σπάρτης Οι Άγιοι Ανάργυροι”. Η θέση της μονάδας είναι εντός της πόλης της Σπάρτης. Η μονάδα ιδρύθηκε το έτος 1972, διαθέτει 100 κλίνες και σήμερα εμφανίζει πληρότητα 75%. Διαθέτει μόνιμο προσωπικό

διαφόρων ειδικοτήτων και εκπαίδευσης (32 άτομα), αποκλειστικά γυναίκες. Τα έσοδα της μονάδας προέρχονται αποκλειστικά από τις συντάξεις των τροφίμων, και τις δωρεές των φιλόνητων που διαχειρίζεται η Μητρόπολη.



σκοπός της μονάδας είναι η περίθαλψη των ανίκανων προς εργασία γερόντων, αμφοτέρων των φύλων και τους παρέχεται στέγαση, διατροφή, πλήρης ιατρο- φαρμακευτική περίθαλψη και πάσα ετέρα συναφής περίθαλψη αυτών.

**Γηροκομείο και Άσυλο Ανιάτων Μολάων.** Ανήκει πλήρως στην οργανωτική διοικητική και χρηματοδοτική δικαιοδοσία της IMMΣ. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Ο επίσημος τίτλος της μονάδας είναι Ίδρυμα Περιθάλψεως Α.Με.Α. “Η Αγία Παρασκευή Μολάων”. Η θέση της μονάδας είναι στα όρια της πόλης των Μολάων, στη θέση Κουρκούλας.



Η μονάδα ξεκίνησε τη λειτουργία της το έτος 1998, με δωρεά του Μιχαήλ Παπαμιχαλόπουλου, διαθέτοντας 45 κλίνες, ενώ το 2002 προστέθηκε νέα πτέρυγα 35 κλινών μετά από δωρεά του Παναρίτη Βασιλείου. Το ίδρυμα σήμερα φιλοξενεί 75 ηλικιωμένους και άτομα με ειδικές ανάγκες. Διαθέτει

μόνιμο προσωπικό διαφόρων ειδικοτήτων και εκπαίδευσης (30 άτομα). Τα έσοδα της μονάδας προέρχονται αποκλειστικά από τις συντάξεις ή τα τροφεία των τροφίμων, και τις δωρεές των φιλάνθρωπων που διαχειρίζεται η Μητρόπολη.



σκοπός της μονάδας είναι η παροχή στέγης, τροφής, στοργής, ιατροφαρμακευτικής και πάσης ετέρας περιθάλψεως και προστασίας σε κατάκοιτους, υπερηλίκους και σε άτομα μη δυνάμενα να αυτοεξυπηρετηθούν, λόγω ηλικίας, ασθένειας ή και ελλείψεως συγγενών, καθώς επίσης

και προσφορά πνευματικής τροφής και ποικιλοτρόπως εκδήλωση αγάπης και συμπαραστάσεως προς τους τροφίμους.

**Γηροκομείο και Άσυλο Ανιάτων Ελίκας.** Ανήκει πλήρως στην οργανωτική διοικητική και χρηματοδοτική δικαιοδοσία της IMMΣ. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Ο



επίσημος τίτλος της μονάδας είναι Γηροκομείο και Άσυλο Ανιάτων Ελίκας, “Ο Άγιος Χαράλαμπος”. Η θέση της μονάδας είναι μεταξύ Σπάρτης και Νεαπολέως στην κωμόπολη Ελίκας του Δήμου Βοιών Λακωνίας. Η μονάδα ξεκίνησε τη λειτουργία της το έτος 2007, με δωρεά του οικοπέδου κτήματος (40 στρεμμάτων) από τον

Μιχαήλ Τσιγκούνη και δωρεά κατασκευής του οικήματος (1.000 τ.μ) από το ίδρυμα “Σταύρος Σπ. Νιάρχος”. Το ίδρυμα διαθέτει 10 δίκλινα δωμάτια, χωρισμένα σε δύο πτέρυγες. Στην μία πτέρυγα φιλοξενούνται άτομα ηλικιωμένα και αυτοεξυπηρετούμενα, ενώ στη δεύτερη άτομα με κινητικές δυσκολίες. Σήμερα στο ίδρυμα φιλοξενούνται 20 άτομα (πληρότητα 100%).

Θεωρείται από τις πλέον σύγχρονες προνοιακές μονάδες στην Ελλάδα, αφού έχει κατασκευαστεί με τις πλέον σύγχρονες αρχιτεκτονικές προδιαγραφές και διαθέτει πλήρη και αυτοματοποιημένο ιατροτεχνολογικό εξοπλισμό για τη φροντίδα και ανακούφιση των φιλοξενούμενων με ειδικές ανάγκες ατόμων. Έτσι διαθέτει χώρο φυσικοθεραπείας, οι κλίνες διαθέτουν σύστημα αυτόματης ρύθμισης-κλίσης, στα λουτρά έχουν τοποθετηθεί είδη υγιεινής ειδικού σχεδιασμού και εξοπλισμός για την εξυπηρέτηση των ατόμων με κινητικά προβλήματα, διατίθεται ειδικό φορείο μεταφοράς και δωμάτιο μόνωσης για έκτακτες περιπτώσεις (εντατική).

Σκοπός της μονάδας είναι α) η περίθαλψη των ανίκανων προς εργασία γερόντων, αμφότερων των φύλων και τους παρέχεται στέγαση, διατροφή, πλήρης ιατρο-φαρμακευτική περίθαλψη και σειρά δραστηριοτήτων στη προσπάθεια ποιοτικής βελτίωσης της καθημερινότητας των ηλικιωμένων και β) η φροντίδα ατόμων με κινητικές δυσκολίες.

**Γηροκομείο Νεαπόλεως “Ο Άγιος Αθανάσιος”** . Ανήκει πλήρως στην οργανωτική διοικητική και χρηματοδοτική δικαιοδοσία της ΙΜΜΣ. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Η θέση της μονάδας είναι εντός των ορίων της πόλης της Νεάπολης στο ΝΑ



άκρο του νομού Λακωνίας. Η μονάδα ξεκίνησε τη λειτουργία της το έτος 1997. Διαθέτει συνολικά 25 κλίνες, και σήμερα φιλοξενούνται 25 ηλικιωμένοι (100% πληρότητα). Σκοπός της μονάδας είναι α) η περίθαλψη των ανίκανων προς εργασία γερόντων, αμφότερων των φύλων και τους παρέχεται στέγαση, διατροφή, πλήρης ιατρο-φαρμακευτική περίθαλψη και σειρά δραστηριοτήτων στη προσπάθεια ποιοτικής

βελτίωσης της καθημερινότητας των ηλικιωμένων.

### 3.4.2 Μονάδες ανοικτού τύπου.

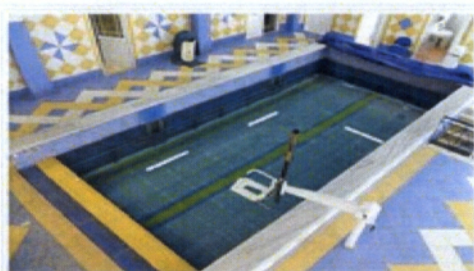
**Κέντρο Αποθεραπείας και Αποκατάστασης.** Είναι το μοναδικό Εκκλησιαστικό Φιλανθρωπικό μη κερδοσκοπικό Ίδρυμα τέτοιου τύπου πανελληνίως. Είναι Νομικό



Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου και λειτουργεί υπό την επίβλεψη και εποπτεία της Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης. Η πλήρης ονομασία του είναι “Κέντρο Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Ημερήσιας Νοσηλείας” και είναι κατασκευασμένο παράπλευρα του Ασύλου Ανιάτων Σπάρτης, στο 4<sup>ο</sup> χιλιόμετρο της Εθνικής οδού Σπάρτης – Καλαμάτας.

Η νέα αυτή υπερσύγχρονη μονάδα είναι ένα εξειδικευμένο διαγνωστικό και θεραπευτικό κέντρο,

που η λειτουργία του ξεκίνησε το έτος 2000. Καταλαμβάνει επιφάνεια 2000 τ.μ., κατανεμημένη σε τρεις ορόφους. Διαθέτει υπερσύγχρονα μηχανήματα και έχει στελεχωθεί με άριστα καταρτισμένο επιστημονικό προσωπικό.



Το κέντρο απευθύνεται σε ασθενείς με παθήσεις του μυοσκελετικού, του νευρικού και του κυκλοφορικού συστήματος, καθώς και σε άτομα με διαταραχές του λόγου (δυσλεξία, δυσαρθρία κ.ά.). Διευθύνεται από ειδικό ιατρό φυσικής ιατρικής και αποκατάστασης ο οποίος καθοδηγεί, συντονίζει και επιβλέπει μια ολόκληρη επιστημονική ομάδα Αποκατάστασης, που αποτελείται από ψυχίατρο, φυσιοθεραπευτή, κοινωνικό λειτουργό, ψυχολόγο, λογοπεδικό, γυμναστή, εργοθεραπευτή και νοσηλεύτες. Ο κάθε ασθενής αξιολογείται από την ομάδα η οποία και σχεδιάζει ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα θεραπειών και επιφέρει τις αναγκαίες τροποποιήσεις σε αυτό.

Το Κέντρο Αποθεραπείας διαθέτει πέντε επί μέρους τμήματα αποκατάστασης, ήτοι :

**Τμήμα Ιατρικής Αποκατάστασης**

**Τμήμα Φυσικοθεραπείας:** Θερμοθεραπεία, Κρυοθεραπεία, Υδροθεραπεία, Ηλεκτροθεραπεία  
Κινησιοθεραπεία, Χειρομαλάξεις, Αναπνευστική φυσικοθεραπεία

**Τμήμα Εργοθεραπείας**

**Τμήμα Λογοθεραπείας**

**Τμήμα Κοινωνικής και Ψυχολογικής Υποστήριξης**



Τέλος, το Κέντρο διαθέτει ξενώνα για τη φιλοξενία ασθενών που προέρχονται από απομακρυσμένες περιοχές της επαρχίας της ΙΜΜΣ ή από άλλους νομούς και οι οποίοι έχουν ενταχθεί στο Κέντρο για ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα αποκατάστασης. Στους ασθενείς αυτούς γίνονται θεραπευτικές πράξεις σε ολόημερο πρόγραμμα και για το λόγο αυτό πρέπει να εξασφαλιστεί η δυνατότητα διαμονής τους.

**Βρεφονηπιακός Σταθμός Σπάρτης.** Ξεκίνησε η λειτουργία του το έτος 2009. Η πλήρης



ονομασία του είναι Βρεφονηπιακός Σταθμός Σπάρτης "Ο Άγιος Βασίλειος". Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου και λειτουργεί υπό την επίβλεψη και εποπτεία της Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης. Κατασκευάστηκε εξ ολοκλήρου με δωρεά της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος.



Είναι εγκατεστημένος στη περιοχή των Νέων Εργατικών Κατοικιών της Σπάρτης. Ο σταθμός εξυπηρετεί παιδιά εργαζόμενων μητέρων και πολύτεκνων οικογενειών. Η δυναμικότητά του είναι 40 νήπια και βρέφη και σήμερα παρουσιάζει υψηλή πληρότητα.

### Βρεφονηπιακός Σταθμός Μονεμβασίας.



Ξεκίνησε η λειτουργία του, το έτος 2010. Η πλήρης ονομασία του είναι Βρεφονηπιακός Σταθμός Μονεμβασίας “Παναγία η Χρυσάφιτισσα”. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου και λειτουργεί υπό την επίβλεψη και εποπτεία της Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης. Κατασκευάστηκε κατά μέρος με



δωρεές φιλανθρώπων και κατά μέρος με χρηματοδότηση από το ταμείο της ΙΜΜΣ. Ο σταθμός εξυπηρετεί παιδιά εργαζόμενων μητέρων και πολύτεκνων οικογενειών. Η δυναμικότητά του είναι 40 νήπια και βρέφη και σήμερα παρουσιάζει υψηλή πληρότητα.

**Κοινωνικό Πρόγραμμα “Βοήθεια στο Σπίτι”.** Το πρόγραμμα αυτό το ξεκίνησε η ΙΜΜΣ, το έτος 1995, με την υπ’αρ. Π4β’/5976/3-3-1995 Απόφαση του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας. Έδρα του προγράμματος είναι η Σπάρτη και η παροχή φροντίδας – βοήθειας



δίνεται σε άτομα ή οικογένειες που κατοικούν στη Σπάρτη και στην ευρύτερη περιοχή της. Για το έτος 2008 το πρόγραμμα παρείχε φροντίδα σε 95 περίπου άτομα, με καθημερινή διανομή φαγητού στα 40 από αυτά. Για το ίδιο έτος το κοινωνικό πρόγραμμα παρείχε ιατρονοσηλευτικές υπηρεσίες, φυσιοθεραπεία, υπηρεσίες οικογενειακού βοηθού και υπηρεσίες εθελοντών.

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Μητροπόλεως, στα πρώτα 12 έτη



λειτουργίας του προγράμματος, μοιράστηκαν 131.900 μερίδες φαγητού που παρασκευάστηκαν στις εγκαταστάσεις του Γηροκομείου και του Ασύλου Ανιάτων, οι Κοινωνικοί Λειτουργοί πραγματοποίησαν 7.143 επισκέψεις σε σπίτια και 1.449



συνοδείες στο νοσοκομείο, σε ιατρεία, κλπ., ενώ η Φυσικοθεραπεύτρια πραγματοποίησε 5.632 συνεδρίες σε σπίτια και πρόσφερε τις υπηρεσίες της σε άτομα που είχαν ανάγκη. Πραγματοποιήθηκαν από τις οικογενειακές βοηθούς 7.023 καθαρισμοί σπιτιών και 2.443 ατομικοί καθαρισμοί σε άτομα που δεν είχαν την ικανότητα

και τις δυνάμεις να φροντίζουν την ατομική τους καθαριότητα. Ο Γιατρός του προγράμματος πραγματοποίησε 1.398 επισκέψεις σε σπίτια περιθαλπομένων και πρόσφερε τις υπηρεσίες του, ενώ οι εθελοντές και οι εθελόντριες πραγματοποίησαν 4.383 δρομολόγια με δικά τους μέσα και έξοδα και 3.465 επισκέψεις και συνοδείες. Τέλος, υπολογίζεται ότι μέσω του προγράμματος "Βοήθεια στο Σπίτι", η IMMΣ διένειμε σχεδόν 150 τόνους διάφορων τροφίμων (ψωμί, λάδι, τυρί, κρέας, πατάτες, ρύζι, ζυμαρικά, γάλατα, ντομάτες, κονσέρβες, κ.α.) σε άτομα ή οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα.

**Σχολή Κατάρτισης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες.** Λειτουργεί από το 1991 μέσα στους χώρους του Ιδρύματος Περιθαλψής Χρονίως Πασχόντων "Ο Άγιος Παντελεήμων", στις



παρυφές της πόλης της Σπάρτης. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου και λειτουργεί (διοικείται και χρηματοδοτείται) αποκλειστικά από την IMMΣ. Η πλήρης ονομασία του είναι "Κέντρο Κατάρτισης και Δημιουργικής Απασχόλησης Ατόμων με Αναπηρίες". Το κέντρο λειτουργεί με εξειδικευμένο προσωπικό και παρέχει προγράμματα ειδικής αγωγής



στα οποία περιλαμβάνονται προγράμματα υφαντικής, χειροτεχνίας, κηπουρικής, δερματοτεχνίας, πηλού και κεντήματος. Μάλιστα οι καταρτιζόμενοι αμείβονται σε μηνιαία βάση με συμβολικό ποσό για την προσπάθεια που καταβάλουν.

Το πρόγραμμα κατάρτισης διαρκεί τρία χρόνια, σε εβδομαδιαία βάση, διατίθεται σε όλους τους καταρτιζόμενους πρόγευμα και μεσημεριανό, ενώ η φοίτηση, η σίτιση και η μεταφορά τους είναι



εντελώς δωρεάν. Σήμερα στο πρόγραμμα είναι ενταγμένα τριάντα (30) άτομα με ελαφρά ή μέση διανοητική καθυστέρηση ή και σωματική αναπηρία, ηλικίας 17-65 ετών, από τα οποία τα 10 είναι εσωτερικοί τρόφιμοι του ιδρύματος "Ο Άγιος Παντελεήμων" και οι υπόλοιποι είκοσι (20) εξωτερικοί από διάφορα μέρη του νομού ή και εκτός νομού Λακωνίας.

### 3.4.3 Κοινωνικά Προγράμματα για την Νεολαία

**Κατασκήνωση Νέων στην Ταϋγέτη.** Λειτουργεί



από το 1990, με ευθύνη της ΙΜΜΣ. Βρίσκεται κτισμένη επάνω στον Ταϋγέτο, σε υψόμετρο 1.000 περίπου μέτρων, 7 χλμ. από τον Μυστρά, σε ένα καταπράσινο και εντυπωσιακό περιβάλλον. Η εποπτεία, η λειτουργία και η διαχείριση της κατασκήνωσης βρίσκεται στην πλήρη ευθύνη της Μητρόπολης. Μέρος των δαπανών της λειτουργίας της καλύπτεται από το ταμείο της Μητρόπολης και το υπόλοιπο καλύπτεται με δωρεές (π.χ.

από το Ίδρυμα Νιάρχος, την Εθνική Τράπεζα, κ.ά.).



Στην κατασκήνωση εντάσσονται μαθητές και φοιτητές από την περιοχή της Λακωνίας και κατά προτίμηση παιδιά οικογενειών με χαμηλά εισοδήματα και πολύτεκνες οικογένειες. Η δυναμικότητα της κατασκήνωσης για κάθε κατασκηνωτική περίοδο είναι 100 παιδιά και σε ετήσια βάση φιλοξενούνται 400 περίπου μαθητές, σε τέσσερις περιόδους των 10 ημερών.

**Κατασκηνώσεις Α.Με Α.** Βρίσκονται στη θέση Παλαιόκαστρο της πόλης Νεάπολης της Λακωνίας, απέναντι από την νήσο Ελαφόνησο. Κατασκευάστηκε με δαπάνες του Ιδρύματος "Σταύρος Σπ. Νιάρχος", για τα περιπατητικά άτομα με Ειδικές Ανάγκες της Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης. Η λειτουργία της κατασκήνωσης άρχισε το έτος 1999. Εξυπηρετεί τα περιπατητικά άτομα με Ειδικές Ανάγκες με τους συνοδούς

τους, ενώ σε άλλη κατασκηνωτική περίοδο εξυπηρετεί μαθητές ή φοιτητές από άλλες



χώρες, που είναι προσκεκλημένοι από την ΙΜΜΣ. Η εποπτεία, η λειτουργία και η διαχείριση της κατασκήνωσης βρίσκεται στην πλήρη ευθύνη της Μητρόπολης. Μέρος των δαπανών της λειτουργίας της καλύπτεται από το ταμείο της Μητρόπολης και το υπόλοιπο καλύπτεται με δωρεές (π.χ. από το Ίδρυμα Νιάρχος, την Εθνική Τράπεζα, κ.ά.).

**Ενοριακά Κέντρα Νεότητας.** Κτιριακά συγκροτήματα που στεγάζουν τις νεανικές δραστηριότητες ενοριών της ΙΜΜΣ. Λειτουργούν με την ευθύνη των ιερέων και του εκκλησιαστικού συμβουλίου της ενορίας στην οποία ανήκει το Κέντρο Νεότητας και την πνευματική εποπτεία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη κ.κ. Ευσταθίου. Σήμερα στην ΙΜΜΣ λειτουργούν είκοσι-ένα (21) Ενοριακά Κέντρα Νεότητας, σε όλη τη γεωγραφική περιοχή πνευματικής ευθύνης της Μητρόπολης. Ακολουθεί η γεωγραφική κατανομή των κέντρων :

Σπάρτη 5	Κοκκινόραχη	Σκάλα	ΒρέσθENA
Αμύκλες 2	Καστόρειον	Συκέα	Νιάτα
Μολάους	Λογγανίκο	Φοινίκιον	Ξηροκάμπι
Γεράκιον	Βαφειό	Ριβιώτισσα	Μαγούλα

**Κατηχητικά Σχολεία.** Στα πλαίσια της παράδοσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας για την πληροφόρηση και κατήχηση των νεότερων ηλικιών για τα ζητήματα της Ορθόδοξης πίστης και λατρείας, λειτουργούν στην ΙΜΜΣ περίπου εκατό (100) Κατηχητικά Σχολεία, που κατανέμονται σε Κατηχητικά Σχολεία για παιδιά του Δημοτικού, για παιδιά του Γυμνασίου και τις νεανικές συντροφικές εφήβων.

Η βάση λειτουργίας των κατηχητικών σχολείων είναι είτε τα Ενοριακά Κέντρα Νεότητας για τις ενορίες που διαθέτουν, είτε οι ενοριακοί ναοί. Εκτός από την κατήχηση των παιδιών στα προγράμματα των Κατηχητικών Σχολείων περιλαμβάνονται και παράλληλες δραστηριότητες όπως χορωδία, πρωταθλήματα, χορευτικά συγκροτήματα, εκδρομές κ.ά.

### 3.4.4 Λοιπές Φιλανθρωπικές Δράσεις

**Ενοριακά Φιλόπτωχα Ταμεία.** Η IMMΣ διαθέτει σήμερα 110 οργανωμένα Ενοριακά Φιλόπτωχα Ταμεία, κατανεμημένα σε όλη την περιοχή ευθύνης της Μητρόπολης. Είναι οι πλέον αποκεντρωμένες οργανωμένες φιλανθρωπικές μονάδες της Εκκλησίας. Λειτουργούν με τη μορφή συνήθως 5μελών συμβουλίων, που στόχο έχουν τη συλλογή χρηματικών και άλλων δωρεών αποκλειστικά από τους ενορίτες και η διάθεση των φιλανθρωπιών στους έχοντας ανάγκη. Εκτός της υλικής φιλανθρωπικής δράσης τα Ενοριακά Φιλόπτωχα Ταμεία δραστηριοποιούνται και στο τομέα της ηθικής και πνευματικής υποστήριξης των εμπερίστατων ενοριτών (κατ' οίκον επισκέψεις, επισκέψεις σε νοσοκομεία, γηροκομεία και λοιπά φιλανθρωπικά ιδρύματα, συμμετοχή σε οργανωμένες δραστηριότητες της Μητρόπολης κ.ά.). Τέλος, μέρος των εσόδων τους τα Ενοριακά Φιλόπτωχα Ταμεία το καταθέτουν στο Γενικό Φιλόπτωχο Ταμείο της IMMΣ για την κάλυψη των δαπανών λειτουργίας των οργανωμένων κοινωνικών και φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων της Μητρόπολης.

**Γενικό Φιλόπτωχο Ταμείο (Γ.Φ.Τ.).** Είναι ανεξάρτητη δραστηριότητα, υπό την ευθύνη του Μητροπολίτη, λειτουργεί συλλογικά από σχετικό συμβούλιο, του οποίου προϊστάται ο Μητροπολίτης και απαρτίζεται από επιφανή μέλη της τοπικής Εκκλησίας. Το Γ.Φ.Τ. εξυπηρετεί δύο βασικούς σκοπούς, αφενός την πνευματική και οικονομική στήριξη των οργανωμένων κοινωνικών και φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων της IMMΣ και αφετέρου την εποπτεία των Ενοριακών Φιλόπτωχων Ταμείων της Μητρόπολης. Ειδικότερα στις δραστηριότητες του Γ.Φ.Τ. της IMMΣ περιλαμβάνονται :

- Φροντίδα για την τρίτη ηλικία
- Οικονομική βοήθεια σε οικογένειες και άτομα που βρίσκονται σε δύσκολη οικονομική θέση για την εξόφληση ενοικίων, λογαριασμών ( ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΕΥΔΑΠ ).
- Οικονομική βοήθεια σε αδύναμα οικονομικά άτομα που χρήζουν ιατρικής περιθάλψεως στο εσωτερικό, ακόμη και στο εξωτερικό.
- Οικονομική βοήθεια σε άπορους μαθητές, φοιτητές και ιεροσπουδαστές.
- Οικονομική βοήθεια σε άπορα και ορφανά κορίτσια που ετοιμάζονται να δημιουργήσουν οικογένεια (προικοδοτήσεις)
- Οικονομική βοήθεια για την αντιμετώπιση αναγκών αποκατάστασης ζημιών από φυσικά φαινόμενα ( πλημμύρες, σεισμοί, πυρκαγιές
- Οικονομική ενίσχυση και τρόφιμα σε πολύτεκνες οικογένειες
- Εξεύρεση εργασίας και σταθερής απασχόλησης σε άνεργους
- Παροχή κοινωνικής φροντίδας προς τους παλινοστούντες
- Βοήθεια και σε εξαρτημένα από ναρκωτικές ουσίες άτομα που θέλουν να απεξαρτηθούν, καλύπτοντας τα έξοδά τους μέχρι να ενταχθούν σε κλειστή θεραπευτική κοινότητα
- Ενίσχυση των κατηχητικών σχολείων των ενοριών
- Συμπράσταση στους Αθίγγανους

**Υπηρεσία Συμπράστασης Οικογένειας.** Παρεμβαίνει σε οικονομικό αλλά και σε υποστηρικτικό (πνευματική-ηθική υποστήριξη και καθοδήγηση) επίπεδο, στις περιπτώσεις οικογενειών με δυσκολίες διαβίωσης.

**Θρησκευτική Υπηρεσία Ασθενών.** Της υπηρεσίας προΐστανται δύο ιερείς που με την στήριξη και λαϊκών - χριστιανών συντρέχουν υλικά και πνευματικά ασθενείς που νοσηλεύονται στα δύο (2) νοσοκομεία της περιοχής δικαιοδοσίας της ΙΜΜΣ (Γενικό Νοσοκομείο Σπάρτης και Μολάων), είτε είναι ασθενείς και στη διαδικασία της κατ' οίκον νοσηλείας. Μεταξύ των άλλων περιλαμβάνονται δράσεις που σχετίζονται με την χρηματοδότηση της μεταφοράς των ασθενών από και προς το νοσοκομείο ή τους ιατρούς ή τα εργαστήρια, αγορά φαρμάκων, εξομολόγηση, Θεία Κοινωνία, πραγματοποίηση λειτουργιών και άλλων ακολουθιών στους ναούς των νοσοκομείων.

**Θρησκευτική Υπηρεσία Στρατού.** Της υπηρεσίας προΐσταται ιερέας και σκοπό έχει την κάλυψη των αναγκών των στρατευμένων στις στρατιωτικές μονάδες που λειτουργούν στο νομό Λακωνίας, αλλά και την κάλυψη των πνευματικών αναγκών των λοιπών σωμάτων ασφαλείας που δραστηριοποιούνται στο νομό (Αστυνομία, Λιμενικό).

**Θρησκευτική Υπηρεσία Εργοστασίων.** Καλύπτει τις πνευματικές ανάγκες των εργαζόμενων στις βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες που δραστηριοποιούνται στη περιοχή ευθύνης της ΙΜΜΣ.

**Υποτροφίες.**

**Ραδιοφωνικός Σταθμός.** Λειτουργεί από το 1997, στα 88,8 FM. Ο σταθμός έχει την έδρα του (γραφεία, ραδιοφωνικό θάλαμο, studio) στο κεντρικό κτίριο της Μητρόπολης στη Σπάρτη. Εκπέμπει καθημερινά και το πρόγραμμα περιλαμβάνει στο μεγαλύτερο μέρος του παραγωγές από συνεργάτες της Μητρόπολης και κατά το υπόλοιπο σύνδεση με το ραδιοφωνικό σταθμό της Εκκλησίας της Ελλάδος. Παράλληλα η ΙΜΜΣ διαθέτει και ηλεκτρονική βάση στη διεύθυνση [www.immspartis.gr](http://www.immspartis.gr) και διεύθυνση ηλεκτρονικής επικοινωνίας [info@immspartis.gr](mailto:info@immspartis.gr)

**Εκκλησιαστικός Τύπος.** Η Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης εκδίδει σε τριμηνιαία βάση το περιοδικό "Όσιος Νίκων ο Μετανοείτε", με δαπάνες της Μητρόπολης. Παράλληλα διαθέτει στο κεντρικό κτίριο των γραφείων της Μητρόπολης αρχείο του περιοδικού από το έτος 2002 μέχρι σήμερα. Επιπλέον εκδίδεται το περιοδικό "Ελπιδοφόρος", περιστασιακό ενημερωτικό δελτίο με τίτλο "Προς τον ευσεβή λαόν μας".

**Μουσείο Εκκλησιαστικής Τέχνης.** Το μουσείο ιδρύθηκε το έτος 1991. Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Κανονισμού λειτουργίας του (υπ. 55/91) "Περί ιδρύσεως και λειτουργίας Μουσείου Εκκλησιαστικής Τέχνης της Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης", συστήθηκε στην ΙΜΜΣ, Εκκλησιαστική Υπηρεσία Χριστιανικής Αρχαιολογικής Κληρονομιάς, που ως κύριο έργο της θα ήταν η οργάνωση και λειτουργία Εκκλησιαστικού Μουσείου.

Το μουσείο στεγάζεται σήμερα προσωρινά, στο Επισκοπείο ( στον 2<sup>ο</sup> όροφο του Μητροπολιτικού Μεγάρου) και περιλαμβάνει : ιερές εικόνες μεγάλης αρχαιολογικής αξίας, ιερά Σκεύη, ιερά Άμφια, και χειρόγραφα που προέρχονται κυρίως από τις Ιερές Μονές των Αγίων Τεσσαράκοντα, της Ζερμπίτσας, των Αγίων Αναργύρων και της Γόλας.

### 3.4.5 Χαρακτηριστικά της χωροθεσίας των Φιλανθρωπικών Δράσεων

Όπως έχει επισημανθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο (3.1), η εκκλησιαστική γεωγραφία της ΙΜΜΣ εμφανίζει ιδιαίτερα γεωγραφικά και πληθυσμιακά χαρακτηριστικά που έχουν ως αποτέλεσμα η οποία φιλανθρωπική δράση της Μητρόπολης για να διασφαλιστεί ως προς την επιτυχία θα πρέπει να συνυπολογίζει την χωροθεσία των δράσεων στο γεωγραφικό χάρτη της Μητρόπολης.

Το τεράστιο γεωγραφικό εύρος της Μητρόπολης, η επικράτηση περιοχών με ορεινά και ημιορεινά χαρακτηριστικά, διαμορφώνουν ιδιαίτερα αντίξοες συνθήκες προσβασιμότητας στους κατοίκους που ανήκουν στη πνευματική δικαιοδοσία της ΙΜΜΣ. Επιπλέον θα πρέπει να συνυπολογιστούν και οι πληθυσμιακές ιδιαιτερότητες της περιοχής, αφού ο πληθυσμός της Μητρόπολης θεωρείται από τους πλέον αραιοκατοικημένους της Ελλάδας, αλλά και από τους γηρασμένους. Τα πληθυσμιακά δεδομένα της περιοχής καθιστούν ακόμα πιο δύσκολη και σύνθετη τη διαδικασία αφενός της ανάπτυξης κοινωνικών και φιλανθρωπικών έργων από μέρους της Μητρόπολης και αφετέρου της πρόσβασης και χρησιμοποίησης των υπηρεσιών και δράσεων από μέρους των κατοίκων.

Συνεπώς, η αξιολόγηση της όποιας φιλανθρωπικής και κοινωνικής δράσης της ΙΜΜΣ θα πρέπει να συνυπολογίζει το κριτήριο της χωροθεσίας. Το ερώτημα που τίθεται στη περίπτωση της παρούσας έρευνας είναι αν και κατά πόσο οι φιλανθρωπικές και κοινωνικές δραστηριότητες της ΙΜΜΣ εμπεριέχουν το χαρακτηριστικό της αποκέντρωσης των δράσεων ώστε όσο το δυνατόν μεγαλύτερος αριθμός κατοίκων να έχει τη δυνατότητα πρόσβασης στις προσφερόμενες υπηρεσίες. Θα ακολουθήσει σύντομη αλλά συστηματική αξιολόγηση του ζητήματος της αποκέντρωσης των δράσεων της Μητρόπολης κατά ενότητα δραστηριοτήτων.

**Στη περίπτωση των μονάδων κλειστού τύπου**, που έχει αναπτυγμένες η ΙΜΜΣ (5 μονάδες), διαπιστώνεται ότι είναι εγκατεστημένες στο σύνολο του γεωγραφικού χώρου της Μητρόπολης, ήτοι στη περιοχή της Σπάρτης, των Μολάων, και την ευρύτερη περιοχή της Νεάπολης Βοιών, περιοχές με ιδιαίτερα έντονα τα χαρακτηριστικά της γήρανσης του πληθυσμού, αλλά και του ορεινού ανάγλυφου της περιοχής. Επιπλέον χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι μονάδες αυτές ποικίλουν ως προς το περιεχόμενο δραστηριοποίησής τους, αφού σ' αυτά περιλαμβάνονται γηροκομεία, μονάδες φροντίδας ΑΜεΑ και ασύλου ανιάτων. Τέλος, να επισημανθεί ότι η δραστηριοποίηση της ΙΜΜΣ στον τομέα αυτό έρχεται να αναπληρώσει το απόλυτο κενό δραστηριοποίησης από μέρους του "Κράτους Πρόνοιας".

**Στην περίπτωση των μονάδων ανοικτού τύπου**, που έχει αναπτυγμένες η ΙΜΜΣ (5 μονάδες), διαπιστώνεται αφενός η γεωγραφική τους αποκέντρωση Σπάρτη, Μονεμβασία, Μυστράς, και αφετέρου η ποικιλία των δράσεων που περιλαμβάνει φροντίδα νηπίων, φροντίδα ατόμων με κινητικά προβλήματα, επαγγελματική αποκατάσταση ΑΜεΑ, συνδρομή σε προβλήματα καθημερινότητας. Και στην περίπτωση των μονάδων ανοικτού τύπου φαίνεται ότι η ΙΜΜΣ υποκαθιστά το "Κράτος Πρόνοιας", με εξαίρεση το πρόγραμμα "Βοήθεια στο Σπίτι" και τους Βρεφονηπιακούς Σταθμούς που λειτουργούν συμπληρωτικά με τις αντίστοιχες μονάδες που έχει αναπτύξει η Τοπική Αυτοδιοίκηση.

**Στην περίπτωση των κοινωνικών προγραμμάτων για την νεολαία**, εμφανής είναι ο βαθμός γεωγραφικής αποκέντρωσης των δράσεων, όπως κατασκηνώσεις στο Ταΰγετο και την Νεάπολη (θάλασσα και βουνό), 100 Κατηχητικά Σχολεία διεσπαρμένα σε 100 διαφορετικές ενορίες της Μητρόπολης, 21 Κέντρα Νεότητας διεσπαρμένα στο σύνολο του

γεωγραφικού χώρου δραστηριοποίησης της Μητρόπολης (Σπάρτη, Μολάους, Νιάτα, Σκάλα, Βρέσθena, Γεράκιον, Καστόρειον). Και στην περίπτωση των κοινωνικών προγραμμάτων η ΙΜΜΣ δραστηριοποιείται κατ' αποκλειστικότητα υποκαθιστώντας το ανύπαρκτο στην περίπτωση αυτή "Κράτος Πρόνοιας", ιδιαίτερα στην περίπτωση των παιδικών κατασκηνώσεων.

Τέλος, **στη κατηγορία των Λοιπών φιλανθρωπικών Δράσεων**, επίσης διαπιστώνεται προσπάθεια αποκέντρωσης των δράσεων τόσο σε επίπεδο γεωγραφίας όσο και σε επίπεδο ποικιλότητας προγραμμάτων. Έτσι για παράδειγμα, στην περίπτωση των ενοριακών φιλόπτωχων ταμείων παρατηρείται ότι το σύστημα είναι πλήρως αποκεντρωμένο, 110 ταμεία διεσπαρμένα σε 110 διαφορετικές ενορίες και κατά συνέπεια γεωγραφικές περιοχές. Η ουσιαστική ωφέλεια από την αποκέντρωση των φιλόπτωχων ταμείων έγκειται στο γεγονός ότι οι ευεργετικές επιδράσεις της φιλανθρωπίας τόσο γι' αυτούς που προσφέρουν όσο και γι' αυτούς που απολαμβάνουν της φιλανθρωπίας έχει εξακτινωθεί στο σύνολο της περιοχής πνευματικής ευθύνης της Μητροπόλεως. Τέλος "Αποκέντρωση" παρατηρείται και στην ποικιλία δραστηριοτήτων που έχει αναπτύξει στο φιλανθρωπικό και κοινωνικό τομέα η ΙΜΜΣ, αφού πάνω από δέκα (10) διαφορετικού τύπου δραστηριότητες έχουν αναπτυχθεί σήμερα στο χώρο δράσης της Μητρόπολης.

## **Κεφάλαιο 4. Μελέτη της υφιστάμενης υποδομής των φιλανθρωπικών μονάδων (κλειστού και ανοικτού τύπου) στην Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης**

### **4.1 Εισαγωγή**

Η οργάνωση και η ποιοτική λειτουργία των φιλανθρωπικών μονάδων κοινωνικής φροντίδας αποτελεί βασική προϋπόθεση, ώστε να επιτευχθεί ο αντικειμενικός σκοπός της ύπαρξής τους. Ο κατάλληλος οργανωτικός σχεδιασμός των μονάδων αλλά και η ποιοτική στελέχωσή τους αποτελούν τα εγγύγια της αποτελεσματικής και αποδοτικής λειτουργίας τους.

Ιδιαίτερα στη περίπτωση των οργανωμένων μονάδων κλειστού και ανοικτού τύπου, όπου επιχειρείται η παραγωγή και προσφορά συγκεκριμένου τύπου υπηρεσιών, που απευθύνονται κυρίως σε ευπαθείς ομάδες πληθυσμού (ηλικιωμένους, άτομα με κινητικά προβλήματα, μικρές ηλικίες, μοναχικές οικογένειες ή άτομα με ανίατα νοσήματα), η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών αποτελεί τον κυρίαρχο στόχο των φορέων που εμπλέκονται στο πεδίο της κοινωνικής προσφοράς.

Η Χριστιανική Εκκλησία, όπως έχει επισημανθεί στα προηγούμενα κεφάλαια, από τους πρωτοχριστιανικούς χρόνους εκδηλώνεται με έργα “έμπρακτης αγάπης” στον τομέα της παροχής κοινωνικής φροντίδας στους πάσχοντες και ενδεείς, μέσα από ποικιλία δράσεων που έχουν φιλανθρωπικό χαρακτήρα αλλά εκφράζονται μέσα από σύγχρονους οργανωτικά θεσμούς κλειστού και ανοικτού τύπου. Ιδιαίτερα η Ορθόδοξη Ελληνική Εκκλησία στις ημέρες μας έχει να παρουσιάσει ένα πρωτόγνωρο σε όγκο και ποιότητα οργανωμένο φιλανθρωπικό έργο (βλέπε κεφ. 2), που παράγεται μέσα από ένα πλήρως αποκεντρωμένο οργανωτικά σύστημα, όπου κυρίως οι Μητροπόλεις (80 περίπου) μέσα από αυτοτελείς και ανεξάρτητες δραστηριότητες, παράγουν μέσω της φιλανθρωπίας κοινωνικό έργο που σίγουρα λειτουργεί συμπληρωματικά στην κρατική προνοιακή φροντίδα και σε εξειδικευμένες περιπτώσεις (π.χ. φροντίδα ηλικιωμένων), υποκαθιστά το ελληνικό “Κράτος Πρόνοιας”.

Η Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης, φαίνεται να αποτελεί μια από τις Μητροπόλεις - πρότυπο στον τομέα της οργανωμένης φιλανθρωπικής δράσης στην Εκκλησία της Ελλάδος. Αν και πρόκειται για μια Μητρόπολη με ιδιαίτερα πληθυσμιακά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά, με χαμηλό αριθμητικά πληθυσμό και φθίνουσα αγροτική οικονομία, εντούτοις την τελευταία 30ετία έχει να επιδείξει έντονη φιλανθρωπική δράση, ιδιαίτερα στον τομέα των φιλανθρωπικών μονάδων κλειστού και ανοικτού τύπου. Δέκα (10) μονάδες κλειστού και ανοικτού τύπου παρέχουν ποικιλία υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού που ανήκει στη πνευματική δικαιοδοσία της IMMΣ και όχι μόνο.

Το ζήτημα που θα επιχειρηθεί να διερευνηθεί στη συνέχεια είναι αν και σε ποιο βαθμό η “πληθωρικά” ποσοτική προσφορά οργανωμένης φιλανθρωπικής φροντίδας στην IMMΣ διαθέτει ποιοτικά χαρακτηριστικά που η σύγχρονη διοικητική επιστήμη απαιτεί για τέτοιου είδους μονάδες.

Η διερεύνηση των ποιοτικών και ποσοτικών χαρακτηριστικών των οργανωμένων μονάδων φιλανθρωπικής φροντίδας της IMMΣ θα διερευνηθεί με τη βοήθεια απογραφικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε επτά (7) μονάδες κλειστού και



ανοικτού τύπου της Μητρόπολης, τον Αύγουστο του έτους 2008. Η απογραφική μελέτη πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια ερωτηματολογίου, που συμπληρώθηκε από τους αντίστοιχους Διευθυντές των μονάδων και επιπλέον των γενικών χαρακτηριστικών των μονάδων διερευνώνται τα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά των μονάδων σε επίπεδο υλικοτεχνικής υποδομής, οργανωτικού συστήματος, διαθέσιμου προσωπικού, οικονομικής διαχείρισης και παρεχόμενων υπηρεσιών.

Στόχος της μελέτης είναι αφενός η ανάδειξη των πιθανών ποιοτικών και ποσοτικών χαρακτηριστικών των οργανωμένων φιλανθρωπικών μονάδων κλειστού και ανοικτού τύπου της IMMΣ και η σύγκρισή τους με τα αντίστοιχα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά του συνόλου των μονάδων της Εκκλησίας της Ελλάδος, όπως προέκυψαν από σχετική έρευνα το έτος 2000.

## 4.2 Υλικό - Μέθοδος

Μέσα από την μελέτη της υφιστάμενης υποδομής των οργανωμένων φιλανθρωπικών μονάδων της IMMΣ, επιδιώκεται η υλοποίηση των παρακάτω στόχων (α) η ανάδειξη των ποσοτικών και ποιοτικών χαρακτηριστικών των μονάδων (β) η αναζήτηση πιθανών ποιοτικών και ποσοτικών χαρακτηριστικών που διαφοροποιούν το σύστημα φιλανθρωπικής προσφοράς στην IMMΣ σε σχέση με ότι προσφέρεται σήμερα στο σύνολο της Εκκλησίας της Ελλάδος και (γ) η διερεύνηση πιθανών πεδίων που θα μπορούσαν να τύχουν σχετικής βελτίωσης στην οργάνωση και λειτουργία των φιλανθρωπικών μονάδων κλειστού και ανοικτού τύπου της IMMΣ.

Η έρευνα διενεργήθηκε στο σύνολο των οργανωμένων φιλανθρωπικών μονάδων κλειστού και ανοικτού τύπου της IMMΣ, ήτοι :

### **πέντε (5) μονάδες κλειστού τύπου**

Άσυλο Ανιάτων Σπάρτης  
Γηροκομείο Σπάρτης  
Γηροκομείο Νεαπόλεως  
Γηροκομείο και Άσυλο Ανιάτων Ελίκας  
Γηροκομείο και Άσυλο Ανιάτων Μολάων

### **δύο (2) μονάδες ανοικτού τύπου<sup>22</sup>**

Κέντρο Αποκατάστασης και Αποθεραπείας  
Βρεφονηπιακός Σταθμός Σπάρτης

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε για τη συλλογή των στοιχείων ήταν η συμπλήρωση ανώνυμου ερωτηματολογίου (βλέπε σχετικό παράρτημα). Ο βασικός κορμός του ερωτηματολογίου προήλθε από το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε το 2000 από την ομάδα εργασίας των τμημάτων Διοίκησης Μονάδων Υγείας και Πρόνοιας του ΤΕΙ Καλαμάτας και Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Αθηνών, για την αξιολόγηση του φιλανθρωπικού έργου της Εκκλησίας της Ελλάδος, με χρηματοδότηση από την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Ειδικότερα το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε 94 ερωτήσεις, κατανεμημένες σε έξι (6) επιμέρους ενότητες, ήτοι :

την ενότητα **“Γενικά χαρακτηριστικά”**, με ερωτήσεις που σχετίζονται με το αντικείμενο δραστηριοποίησης των μονάδων, το έτος έναρξης λειτουργίας τους, την δυναμικότητα που διαθέτουν και την αντίστοιχη πληρότητα των μονάδων, τη χρονική στιγμή της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων (ερωτήσεις 1-9),

<sup>22</sup> Στη διερεύνηση των μονάδων δεν περιλαμβάνονται ο Βρεφονηπιακός Σταθμός Μανεμβασίας αφού η λειτουργία του ξεκίνησε μετά την πραγματοποίηση της έρευνας και το Κοινωνικό Πρόγραμμα “Βοήθεια στο Σπίτι”, του οποίου η φύση και τα χαρακτηριστικά της λειτουργίας του δεν ομοιάζουν με τις λοιπές εξεταζόμενες μονάδες.

την ενότητα **“Διοικητική δομή - Οργάνωση”**, με ερωτήσεις που σχετίζονται με τη σύνθεση των Διοικητικών Συμβουλίων (ποιοτικά χαρακτηριστικά των μελών, όπως εκπαίδευση, ειδικότητα, εμπειρία), με τους Διευθυντές των μονάδων (εκπαίδευση, ειδικότητα, χρόνια προϋπηρεσίας, παρακολούθηση σεμιναρίων), με την ύπαρξη οργανογράμματος λειτουργίας, καθηκοντολογίου και λογισμικού διοικητικής διαχείρισης των μονάδων (ερωτήσεις 10-21). Βασικός στόχος των ερωτήσεων της ομάδας αυτής είναι η διερεύνηση κυρίως των ποιοτικών χαρακτηριστικών των μελών των ΔΣ των μονάδων, αφού τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ανώτατης διοίκησης των ιδρυμάτων είναι αυτά που διαμορφώνουν συνθήκες ποιοτικού σχεδιασμού και διοίκησης στις φιλανθρωπικές μονάδες της διοίκησης,

την ενότητα **“Οικονομικά”**, με ερωτήσεις που σχετίζονται με τους προϋπολογισμούς των μονάδων την σύνθεση των εσόδων (πηγές χρηματοδότησης), αλλά και τα εφαρμοζόμενα συστήματα οικονομικής διαχείρισης των μονάδων (ερωτήσεις 58-67). Μέσα απ’ αυτή την ενότητα ερωτήσεων αναζητήθηκε ο βαθμός χρηματοδοτικής ευρωστίας των μονάδων, δηλαδή αν και σε ποιο βαθμό η χρηματοδότηση λειτουργίας των μονάδων είναι ανεξάρτητη από κρατικές επιδοτήσεις,

την ενότητα **“Προσωπικό”**, στην οποία περιλαμβάνονται ερωτήσεις (22-30) που σχετίζονται με την προσπάθεια ανάδειξης των ποσοτικών και ποιοτικών χαρακτηριστικών του προσωπικού που εργάζεται στις εξεταζόμενες φιλανθρωπικές μονάδες της ΙΜΜΣ,

την ενότητα **“Υλικοτεχνική υποδομή”**, στην οποία περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις 31-57, μέσω των οποίων επιχειρείται η ανάδειξη των ποσοτικών και ποιοτικών χαρακτηριστικών σε επίπεδο κτιριακών εγκαταστάσεων (ιδιοκτησιακό καθεστώς, χρόνος και τρόπος κατασκευής, διαθέσιμοι χώροι, χώροι στάθμευσης, κ.ά.) και σε επίπεδο εξοπλισμού (κλίνες, κατανομή κλινών, εξοπλισμός μαγειρειών, ιατροτεχνολογικός εξοπλισμός, συστήματα επικοινωνίας κ.ά.). Έτσι, θα δοθεί η δυνατότητα αξιολόγησης των ποιοτικών χαρακτηριστικών της ξενοδοχειακής υποδομής των εξεταζόμενων φιλανθρωπικών μονάδων,

την ενότητα **“Παρεχόμενες υπηρεσίες”**, όπου μέσω των ερωτήσεων 71-94 επιχειρείται η διερεύνηση του επιπέδου των παρεχόμενων υπηρεσιών στις εξεταζόμενες μονάδες, όπως κατηγορίες παρεχόμενων υπηρεσιών, δραστηριότητες των φιλοξενούμενων, κριτήρια εισαγωγής στις μονάδες.

Συμπληρώθηκαν επτά (7) ερωτηματολόγια, των οποίων η διανομή και η συμπλήρωση πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του έτους 2008, από τους διευθυντές των μονάδων. Η επεξεργασία των δεδομένων έγινε με την βοήθεια του πακέτου excel και τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται στο αμέσως επόμενο υποκεφάλαιο.

### **4.3. Αποτελέσματα Έρευνας**

Τα αποτελέσματα της έρευνας θα παρουσιαστούν κατά ενότητα ερωτήσεων. Επειδή οι πληροφορίες που προέκυψαν και η κριτική τους παρουσία προβλέφθηκε ότι θα υπερέβαιναν τα όρια του όγκου μιας πτυχιακής εργασίας, επιλέχθηκαν με τη σύμφωνη γνώμη του επιβλέποντα καθηγητή, τα σημαντικότερα κατά την άποψη του συγγραφέα – σπουδαστή αποτελέσματα της έρευνας τα οποία στη συνέχεια (κεφ.4.4) θα τύχουν συγκριτικής εξέτασης με τα ευρήματα της έρευνας που πραγματοποίησε η Εκκλησία της Ελλάδος το έτος 2000.

### 4.3.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Εξετάζοντας τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα επτά (7) μονάδων (βλέπε πίνακα 7), από τις οποίες οι πέντε (5) είναι κλειστού τύπου και οι δύο τελευταίες ανοικτού τύπου προκύπτουν σημαντικές πληροφορίες, που αναδεικνύουν συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά.

Ειδικότερα και σε σχέση με το αντικείμενο δραστηριοποίησης, προκύπτει ότι οι περισσότερες μονάδες λειτουργούν ως σύνθετες μονάδες παρέχοντας περισσότερες της μιας κατηγορίας υπηρεσίες. Χαρακτηριστικότερη είναι η περίπτωση του Κέντρου Αποθεραπείας και Αποκατάστασης στη Σπάρτη, που εξυπηρετεί τις ανάγκες κινητικής αποκατάστασης ατόμων όλου του φάσματος ηλικιών και κατηγοριών νοσηρότητας ή

	Δύναμη κλινών	Αριθμός φιλοξ/νων	Ηλικιωμένοι	Άτομα με ανίατες νόσους	Άπορα/ άστεγα άτομα	Παιδική ηλικία	Άτομα με ψυχικές νόσους
<b>Μονάδες</b>							
Γηροκομείο Σπάρτης "ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΑΝΑΡΓΥΡΟΙ" (1972)	100	75	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Ίδρυμα περιθάλψεως χρόνιως πασχόντων Σπάρτης "Ο ΑΓΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ" (1986)	85	85	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Ίδρυμα περιθάλψεως ατόμων με ειδικές ανάγκες "Η ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ" Μολάων (1998)	75	75	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Ίδρυμα περιθάλψεως ατόμων με ειδικές ανάγκες "Ο ΑΓΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ" Είλικα (2007)	20	17	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Ίδρυμα περιθάλψεως ατόμων με ειδικές ανάγκες και ηλικιωμένων "Ο ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ" Νεάπολης (1997)	25	25	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Κέντρο αποθεραπείας και αποκατάστασης ημερήσιας νοσηλείας Σπάρτης (2000)	50 θέσεις	50	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Εκκλησιαστικό ίδρυμα βρεφών και νηπίων "Ο ΑΓΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ", Σπάρτης (2008)	37 θέσεις	25	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
<b>ΣΥΝΟΛΟ</b>	<b>392</b>	<b>352</b>	<b>5 (ναι)</b>	<b>5 (ναι)</b>	<b>4 (ναι)</b>	<b>2(ναι)</b>	<b>1(ναι)</b>
<b>Ποσοστό</b>			<b>71%</b>	<b>71%</b>	<b>57%</b>	<b>29%</b>	<b>14%</b>
<b>Πηγή : Ίδια έρευνα</b>							

κοινωνικής θέσης. Η πραγματικότητα αυτή προφανώς υποδηλώνει ότι οι υπάρχουσες μονάδες δεν λειτουργούν ως αποθετήρια ενδεών και αδυνάμων, αλλά ως χώροι συνδυαστικής φροντίδας, συνδρομής και αποκατάστασης.

Εξετάζοντας τις μονάδες σε σχέση με το χρόνο κατασκευής και λειτουργίας τους, προκύπτει ότι ο μέσος χρόνος λειτουργίας των μονάδων είναι 15 έτη. Επίσης χαρακτηριστικό είναι ότι από το έτος 1980 μέχρι σήμερα (περίοδος Αρχιερατείας του Σεβασμιώτατου Μητροπολίτη κ.κ. Ευσταθίου) ανά 4,5 έτη ιδρύεται και λειτουργεί μια νέα φιλανθρωπική μονάδα στην περιφέρεια της IMMΣ. Το γεγονός ότι η μέση ηλικία των μονάδων είναι τα 15 έτη είναι δηλωτικό ότι η Μητρόπολη διαθέτει ένα σύγχρονο σύστημα φιλανθρωπικών μονάδων τόσο σε επίπεδο κτιριακών υποδομών όσο και σε επίπεδο ιατροτεχνολογικού και ξενοδοχειακού εξοπλισμού. Ενώ το γεγονός της ανά 4ετίας ίδρυσης και λειτουργίας μιας νέας μονάδας, αναδεικνύει μια πραγματικότητα, ότι δηλαδή οι κοινωνικές ανάγκες είναι δεδομένες και για την κάλυψή τους απαιτείται εκτός των άλλων ηγέτης-φυσιογνωμία που θα παραδειγματίσει, παρακινήσει και

ενεργοποιήσει τον πλούτο της πρωτοχριστιανικής “έμπρακτης αγάπης” που κρύβουν οι ψυχές των ανθρώπων σε τοπικό επίπεδο.

Τέλος, εξετάζοντας την δυναμικότητα των μονάδων (κλίνες ή θέσεις φροντίδας) και την αντίστοιχη κάλυψή τους, προκύπτουν εξίσου σημαντικά συμπεράσματα. Ειδικότερα, η IMMΣ διαθέτει για την καθημερινή φροντίδα (κλειστού ή ανοικτού τύπου) περίπου 400 κλίνες/θέσεις, δηλαδή αναλογούν 4,6 κλίνες-θέσεις/ 1000 κατοίκους της Μητρόπολης, όταν την ίδια στιγμή ο αντίστοιχος δείκτης διαθέσιμων κλινών νοσηλείας στο νομό Λακωνίας είναι 3 κλίνες/1000 κατοίκους. Εξετάζοντας παράλληλα το ζήτημα της πληρότητας των μονάδων, εξάγεται το συμπέρασμα ότι η μέση πληρότητα των φιλανθρωπικών μονάδων της Μητρόπολης εγγίζει το 90%, όταν η αντίστοιχη μέση πληρότητα των νοσοκομειακών μονάδων του νομού Λακωνίας φθάνει στο 65%. Το εύρημα αυτό σημαίνει ότι αφενός η ζήτηση για υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας είναι ιδιαίτερα υψηλή στην περιφέρεια της Μητρόπολης, και κατά συνέπεια ορθώς αναπτύσσονται τέτοιου τύπου μονάδες και αφετέρου ότι οι πολίτες που υπάγονται πνευματικά στην IMMΣ εμπιστεύονται τις προσφερόμενες κοινωνικές υπηρεσίες από τις φιλανθρωπικές μονάδες της Μητρόπολης.

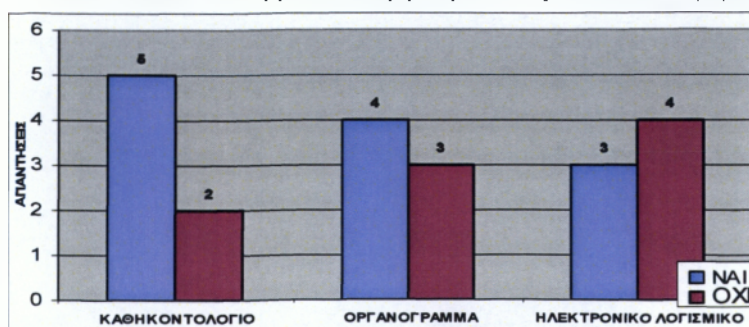
Στο σημείο αυτό να επισημανθεί ότι (α) η πληρότητα των μονάδων που βρίσκονται στην επαρχία της Μητρόπολης (Μολάους, Νεάπολη και Ελίκα) αγγίζει το 100%, δηλαδή φαίνεται ότι οι επιλογές της Μητρόπολης για αποκέντρωση των μονάδων στις αγροτικές/προβληματικές περιοχές της Μητρόπολης φαίνεται ότι είναι η ενδεδειγμένη κοινωνική στρατηγική και (β) μονάδες με εξειδικευμένες παροχές υπηρεσιών, όπως το Κέντρο Αποθεραπείας και Αποκατάστασης στη Σπάρτη εμφανίζουν εξίσου απόλυτη πληρότητα (100%), λόγω της υψηλής ζήτησης.

#### 4.3.2 Διοικητική δομή - Οργάνωση

Το σύστημα οργάνωσης των υπό διερεύνηση φιλανθρωπικών μονάδων της IMMΣ, στηρίζεται στο “ιεραρχικό” σύστημα διοίκησης, όπου η διοικητική εξουσία κατανέμεται από τα πάνω (Δ.Σ.) προς τα κάτω (υπαλλήλους). Το ενδιαφέρον στοιχείο στην περίπτωση αυτή είναι ότι και στις επτά (7) εξεταζόμενες μονάδες εφαρμόζεται επακριβώς το ίδιο σύστημα.

Η διοικητική δομή των μονάδων είναι απολύτως τυποποιημένη, αφού τη διοίκηση των μονάδων αναλαμβάνει 5μελές Διοικητικό Συμβούλιο (στο οποίο προΐσταται πάντοτε ο Μητροπολίτης), ενώ την ευθύνη της καθημερινής λειτουργίας και υλοποίησης των αποφάσεων του Δ.Σ. έχει αποκλειστικά ο Διευθυντής της μονάδας.

Στα πλαίσια της λειτουργίας των μονάδων χρησιμοποιούνται “μερικώς” διοικητικά



εργαλεία, όπως το καθήκοντολόγιο, το οργανόγραμμα καθώς και λογισμικά πακέτα διαχείρισης. Από την έρευνα προκύπτει ότι η χρήση των παραπάνω εργαλείων δεν είναι καθολική και υποχρεωτική σε όλες τις εξεταζόμενες μονάδες. Έτσι, σύμφωνα και με το σχεδ. 4 ,

Σχεδ. 4. Εργαλεία διοίκησης των φιλανθρωπικών μονάδων της IMMΣ

δύο μονάδες δεν διαθέτουν καθηκοντολόγιο (28,6%), τρεις μονάδες δεν διαθέτουν επίσημο οργανόγραμμα (42,9%), και τέσσερις μονάδες δεν διαθέτουν λογισμικό διαχείρισης (57%). Συνεπώς υπάρχει χώρος για την βελτίωση των συνθηκών διοικητικής οργάνωσης των υπηρεσιών εφαρμόζοντας υποχρεωτικά καθηκοντολόγιο, οργανόγραμμα και λογισμικό διαχείρισης στο σύνολο των φιλανθρωπικών μονάδων της ΙΜΜΣ.

Εξετάζοντας το ζήτημα του ποιοτικού υποβάθρου των διοικητικών στελεχών των μονάδων (επίπεδο εκπαίδευσης, εξειδίκευση, επιμόρφωση), προκύπτουν αξιολογικά συμπεράσματα, χρήσιμα στη συνέχεια σε όποια προσπάθεια ποιοτικής βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών των μονάδων.

Σύμφωνα με τα δεδομένα της έρευνας (βλέπε πίν. 8), προκύπτει ότι στο σύνολο

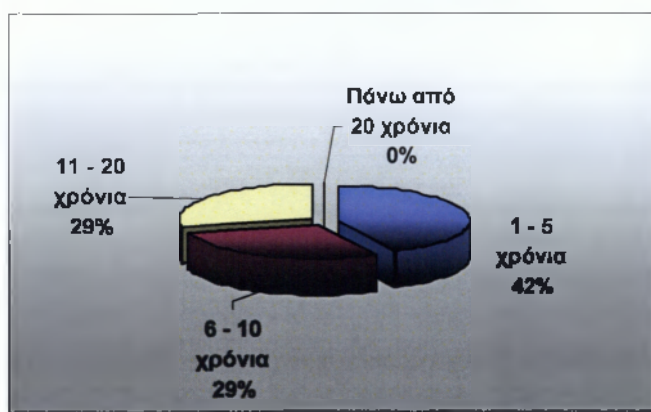
	Πρόεδρος	Μέλη Δ.Σ.	Διευθυντής	Σύνολο
Π.Ε	7 (100%)	4 (14,3%)	6 (85,7%)	17 (40,5%)
Τ.Ε	-	7 (25%)	-	7 (16,7%)
Δ.Ε	-	17 (60,7%)	1 (14,3%)	18 (42,8%)
Υ.Ε	-	-	-	-
Σύνολο	7 (100%)	28 (100%)	7 (100%)	42 (100%)

Πηγή: Ίδια έρευνα

των 42 στελεχών που έχουν αναλάβει το ανώτατο και ανώτερο επίπεδο διοίκησής τους, το επίπεδο εκπαίδευσής τους είναι ισορροπα κατανομημένο μεταξύ των κατηγοριών ΠΕ (40,5%) και ΔΕ (42,8%). Βεβαίως αν αφαιρεθεί η περίπτωση του Προέδρου του ΔΣ, που σε όλες τις μονάδες είναι ο

Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης (ΠΕ), τότε η κατανομή κατά επίπεδο εκπαίδευσης διαφοροποιείται σημαντικά, αφού πλέον το 51,4% των στελεχών της διοίκησης είναι ΔΕ και το 48,6% ΠΕ και ΤΕ. Το επίπεδο εκπαίδευσης, φαίνεται να είναι ιδιαίτερα χαμηλό (ΔΕ) στην περίπτωση των μελών του ΔΣ όπου μόλις 39,3% των μελών είναι επιπέδου ΠΕ και ΤΕ, ενώ στη περίπτωση του Αντιπροέδρου (ενός από τέσσερα μέλη του ΔΣ) η κατανομή είναι 43%ΠΕ και 57% ΔΕ.

Εξετάζοντας τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των Διευθυντών των μονάδων, προκύπτει



Σχεδ. 5. Έτη προϋπηρεσίας στη θέση του Διευθυντή

ότι οι πέντε (5) από τους επτά (7) Διευθυντές είναι ιερείς, οι έξι (6) είναι επιπέδου ΠΕ, από τους οποίους τέσσερις(4) είναι πτυχιούχοι Θεολογίας, ένας (1) της Νομικής και ένας (1) της Φιλοσοφικής. Ο μέσος χρόνος παραμονής στη θέση του Διευθυντή είναι περίπου οκτώ (8) έτη (σχεδ. 5), ενώ το επίπεδο συνεχούς επιμόρφωσης, φαίνεται ότι το 57% (4) των διευθυντών δεν έχει παρακολουθήσει επιμορφωτικό πρόγραμμα στη διάρκεια της διευθυντικής

τους καριέρας.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι υπάρχει δυνατότητα βελτίωσης του ποιοτικού επιπέδου των διοικητικών στελεχών των φιλανθρωπικών μονάδων της ΙΜΜΣ, τόσο στο πεδίο των ΔΣ όσο και στο πεδίο των Διευθυντών των μονάδων. Ιδιαίτερα στη περίπτωση της επιμόρφωσης των Διευθυντών όπου κανένας από τους υπάρχοντες Διευθυντές δεν διαθέτει γνώσεις διοίκησης ή οικονομίας κρίνεται άκρως αναγκαία η συνεχής επιμόρφωσή τους σε ζητήματα εκσυγχρονισμού της διοίκησης, χρησιμοποίησης σύγχρονων εργαλείων διοίκησης και οικονομικής διαχείρισης.

Επίσης στην περίπτωση των μελών των ΔΣ των μονάδων θα πρέπει υποχρεωτικά να βελτιωθεί η αναλογία μελών ΠΕ/ΤΕ προς ΔΕ. Η γενικότερη βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης των μελών των Διοικητικών Συμβουλίων, εξ αντικειμένου βελτιώνει την ικανότητα πρόσληψης νέων αντιλήψεων οικονομικής και διοικητικής διαχείρισης, που ασφαλώς θα επιδράσει ακόμη περισσότερο στη βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας από μέρους των εξεταζόμενων φιλανθρωπικών μονάδων της ΙΜΜΣ.

### 4.3.3 Προσωπικό

Η ΙΜΜΣ φαίνεται ότι αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους εργοδότες του Νομού Λακωνίας, αφού συνολικά εργάζονται στις εξεταζόμενες φιλανθρωπικές μονάδες 143 άτομα διαφόρων ειδικοτήτων και εκπαίδευσης (βλέπε πιν. 9). Η μεγαλύτερη μονάδα

Πίνακας 9 . Κατανομή του προσωπικού των φιλανθρωπικών μονάδων της ΙΜΜΣ κατά επίπεδο εκπαίδευσης και μονάδα

Επίπεδο εκπαίδευσης	ΠΕ	ΤΕ	ΔΕ	ΥΕ	Σύνολο
Γηροκομείο Σπάρτης "ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΑΝΑΡΓΥΡΟΙ"	1	2	9	20	32 (22,4%)
Ίδρυμα περιθάλψεως χρονίως πασχόντων Σπάρτης "Ο ΑΓΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ"	2	9	18	13	42 (29,4%)
Ίδρυμα περιθάλψεως ατόμων με ειδικές ανάγκες "Η ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ" Μολάων	1	0	26	3	30 (21%)
Ίδρυμα περιθάλψεως ατόμων με ειδικές ανάγκες και ηλικιωμένων "Ο ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ" Νεάπολης	1	0	8	0	9 (6,3%)
Ίδρυμα περιθάλψεως ατόμων με ειδικές ανάγκες "Ο ΑΓΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ" Ελικά	1	1	4	5	11 (7,7%)
Κέντρο αποθεραπείας και αποκατάστασης ημερήσιας νοσηλείας Σπάρτης	2	7	4	0	13 (9,1%)
Εκκλησιαστικό ίδρυμα βρεφών και νηπίων "Ο ΑΓΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ" Σπάρτης	1	3	1	1	6 (4,2%)
<b>Σύνολο</b>	<b>9 (6,3%)</b>	<b>22 (15,4%)</b>	<b>70 (49%)</b>	<b>42 (29,4%)</b>	<b>143</b>

Πηγή : Ίδια έρευνα

φαίνεται να είναι το Ίδρυμα Περίθαλψης Χρονίως Πασχόντων Σπάρτης "Ο Άγιος Παντελεήμων" με 42 εργαζόμενους στη δύναμή του και η μικρότερη μονάδα ο Βρεφονηπιακός Σταθμός Σπάρτης "Ο Άγιος Βασίλειος" με 6 εργαζόμενους. Από άποψης επιπέδου εκπαίδευσης μόλις το 21,7% είναι επιπέδου ΠΕ/ΤΕ ενώ το 49% είναι ΔΕ και το 29,4% ΥΕ.

Εντυπωσιακό είναι το εύρημα ότι δύο από τις εξεταζόμενες μονάδες, δηλαδή το Ίδρυμα Περίθαλψης Χρονίως Πασχόντων Σπάρτης "Ο Άγιος Παντελεήμων" και το Κέντρο Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Ημερήσιας

Νοσηλείας Σπάρτης, απορροφούν το μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού σε αριθμητικό και ποιοτικό επίπεδο. Για παράδειγμα το 65% των εργαζόμενων κατηγορίας ΠΕ/ΤΕ προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στις δύο συνεργαζόμενες και συστεγαζόμενες μονάδες φροντίδας και περίθαλψης χρονίως πασχόντων στη Σπάρτη, δικαιολογημένα από την άποψη ότι οι μονάδες αυτές προσφέρουν εξειδικευμένες υπηρεσίες. Το αρνητικό στην περίπτωση αυτή είναι το γεγονός ότι οι υπόλοιπες πέντε (5) μονάδες έχουν να κατανεύμουν μεταξύ τους 11 εργαζόμενους ΠΕ, δηλαδή μόλις 2,2 εργαζόμενους ΠΕ ανά μονάδα, με τον ένα εξ αυτών να κατέχει τη θέση του Διευθυντή.

Από την παραπάνω ανάλυση φαίνεται ότι οι τρεις από τις επτά εξεταζόμενες μονάδες διαθέτουν προσωπικό υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου (τα δύο ιδρύματα φροντίδας χρονίως πασχόντων και ο βρεφονηπιακός σταθμός), σε αντίθεση με τις υπόλοιπες μονάδες που διαθέτουν κυρίως προσωπικό ΔΕ και ΥΕ.

Σε συνέχεια της προηγούμενης ανάλυσης είναι και το ζήτημα της κατανομής του προσωπικού ανά ειδικότητα. Οι ειδικότητες με υψηλά εκπαιδευτικά προσόντα είναι συγκεντρωμένα στις προαναφερθείσες τρεις μονάδες, αφού στο δυναμικό τους εντάσσονται

**Πίνακας 10. Κατανομή του προσωπικού των φιλανθρωπικών μονάδων της ΙΜΜΣ κατά επίπεδο ειδικότητας**

Ειδικότητες μόνιμου Προσωπικού	Γηροκομείο Σπάρτης "Οι Άγιοι Ανάργυροι"	Ίδρυμα περίθαλψης χρονίως πασχόντων Σπάρτης "Ο Άγιος Παντελεήμων"	Ίδρυμα περίθαλψης ατόμων με ειδικές ανάγκες Μολάων "Η Αγία Παρασκευή"	Ίδρυμα περίθαλψης ατόμων με ειδικές ανάγκες και ηλικίων Νεάπολης "Ο Άγιος Αθανάσιος"	Ίδρυμα περίθαλψης ατόμων με ειδικές ανάγκες Ελίκας "Ο Άγιος Χαράλαμπος"	Κέντρο Αποθ/πείας και Αποκ/σης Σπάρτης	Βρεφ/κός Σταθμός Σπάρτης "Ο Άγιος Βασίλειος"
Εργοθεραπευτή						2	
Λογοθεραπευτή						1	
Κοινωνικού Λειπ.		1				1	
Ψυχολόγου		1				1	
Διοικητικό Προσ.	3	4	1	1	2	1	1
Βρεφον/τρόφο							1
Βρεφονηπ/κόμο							1
Βρεφονηπ/γό							1
ΠΕ Νοσηλευτών							
ΤΕ Νοσηλευτών	2	6			1		
ΔΕ Νοσηλευτών	5		4	2	2	2	
Πρακτικών	1		1				
Μάγειρα/Βοηθοί	5	5	3	1	1		1
Τραπεζοκόμων				1	1		
Καθαρίστριες	14			4	5	1	1
Θυρωρού							
Φύλακα							
Οδηγού		1					
Κηπουρού		1					
Ιματοφύλακα		1					
Γενικών καθ/ντων	2	25	21			1	
<b>ΣΥΝΟΛΑ</b>	<b>32</b>	<b>45</b>	<b>30</b>	<b>9</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>6</b>

Πηγή: ίδια έρευνα

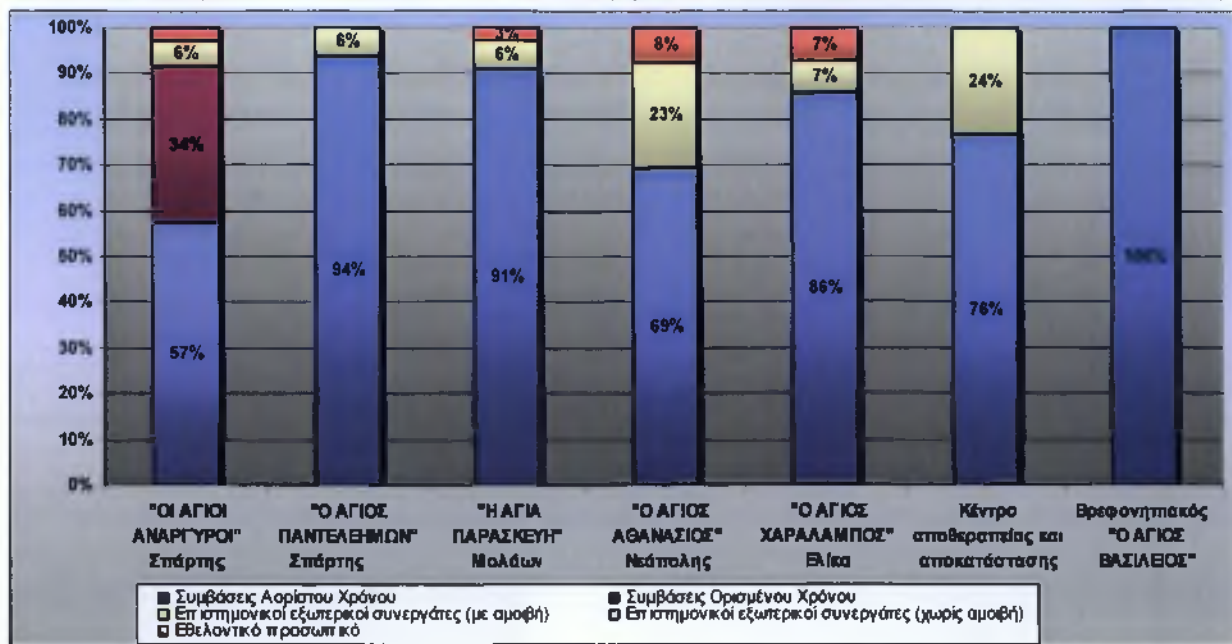
ειδικότητες όπως του ψυχολόγου, του εργοθεραπευτή, κοινωνικού λειτουργού και βρεφονηπιαγωγού. Η μονάδα με την χαμηλότερη ποιοτικά σύνθεση ειδικοτήτων/εκπαίδευσης φαίνεται να είναι το Ίδρυμα Περίθαλψης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες Μολάων "Η Αγία Παρασκευή", που διαθέτει για την παροχή της φροντίδας εργαζόμενους ΔΕ και ΥΕ, πέραν του Διευθυντή.

Από την έρευνα προκύπτει ότι κατά ένα μέρος το ζήτημα της έλλειψης ποιοτικού προσωπικού έχει εντοπιστεί από τις διοικήσεις των μονάδων και επιχειρείται να καλυφθεί, πάντα στα πλαίσια των οικονομικών δυνατοτήτων των μονάδων είτε μέσω του σχεδιασμού προσλήψεων νέου μόνιμου προσωπικού είτε με την πρόσληψη επιστημονικού προσωπικού με την μέθοδο των επ' αμοιβή εξωτερικών Επιστημονικών Συνεργατών, είτε με συμβάσεις ορισμένου χρόνου.

Έτσι για παράδειγμα στη μονάδα των Μολάων ως πρώτη προτεραιότητα στο σχεδιασμό των προσλήψεων φαίνεται να είναι η κάλυψη της θέσης του φυσιοθεραπευτή,

όπως και στις μονάδες της Νεάπολης και της Ελίκας, ενώ στο το Ίδρυμα Περίθαλψης Χρονίως Πασχόντων Σπάρτης "Ο Άγιος Παντελεήμων" ως πρώτη και δεύτερη προτεραιότητα είναι η πρόσληψη ενός νοσηλευτή ΤΕ και ενός Παθολόγου ιατρού.

Παράλληλα από την έρευνα προκύπτει ότι οι μονάδες συστηματικά επιδιώκουν να εκμεταλλευτούν όλες τις δυνατότητες πρόσληψης προσωπικού στη βάση των αναγκών και των οικονομικών δυνατοτήτων τους. Όπως φαίνεται και από το σχεδ. 6, στο σύνολό τους



Σχεδ. 6. Κατηγοριοποίηση των εργασιακών σχέσεων στις φιλανθρωπικές μονάδες της IMMΣ

οι εξεταζόμενες μονάδες διαθέτουν προσωπικό με ποικιλία συμβάσεων, με κυρίαρχη μέθοδο αυτή των συμβάσεων αορίστου χρόνου, σε ποσοστό που κυμαίνεται μεταξύ του 57% στο Γηροκομείο Σπάρτης μέχρι και 100% στο Βρεφονηπιακό Σταθμό. Να επισημανθεί και το γεγονός της εθελοντικής προσφοράς που κυρίως εντοπίζεται στις περιφερειακές μονάδες της Ελίκας, Νεάπολης και Μολάων.

#### 4.3.4 Υλικοτεχνική Υποδομή

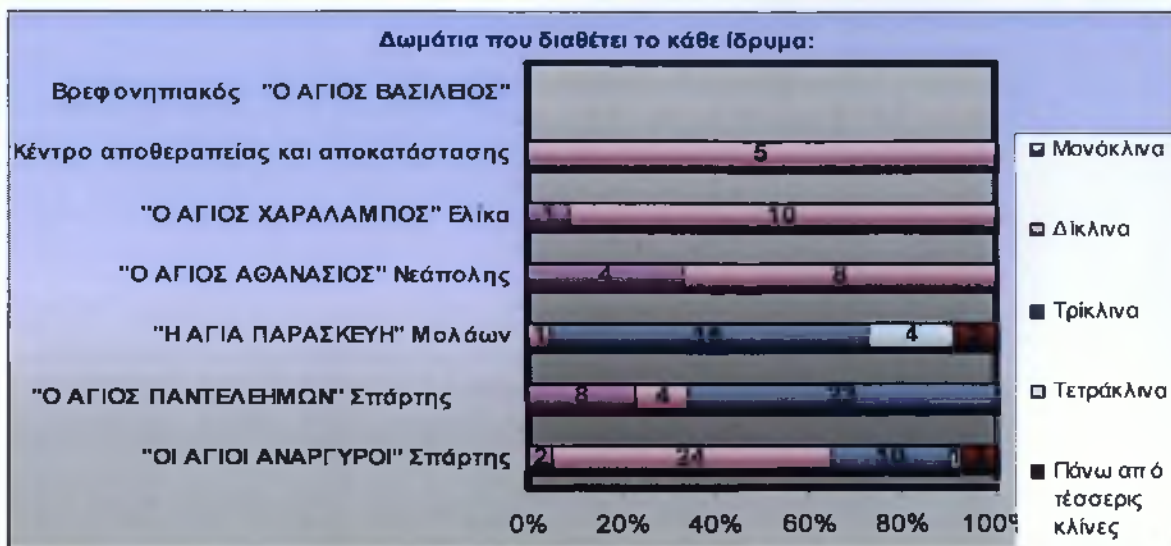
Εξετάζοντας την κτιριακή υποδομή των μονάδων, προκύπτει σειρά δεδομένων που δίνουν τη δυνατότητα προσδιορισμού των ποιοτικών χαρακτηριστικών των υποδομών που στεγάζουν τις φιλανθρωπικές μονάδες της IMMΣ. Ειδικότερα :

- και τα επτά (7) κτιριακά συγκροτήματα είναι στην ιδιοκτησία της Μητρόπολης
- η μέση ηλικία των κτιρίων είναι κάτω των 15 ετών
- τα τρία κτίρια κληροδοτήθηκαν και τα υπόλοιπα τέσσερα κατασκευάστηκαν από τη Μητρόπολη για την εξυπηρέτηση των σκοπών των ιδρυμάτων
- τα τρία κτιριακά συγκροτήματα είναι ισόγεια, τρία διώροφα και ένα τριώροφο

Από τα παραπάνω δεδομένα προκύπτει ότι τα κτιριακά συγκροτήματα που εξυπηρετούν τις φιλανθρωπικές και κοινωνικές ανάγκες της Μητρόπολης φαίνεται να είναι σύγχρονης κατασκευής, σχεδιασμένα εξ αρχής για την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών κατά περίπτωση.



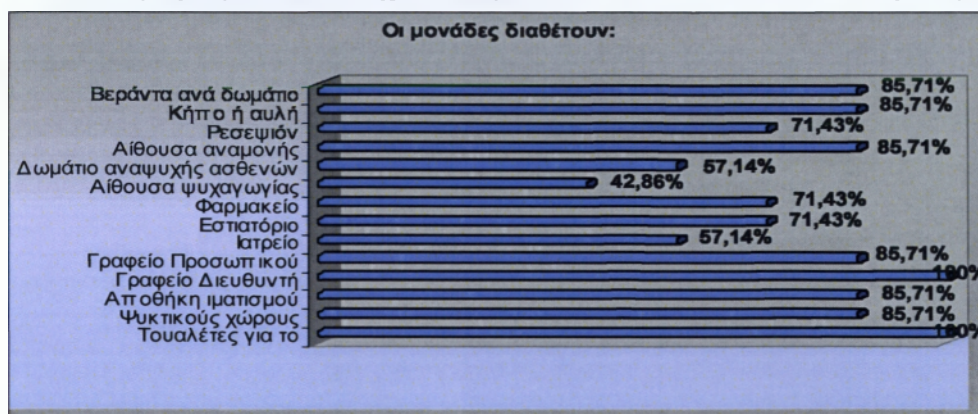
Αναλύοντας τους διαθέσιμους θαλάμους και την κατανομή τους κατά τον αριθμό των κλινών (βλέπε σχεδ. 7), προκύπτουν σημαντικά ποιοτικά δεδομένα που ενισχύουν την ποιοτική εικόνα των μονάδων της Μητρόπολης. Έτσι, στη διάθεση των πολιτών



Σχεδ. 7. Κατανομή θαλάμων νοσηλείας κατά τον αριθμό των κλινών

είναι 125 θάλαμοι νοσηλείας και 283 κλίνες νοσηλείας<sup>23</sup> σε άμεση διάθεση, που είναι κατανεμημένες κυρίως σε μονόκλινους, δίκλινους και τρίκλινους θαλάμους (92% των θαλάμων). Είναι ιδιαίτερα σημαντικό από άποψης ξενοδοχειακών υπηρεσιών να υπάρχει η δυνατότητα η μονάδα να ανταποκρίνεται στις ξενοδοχειακές απαιτήσεις των περιστατικών που εξυπηρετεί είτε για λόγους νοσηλείας, είτε όπου είναι κατορθωτό για λόγους "πελατειακής" προτίμησης.

Με την βοήθεια του σχεδ. 8, φαίνεται ότι στο σύνολό τους οι μονάδες διαθέτουν



επιμέρους κτιριακές διευκολύνσεις και χώρους απαραίτητους για παροχή ποιοτικών υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας. Η βεράντα στο

Σχεδ. 8. Κτιριακές διευκολύνσεις των μονάδων κοινωνικής φροντίδας της ΙΜΜΣ

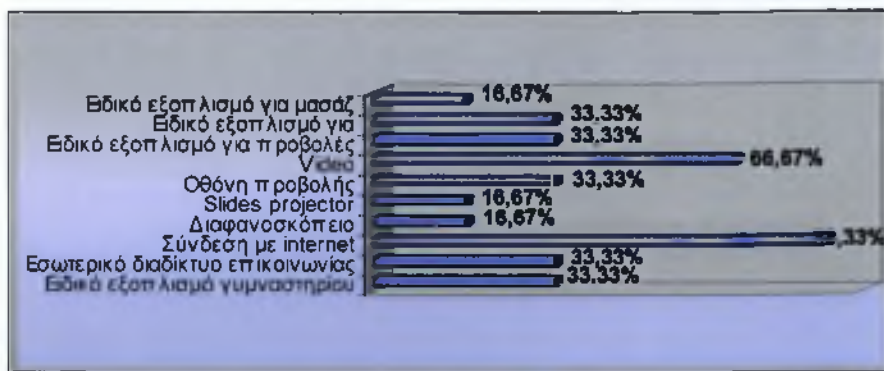
δωμάτιο (85,71%) των μονάδων, η αίθουσα αναμονής (85,71%), ο κήπος – αυλή (85,71%), το εστιατόριο (71,43%), η αίθουσα αναψυχής και ψυχαγωγίας αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις αρχιτεκτονικού σχεδιασμού με ιδιαίτερη ευαισθησία προς τους φιλοξενούμενους των μονάδων. Τέλος, η ύπαρξη άλλων λειτουργικών χώρων όπως

<sup>23</sup> Συνολικά οι επτά (7) εξεταζόμενες μονάδες διαθέτουν 392 κλίνες νοσηλείας και θέσεις φροντίδας για τις μονάδες ανοικτού τύπου. Από αυτές οι 283 είναι άμεσα διαθέσιμες κλίνες νοσηλείας τις οποίες και αναλύουμε. Επιπλέον είναι άμεσα διαθέσιμες 87 θέσεις στις ανοικτού τύπου μονάδες του Βρεφονηπιακού Σταθμού και του Κέντρου Αποθεραπείας και Αποκατάστασης, και 22 κλίνες νοσηλείας προς διάθεση στις μονάδες κλειστού τύπου για περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης.

φαρμακείο (71,43%), ψυκτικοί χώροι (85,71%), αποθήκη ιματισμού (85,71%) αναδεικνύουν την ιδιαίτερη φροντίδα των υπεύθυνων στο τομέα της υγειονομικής φροντίδας των φιλοξενούμενων.

Ιδιαίτερη ποιοτική διάσταση και ενδιαφέρον φαίνεται να υπάρχει και στην περίπτωση της υποδοχής των επισκεπτών ή συνοδών. Οι πέντε (5) από τις εξεταζόμενες μονάδες διαθέτουν ιδιόκτητο χώρο στάθμευσης, ενώ στις τέσσερις μονάδες ο χώρος στάθμευσης είναι ασφαλτοστρωμένος και διαγραμματισμένος. Συνολικά, στους πέντε διαθέσιμους χώρους στάθμευσης διατίθενται 240 θέσεις στάθμευσης ΙΧ αυτοκινήτων, για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών και των συνοδών.

Ολοκληρώνοντας το ζήτημα της εξέτασης των ποιοτικών και ποσοτικών χαρακτηριστικών της διαθέσιμης υλικοτεχνικής υποδομής των μονάδων φιλανθρωπικής φροντίδας της ΙΜΜΣ, παρατίθενται (βλέπε σχεδ. 9) ενδεικτικά χαρακτηριστικές περιπτώσεις υλικοτεχνικής



υποδομής που καταδεικνύουν αν μη τι άλλο την προσπάθεια των υπευθύνων στις επιμέρους μονάδες για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των φιλοξενούμενων.

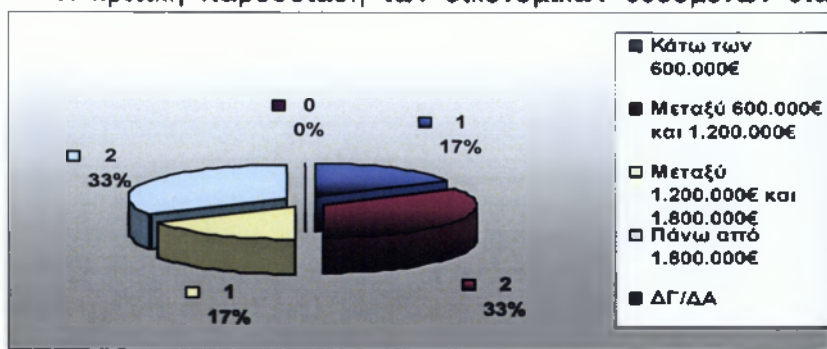
Σχεδ. 9. Λοιπός εξοπλισμός των μονάδων κοινωνικής φροντίδας της ΙΜΜΣ

Τέλος, η μέση ηλικία του εξοπλισμού των μαγειρειών είναι 8,7 έτη, ενώ :

- 6 μονάδες διαθέτουν σύστημα ενδοεπικοινωνίας
- και οι 7 μονάδες διαθέτουν Fax, Η/Υ, ιστοσελίδα
- σε 4 μονάδες οι κλίνες διαθέτουν ειδικό σύστημα ανάκλισης
- και οι 7 μονάδες διαθέτουν σύστημα πυρόσβεσης, ειδικές ράμπες για ΑΜΕΑ
- τρεις μονάδες διαθέτουν αυτοκινούμενη μονάδα εξυπηρέτησης, ενώ μία μονάδα διαθέτει πούλμαν για μετακινήσεις.

#### 4.3.5 Οικονομικά δεδομένα

Η κριτική παρουσίαση των οικονομικών δεδομένων διαχείρισης των μονάδων



φιλανθρωπίας<sup>24</sup> της ΙΜΜΣ περιλαμβάνει τον ετήσιο προϋπολογισμό των μονάδων, τις πηγές χρηματοδότησης των μονάδων και την μεθοδολογία διαχείρισης των οικονομικών των μονάδων σε οικονομικό

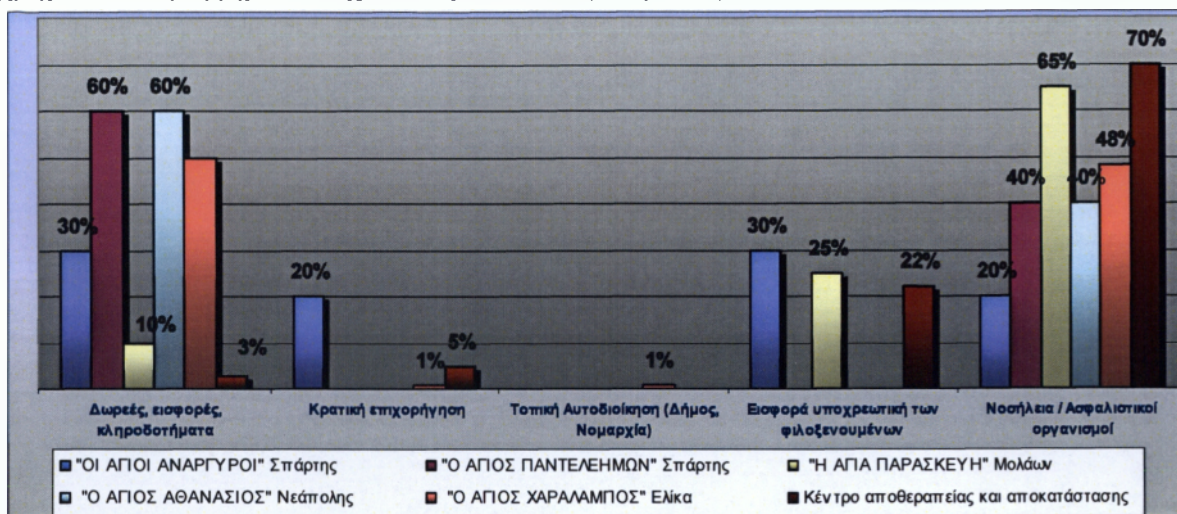
Σχεδ. 10. Ταξινόμηση των φιλανθρωπικών μονάδων της ΙΜΜΣ κατά το ύψος προϋπολογισμού

<sup>24</sup> Στη παρουσίαση δεν περιλαμβάνεται η περίπτωση του Βρεφονηπιακού Σταθμού Σπάρτης, που μόλις είχε ξεκινήσει τη λειτουργία του και δεν υπήρχαν διαθέσιμα οικονομικά στοιχεία

και λογιστικό επίπεδο.

Έχοντας υπόψη τον τελευταίο διαθέσιμο προϋπολογισμό του έτους 2008, φαίνεται ότι το συνολικό κόστος λειτουργίας των μονάδων για το έτος 2008 ανέρχεται στο ποσό των 7.900.000€. Γίνεται αντιληπτό ότι για τα δεδομένα μιας μικρής σε επίπεδο πληθυσμού και οικονομικής δραστηριότητας Μητροπόλεως, όπως της Μονεμβασίας και Σπάρτης, πρόκειται για τεράστιο χρηματικό ποσό, που θα πρέπει σε ετήσια βάση να διασφαλίζεται για να παρέχεται κοινωνική φροντίδα. Το προϋπολογιζόμενο κόστος ξεπερνά ακόμη και το ύψος του ετήσιου προϋπολογισμού λειτουργίας του Γενικού Νοσοκομείου Σπάρτης. Το μέσο ετήσιο προϋπολογιζόμενο κόστος ανά μονάδα ανέρχεται περίπου στο ποσό του 1.300.000€, ενώ σε μια προσπάθεια διαβάθμισης του μεγέθους των μονάδων στη βάση του προϋπολογισμού τους (βλέπε σχεδ. 10), προκύπτει ότι δύο μονάδες έχουν προϋπολογισμό πάνω από το 1.800.000€, μία μονάδα μεταξύ του 1.200.000-1.800.000€ δύο μονάδες μεταξύ των 600.000 – 1.200.000€ και μία κάτω των 600.000€.

Σημαντικές παρατηρήσεις προκύπτουν εξετάζοντας την κατανομή των πηγών χρηματοδότησης (βλέπε σχεδ. 11). Οι διοικήσεις των μονάδων φαίνεται ότι χρησιμοποιούν



Σχεδ. 11. Πηγές χρηματοδότησης των φιλανθρωπικών μονάδων της ΙΜΜΣ

το σύνολο των διαθέσιμων πηγών χρηματοδότησης ήτοι “Δωρεές, εισφορές, κληροδοτήματα”, κρατική επιχορήγηση, από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, υποχρεωτική εισφορά, και νοσήλια. Στο πυρήνα των πηγών χρηματοδότησης βρίσκονται τα νοσήλια και οι “Δωρεές, εισφορές, κληροδοτήματα” ενώ δευτερεύουσα πηγή χρηματοδότησης φαίνεται να είναι η υποχρεωτική εισφορά των φιλοξενούμενων. Ελάχιστη μέχρι ανύπαρκτη φαίνεται να είναι η χρηματοδότηση από το Κράτος και την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Αναλύοντας την οικονομική και λογιστική διαχείριση των μονάδων, θα μπορούσαν να επισημανθούν δύο βασικά σημεία,

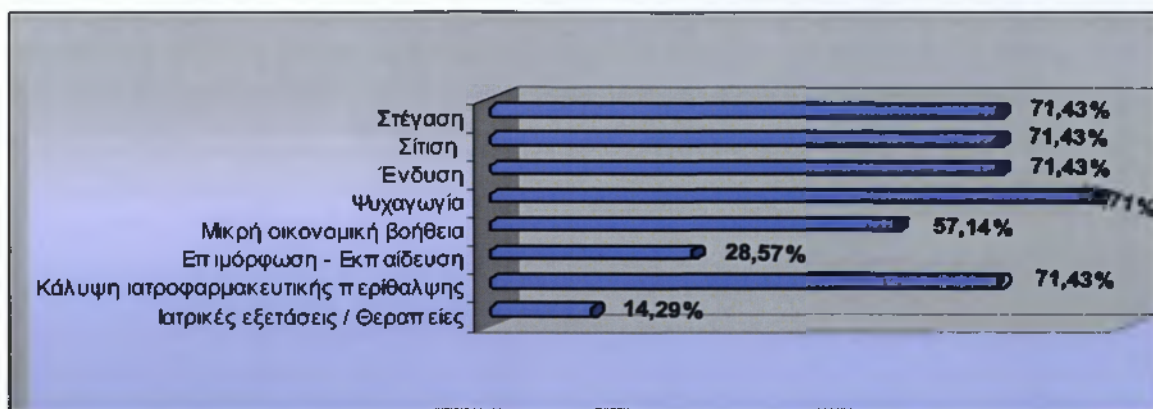
- η συστηματικά εφαρμοζόμενη αποκεντρωμένη φιλοσοφία οικονομικής διαχείρισης των μονάδων, αφού από την έρευνα προκύπτει ότι η διαχείριση των οικονομικών κάθε μονάδας ασκείται από φορείς εκτός του οικονομικού διαχειριστή της Μητρόπολης (Διευθυντή της μονάδας, το ΔΣ, εξωτερικό συνεργάτη), καθιστώντας έτσι, τον τοπικό παράγοντα αποκλειστικό υπεύθυνο λειτουργίας της κάθε μονάδας και
- η λογιστική παρακολούθηση των μονάδων πραγματοποιείται στην πλειοψηφία από εξωτερικούς φορείς – λογιστικά γραφεία (4 μονάδες), αφού απαιτείται προσωπικό με

εξειδικευμένες γνώσεις που δεν διαθέτουν προφανώς οι μονάδες (βλέπε και σχετική ανάλυση στα κεφ. 4.3.2 και 4.3.3).

#### 4.3.6 Παρεχόμενες υπηρεσίες

Με βάση τα στοιχεία της έρευνας για το έτος 2008 οι επτά (7) αξιολογούμενες φιλανθρωπικές μονάδες παρείχαν υπηρεσίες σε 352 άτομα ποικίλης ηλικίας. Ιδιαίτερα υψηλά φαίνεται να είναι τα ποσοστά των φιλοξενούμενων γυναικών (68%) σε σχέση με τους φιλοξενούμενους άνδρες (32%).

Αξιολογώντας τις παρεχόμενες υπηρεσίες στις πέντε μονάδες κλειστού τύπου που διέθετε η IMMΣ το έτος της έρευνας (βλέπε σχεδ. ), προκύπτει ότι στο σύνολό τους



Σχεδ. 12. Παρεχόμενες υπηρεσίες στις φιλανθρωπικές μονάδες της IMMΣ

οι μονάδες κλειστού τύπου διαθέτουν στους φιλοξενούμενους τις βασικές υπηρεσίες σίτισης, στέγασης, ένδυσης και ιατροφαρμακευτικής φροντίδας, ενώ κατά περίπτωση προσφέρονται και άλλες υπηρεσίες όπως εκπαίδευση, και θεραπευτική φροντίδα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός της παροχής μικρής οικονομικής βοήθειας στους φιλοξενούμενους των μονάδων, συνήθως κατά μήνα. Η πρακτική της οικονομικής βοήθειας των φιλοξενούμενων στις φιλανθρωπικές μονάδες της Μητρόπολης, οδηγεί συνειρμικά στη πρωτοχριστιανική περίοδο και ιδιαίτερα στην ώριμη βυζαντινή ιστορική περίοδο (7<sup>ο</sup> – 15<sup>ο</sup> μ.Χ. αιώνα), όταν στα οργανωμένα νοσοκομεία ιδιαίτερα της Κωνσταντινούπολης εκτός της νοσηλείας οι ασθενείς είχαν και σχετικό οικονομικό βοήθημα για την κάλυψη των προσωπικών τους αναγκών (Miller S.T., 1998).

#### 4.4 Συγκριτική ανάλυση των υποδομών των φιλανθρωπικών μονάδων της Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης μ' αυτές της Εκκλησίας της Ελλάδος

Μέσα από την απογραφική διερεύνηση των χαρακτηριστικών των φιλανθρωπικών μονάδων που διαθέτει η Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης, δίνεται η δυνατότητα εκτός των άλλων και της συγκριτικής μελέτης των χαρακτηριστικών των μονάδων αυτών με τα υφιστάμενα αποτελέσματα παρόμοιας απογραφής που πραγματοποιήθηκε το έτος 2000 για το σύνολο των φιλανθρωπικών μονάδων που διέθετε η Εκκλησία της Ελλάδος, τη συγκεκριμένη περίοδο (Μορφωτική Υπηρεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2001, σ. 309-337).

Είναι φανερό ότι η διαφορά στο χρόνο πραγματοποίησης των απογραφικών ερευνών (2000 και 2008), καθιστά δύσκολη μέχρι και αδύνατη τη συγκριτική μελέτη. Λόγω όμως της έλλειψης άλλης, πλέον πρόσφατης σχετικής έρευνας, θα επιχειρηθεί η σύγκριση, αναζητώντας τον προσδιορισμό του επιπέδου της φιλανθρωπικής δράσης της IMMΣ στον Ελλαδικό Εκκλησιαστικό χώρο.

Αξιολογώντας τα δεδομένα που σχετίζονται με τα **Γενικά Χαρακτηριστικά** των φιλανθρωπικών μονάδων, προκύπτουν αποτελέσματα, που ευθύς αναδεικνύουν το σημαντικό ρόλο της τοπικής Εκκλησίας της Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης στο τομέα της φιλανθρωπίας και της κοινωνικής φροντίδας των κατοίκων του νομού Λακωνίας. Ειδικότερα, εξετάζοντας τη διαθεσιμότητα κλινών-θέσεων κοινωνικής φροντίδας, ανά 1000 κατοίκους, προκύπτει ότι η προσφορά κλινών στην IMMΣ είναι οκτώ (8) φορές μεγαλύτερη (4,6 κλίνες/1000 κάτοικοι) από ότι κατά μ.ο. διαθέτει στο σύνολό της η Εκκλησία της Ελλάδος<sup>25</sup> (στο εξής ΕτΕ) στο χώρο δικαιοδοσίας της (0,56 κλίνες/1000 κάτ.). Επίσης φαίνεται ότι στη βάση του αριθμού των διαθέσιμων κλινών-θέσεων, η IMMΣ διαθέτει μεγαλύτερου μεγέθους μονάδες (56 κλίνες/μονάδα), σε σχέση με την ΕτΕ (50,3 κλίνες/μονάδα). Η υπεροχή εντοπίζεται και στο δείκτη της πληρότητας, όπου για την IMMΣ η πληρότητα αγγίζει το 90% των διαθέσιμων κλινών, όταν για την ΕτΕ ο αντίστοιχος δείκτης πληρότητας είναι 72,8%.

Σε επίπεδο **διοικητικών σχημάτων** των μονάδων, φαίνεται ότι η IMMΣ έχει υιοθετήσει ευέλικτα διοικητικά σχήματα (5μελή) στο σύνολο (100%) των μονάδων που διαθέτει, σε σχέση με την ΕτΕ όπου απαντάται ποικιλία σχημάτων Διοικητικών Συμβουλίων (το 9,9% τριμελή ΔΣ, το 34,2% 5μελή, το 33,3% 7μελή και το 22% των μονάδων με κάποια άλλη σύνθεση ΔΣ).

Διαφοροποιήσεις εντοπίζονται και στα ποιοτικά χαρακτηριστικά των μελών των ΔΣ. Αναλυτικότερα, ενώ στη περίπτωση των Προέδρων των ΔΣ τα δεδομένα είναι όμοια (το 100% των Προέδρων είναι ΠΕ κατηγορίας εκπαίδευσης), σημαντικές διαφοροποιήσεις εμφανίζονται στη περίπτωση των Αντιπροέδρων (στην IMMΣ το 43% είναι ΠΕ και το 57% ΔΕ, ενώ στην ΕτΕ το 75% είναι ΠΕ, το 15% ΤΕ και μόλις το 10% ΔΕ). Επίσης σημαντικές διαφοροποιήσεις απαντώνται και στα λοιπά μέλη των ΔΣ, αφού στην IMMΣ υπερτερούν κατά πολύ τα μέλη με επίπεδο εκπαίδευσης ΔΕ, σε αντίθεση με την ΕτΕ όπου υπερτερούν τα μέλη ΔΣ με κατηγορία εκπαίδευσης ΠΕ.

Επίσης και στο επίπεδο Διευθυντών των μονάδων εντοπίζονται σημαντικές αποκλίσεις τόσο στο επίπεδο γραμματικών γνώσεων όσο και σε επίπεδο εξειδίκευσης. Ειδικότερα, τα ¾ (71,4%) των Διευθυντών στην IMMΣ είναι ιερείς, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην ΕτΕ είναι 60,4%. Φαίνεται ότι στο σύνολο των Μητροπόλεων της ΕτΕ γίνεται αποδεκτή η αντίληψη ότι η διεύθυνση των φιλανθρωπικών μονάδων θα πρέπει να ασκείται από την εκκλησία. Άσχετα από την πιθανή αιτιολογία του φαινομένου (μείωση κόστους, αυξημένη εμπιστοσύνη ή κάτι άλλο), θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η πρακτική αυτή ουσιαστικά έρχεται από το Βυζάντιο, όπου την διοίκηση των μονάδων ασκούσαν ιερείς. Η προηγούμενη πρακτική έχει ως συνέπεια (α) η πλειοψηφία των Διευθυντών των μονάδων να έχει ειδικευθεί στη Θεολογία (στην IMMΣ το 85,7% των Διευθυντών είναι Θεολόγοι και το 53% στην ΕτΕ) και (β) ως συνέπεια, το επίπεδο μόρφωσης να είναι κατηγορίας ΠΕ με σχετική διαφοροποίηση μεταξύ της IMMΣ (85,7% των Διευθυντών) και της ΕτΕ (60%).

<sup>25</sup> Στην Ελλαδική Εκκλησία δεν υπολογίζεται ο πληθυσμός της Κρήτης και των Δωδεκανήσων, την πνευματική δικαιοδοσία των οποίων έχει το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι η επικράτηση πτυχιούχων Θεολογίας-ιερέων ως Διευθυντών των φιλανθρωπικών μονάδων της ΕτΕ, πιθανόν να αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στη ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών, αφού η έλλειψη εξειδικευμένης διοικητικής και οργανωτικής γνώσης αφαιρεί από τις μονάδες τη δυνατότητα γρήγορων προσαρμογών σε νέες διοικητικές αντιλήψεις και εφαρμογές.

Σε επίπεδο **προσωπικού** των μονάδων, να επισημανθεί ότι τόσο στη περίπτωση της ΙΜΜΣ όσο και στη περίπτωση της ΕτΕ οι διοικήσεις των φιλανθρωπικών μονάδων φαίνεται να προσλαμβάνουν και χρησιμοποιούν προσωπικό με ποικίλο συμβασιακό καθεστώς (αορίστου χρόνου, σύμβαση έργου, ορισμένου χρόνου, πρακτική άσκηση κ. ά.). Λαμβανομένης υπόψη της πραγματικότητας ότι όσο πιο σταθερό εργασιακό καθεστώς υπάρχει τόσο βελτιώνεται η ψυχολογία του εργαζόμενου και η εργασιακή του απόδοση αυξάνεται, τότε θα μπορούσε να σημειωθεί ότι οι μονάδες της ΙΜΜΣ βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη εργασιακή θέση απ' αυτή των μονάδων της ΕτΕ, αφού στην ΙΜΜΣ η αναλογία μόνιμου προσωπικού/κλίνη είναι διπλάσια (0,34 άτομα μόνιμου προσωπικού/κλίνη) σε σχέση με τον αντίστοιχο δείκτη της ΕτΕ (0,18 εργ./κλίνη).

Επιχειρώντας συγκριτική ανάλυση των **κτιριακών δεδομένων** φαίνεται ότι τα κτιριακά συγκροτήματα των μονάδων της ΙΜΜΣ εμφανίζουν συγκριτικά πλεονεκτήματα. Έτσι για παράδειγμα οι κτιριακές εγκαταστάσεις της ΙΜΜΣ στο σύνολό τους (100%) κατασκευάστηκαν για να εξυπηρετούν τις υπηρεσίες που διαχρονικά στεγάζουν, σε αντίθεση με τις μονάδες της ΕτΕ που το αντίστοιχο ποσοστό φθάνει 78% των μονάδων. Επιπλέον η μέση ηλικία των κτιρίων στην ΙΜΜΣ τα 15 περίπου έτη, όταν για τις μονάδες της ΕτΕ είναι τα 25 έτη. Τέλος να επισημανθεί ότι ως προς το ιδιοκτησιακό καθεστώς το σύνολο των φιλανθρωπικών κτιρίων είναι στην ιδιοκτησία της ΙΜΜΣ, όταν στην ΕτΕ το αντίστοιχο ποσοστό είναι 97%.

Όσον αφορά τις **παρεχόμενες υπηρεσίες**, διαπιστώνονται σχετικές διαφορές σε επιμέρους παροχές, που ενδεχομένως αποτελούν και τα σημεία ποιοτικής διαφοροποίησης των μονάδων της ΙΜΜΣ. Έτσι για παράδειγμα στο 28,6% των μονάδων της ΙΜΜΣ παρέχονται υπηρεσίες επιμόρφωσης/εκπαίδευσης στους φιλοξενούμενους των μονάδων, όταν το αντίστοιχο ποσοστό στις μονάδες της ΕτΕ είναι μόλις 7,6%. Στο 85,7% των μονάδων της ΙΜΜΣ παρέχεται οργανωμένη ψυχαγωγία στους φιλοξενούμενους, ενώ στις μονάδες της ΕτΕ μόλις στο 19,3% των μονάδων. Τέλος ιδιαίτερη ευαισθησία μαρτυρεί η πραγματικότητα της παροχής οικονομικής βοήθειας στους φιλοξενούμενους των μονάδων της ΙΜΜΣ στο 57% των μονάδων, όταν το αντίστοιχο ποσοστό στις μονάδες της ΕτΕ είναι μόλις 10,5%.

## Κεφάλαιο 5. Συζήτηση – Συμπεράσματα – Προτάσεις

Στην προσπάθεια διερεύνησης των ποιοτικών και ποσοτικών χαρακτηριστικών των μονάδων φιλανθρωπικής φροντίδας που διαθέτει η Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης, και για την αξιολόγησή τους σε σχέση με τις μονάδες που διαθέτει συνολικά η Εκκλησία της Ελλάδος, μεταξύ των άλλων εξετάστηκαν βασικά ζητήματα που σχετίζονται τόσο με την εννοιολογική προσέγγιση του όρου φιλανθρωπία στην Ορθόδοξη Εκκλησία, όσο και με την ιστορική εξέλιξη του θεσμού των φιλανθρωπικών μονάδων στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

Η φιλανθρωπία και ως όρος και ως κοινωνική πρακτική προϋπήρχε του Χριστιανισμού, εκδηλωνόταν όμως ως κοινωνική σύμβαση, δηλαδή είτε ως κοινωνική υποχρέωση είτε ως αναγκαία συνθήκη για την διατήρηση κοινωνικών ισορροπιών στο χώρο. Η χρησιμοθηρική αυτή προσέγγιση ανατράπηκε με την επικράτηση του Χριστιανισμού, που νοηματοδότησε πνευματικά τη φιλανθρωπία, τη θεώρησε ως μια σχέση αγάπης, την ανέδειξε ως αρετή και ως μέρος της καθημερινής ζωής και αγώνα του Χριστιανού.

Θα μπορούσε να σημειωθεί ότι η φιλανθρωπία στους Χριστιανικούς χρόνους απέκτησε νέα γνωρίσματα και χαρακτηριστικά έμπρακτης εκδήλωσης. Στα νέα γνωρίσματα (αρχές) περιλαμβάνονται :

(α) η **αγάπη**, που για το Χριστιανισμό αποτελεί το θεμέλιο λίθο της ανθρώπινης κοινωνίας, σε αντίθεση με την κοσμική αντίληψη που ορίζει την κοινωνική δικαιοσύνη και το σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων ως τη βάση της κοινωνικής ζωής των ανθρώπων. Η Εκκλησία θεωρεί ότι η αγάπη εμπεριέχει τη δικαιοσύνη και διασφαλίζει την δίκαιη κοινωνία, ενώ αντίθετα η δίκαιη κοινωνία δεν εγγυάται την αγάπη. Η διαφοροποίηση αυτή μεταξύ της χριστιανικής και της κοσμικής αντίληψης περί κοινωνικής δικαιοσύνης εκφράζεται και μέσα από την χρησιμοποιούμενη ορολογία ήτοι **φιλανθρωπία** για την Εκκλησία **κοινωνική φροντίδα** ή **κοινωνική πρόνοια** για το κράτος.

(β) η **ανιδιοτελής προσφορά**, δηλαδή το δόσιμο χωρίς ιδιοτελή κίνητρα. Για την Ορθόδοξη Εκκλησία κάθε μορφή χρησιμοθηρικής προσφοράς που εμπεριέχει χαρακτηριστικά προβολής (κυρίως κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά) ή οικονομικό όφελος των δωρητών (φοροαπαλλαγές) δεν λογίζεται ως φιλανθρωπία και δεν διασφαλίζει την κοινωνική δικαιοσύνη

(γ) η **φιλανθρωπία που δεν δεσμεύεται** γεωγραφικά ή συστημικά ή οικονομικά, αφού όπως έχει επισημανθεί στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας η έμπρακτη αγάπη είναι έκφραση ψυχής πέρα και μακριά από νομοθεσίες, κρατικούς θεσμούς, κοινωνικές οριοθετήσεις ή οικονομικούς περιορισμούς και δεσμεύσεις

Σε πρακτικό επίπεδο η πνευματική νοηματοδότηση της φιλανθρωπίας αφενός είχε άμεσα αποτελέσματα στη ζωή των πρώτων Χριστιανών, με την εμφάνιση της κοινοκτημοσύνης, την ανάπτυξη της κοινοβιακής ζωής και των κοινών τραπεζών και αφετέρου έδωσε τις δυνατότητες για την ανάπτυξη συστηματικότερων μορφών έμπρακτης αγάπης και φιλανθρωπικής δράσης, τα "Ιδρύματα", δηλαδή οργανωμένους φιλανθρωπικούς θεσμούς με συστηματοποιημένες δομές και λειτουργίες.

Το ερώτημα στην περίπτωση των "Ιδρυμάτων" είναι αν και κατά πόσο διασφαλίζεται μέσα απ' αυτό τον τύπο φιλανθρωπίας το πρωτοχριστιανικό πνεύμα της "αγαπητικής σχέσης" και της ανιδιοτελούς προσφοράς, ή καλύτερα σε πιο βαθμό τα οργανωμένα φιλανθρωπικά συστήματα, και κατ' επέκταση οι προκαλούμενες πολλαπλές μέριμνες

οργανωτικής, οικονομικής και διαχειριστικής φύσης επιτρέπουν την καλλιέργεια της αρετής της φιλανθρωπίας και της έμπρακτης αγάπης.

Φαίνεται ότι στο ζήτημα αυτό υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις, που πηγάζουν από τις ίδιες τις "Εκκλησίες" ανάλογα με τις εφαρμοζόμενες πρακτικές προσφοράς φιλανθρωπικής φροντίδας στους πάσχοντες. Έτσι, όπως τονίζουν διάφοροι επιστήμονες στην Δυτική Εκκλησία η φιλανθρωπία (ελεημοσύνη) αποτελεί μέσο άφεσης αμαρτιών, τάγματα μοναχικά οργανώνονται για να αντιμετωπίσουν την φτώχεια μέσα από τη συλλογή και διάθεση δωρεών, ενώ στην περίπτωση των Προτεσταντικών εκκλησιών (Malthus) η διδασκαλία, ότι το ατομικό συμφέρον προάγει το καθολικό, έτεινε στην ιδιωτικοποίηση της πίστης (Κανελλόπουλος Α.,1990,σ.13-18) και κατ' επέκταση στη χρησιμοθηρική προσφορά και την ιδιοτελή "φιλανθρωπική" διάθεση.

Αντίθετα στην Ανατολική Εκκλησία η θεολογική προσέγγιση ότι η επίλυση του συμφέροντος του πλησίον προάγει το ατομικό συμφέρον, ευνοεί το πνεύμα της διακονίας προς το πάσχοντα και τον ενδεή, με αποτέλεσμα η φιλανθρωπία (με όποια μορφή εκδηλώνεται) να μην ασκείται ως υποχρέωση αλλά ως αγαπητική σχέση προς τον πλησίον (Σταθόπουλος Π., 1996, σ.114). Στα πνευματικά αυτά πλαίσια, η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν επιχείρησε να καθοδηγήσει δογματικά τη φιλανθρωπία ούτε να προκαθορίσει τις φιλανθρωπικές δράσεις μέσα από ένα συγκεντρωτικό σύστημα διαχείρισης των φιλανθρωπιών.

Η αποκέντρωση των φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων σε επίπεδο Επισκοπής την περίοδο του Βυζαντίου και σε επίπεδο ενορίας και Επισκοπής στην σύγχρονη Εκκλησία της Ελλάδος αποτελούν δύο από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα της Ορθόδοξης προσέγγισης της Φιλανθρωπίας στα πρότυπα της Πρωτοχριστιανικής περιόδου, όπου οι τοπικές Εκκλησίες είχαν την ευθύνη φροντίδας των πασχόντων. Συνεπώς, η αποκέντρωση αποτελεί ένα βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της Ορθόδοξης προσέγγισης της διαχείρισης της φιλανθρωπικής φροντίδας.

Σε ποιο βαθμό η Ορθόδοξη αντίληψη περί φιλανθρωπίας ασκείται στην επισκοπική επαρχία της Ιεράς Μητρόπολης Μονεμβασίας και Σπάρτης, που αποτελεί και τον πυρήνα της παρούσας μελέτης; Μια από τις στοχεύσεις της έρευνας ήταν και η διερεύνηση του αν και κατά πόσο η φιλανθρωπική δράση της Μητρόπολης αποτελεί μια αποκεντρωμένη δραστηριότητα, δηλαδή είναι έργο "έμπρακτης αγάπης" και αποτέλεσμα της "αγαπητικής" διάθεσης των χριστιανών της επαρχίας στους πάσχοντες συνανθρώπους τους.

Τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται να επιβεβαιώνουν ότι στην ΙΜΜΣ η φιλανθρωπική φροντίδα εμπεριέχει πρωτοχριστιανικά χαρακτηριστικά. Το γεγονός ότι:

- οι διαθέσιμες φιλανθρωπικές μονάδες και κλίνες είναι δέκα φορές περισσότερες από ότι κατά μ. ό. στις υπόλοιπες Μητροπόλεις της Ελλαδικής Εκκλησίας,
- το γεγονός της έντονης διασποράς των φιλανθρωπικών μονάδων στις αγροτικές και απόμακρες περιοχές της Μητρόπολης,
- το γεγονός της ύπαρξης εξειδικευμένων μονάδων που καλύπτουν ποικίλες ανάγκες (Βρεφονηπιακοί σταθμοί, Γηροκομεία, Άσυλο Ανιάτων, Κέντρο Αποκατάστασης ΑΜεΑ, Βοήθεια στο Σπίτι κ.ά.)
- το γεγονός ότι η οικονομική κάλυψη των δαπανών λειτουργίας των μονάδων προέρχεται από ανεξάρτητους πόρους μακριά από κρατικές επιχορηγήσεις



- το γεγονός ότι σε ετήσια βάση η ΙΜΜΣ καλύπτει συνολικές δαπάνες 8.000.000€ για τη λειτουργία των φιλανθρωπικών μονάδων που προέρχονται κυρίως από δωρεές και εισφορές

αποτελούν την επιβεβαίωση ότι στην ΙΜΜΣ η φιλανθρωπία ασκείται πάνω σε στερεές βάσεις της Ορθόδοξης Θεολογίας, δηλαδή της έμπρακτης αγάπης και αλληλεγγύης.

Βεβαίως τα παραπάνω ευρήματα και συμπεράσματα δεν σημαίνουν ότι η λειτουργία των φιλανθρωπικών μονάδων κλειστού και ανοικτού τύπου στη Μητρόπολη της ΙΜΜΣ λειτουργούν με τον βέλτιστο τρόπο. Από την ανάλυση των δεδομένων και την σύγκρισή τους με τα αποτελέσματα αντίστοιχης έρευνας για το σύνολο των φιλανθρωπικών μονάδων ανοικτού και κλειστού τύπου του συνόλου των Μητροπόλεων της Ελλαδικής Εκκλησίας, προκύπτει σειρά συμπερασμάτων με θετικά και αρνητικά χαρακτηριστικά, όπως ακολουθούν κατά ενότητα ερωτήσεων.

**Ο πληθυσμιακός και ο γεωγραφικός χάρτης** της ΙΜΜΣ παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως γηρασμένο πληθυσμό (από τους υψηλότερους δείκτες γήρανσης στην Ελλάδα), με ιδιαίτερα χαμηλή πυκνότητα πληθυσμού (από τους χαμηλότερους δείκτες πυκνότητας πληθυσμού στην Ελλάδα), κατανεμημένο σε ένα πυκνό δίκτυο μικρών οικισμών – δημοτικών διαμερισμάτων, με ορεινά και ημιορεινά χαρακτηριστικά. Τα παραπάνω δεδομένα καθιστούν ιδιαίτερα δύσκολη την πρόσβαση των ευπαθών ομάδων πληθυσμού στα αστικά κέντρα όπου συνήθως εδρεύουν οι φορείς παροχής υγειονομικών και κοινωνικών υπηρεσιών. Συνεπώς η Μητρόπολη στο σχεδιασμό ανάπτυξης φιλανθρωπικών μονάδων στην επαρχία της θα πρέπει να λαμβάνει ιδιαίτερα υπόψη την ανάγκη αποκέντρωσης των μονάδων στα πλαίσια της βελτίωσης των δυνατοτήτων πρόσβασης των ευπαθών μονάδων σ' αυτές.

Από την έρευνα της χωροθεσίας των διαθέσιμων φιλανθρωπικών μονάδων κλειστού και ανοικτού τύπου, αλλά και των λοιπών δράσεων, προκύπτει ότι χαρακτηριστικό γνώρισμα των μονάδων είναι η αποκεντρωμένη χωροθέτησή τους στο σύνολο του γεωγραφικού χώρου δράσης της ΙΜΜΣ.

**Σε επίπεδο κτιριακών υποδομών** το γεγονός ότι ο μέσος χρόνος κατασκευής των μονάδων είναι μόλις τα 15 έτη, ότι κατασκευάστηκαν εξ αρχής για το σκοπό τον οποίο εξυπηρετούν, ότι πάνω από τις μισές μονάδες κατασκευάστηκαν με την επίβλεψη της Μητρόπολης και ότι το σύνολο των μονάδων βρίσκονται στην ιδιοκτησία της Μητρόπολης, αποτελούν ποιοτικά χαρακτηριστικά που κυρίως αντανακλούν στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και την ασφάλεια των φιλοξενούμενων.

**Στο επίπεδο παρεχόμενων υπηρεσιών** η ΙΜΜΣ αποτελεί πρότυπο μεταξύ των Μητροπόλεων της Ελλαδικής Εκκλησίας. Πέραν της αποκέντρωσης των μονάδων, η Μητρόπολη διαθέτει μονάδες με εξειδικευμένο φάσμα υπηρεσιών όπως Μονάδα περίθαλψης ατόμων με ειδικές ανάγκες, Κέντρο αποθεραπείας και αποκατάστασης ημερήσιας νοσηλείας, Βρεφονηπιακό Σταθμό. Διαθέτει συνολικά 392 κλίνες νοσηλείας και θέσεις φροντίδας, που την καθιστούν από τις πρώτες Μητροπόλεις στην Ελλάδα σε αναλογία κλινών-θέσεων/1000 κατοίκους (4,6/ 1000 κατοίκους), όταν η μέση αναλογία στις υπόλοιπες Μητροπόλεις είναι μόλις 0,56 κλίνες/1000κατοίκους. Το 92% των διαθέσιμων κλινών είναι κατανεμημένο σε μονόκλινα, δίκλινα και τρίκλινα δωμάτια βελτιώνοντας έτσι άμεσα την ποιότητα των παρεχόμενων ξενοδοχειακών υπηρεσιών. Χαρακτηριστικό της ευαισθησίας των διοικήσεων των μονάδων στους φιλοξενούμενους των μονάδων είναι και το γεγονός της παροχής μικρής οικονομικής

βοήθειας στους φιλοξενούμενους των μονάδων, συνήθως κατά μήνα, για την κάλυψη των προσωπικών τους αναγκών.

**Σε επίπεδο διοίκησης** η χρησιμοποίηση ευέλικτων 5μελών Διοικητικών Συμβουλίων διασφαλίζει αφενός την διαφάνεια στις αποφάσεις, αλλά ταυτόχρονα ευελιξία και ταχύτητα στη λήψη αποφάσεων.

**Σε επίπεδο προσωπικού** η IMMΣ φαίνεται να είναι ένας από τους κυριότερους εργοδότες στο νομό Λακωνίας όταν συνολικά εργάζονται με διάφορους τύπους συμβάσεων εργασίας 143 άτομα διαφόρων ειδικοτήτων και επιπέδων εκπαίδευσης. Να σημειωθεί ότι στην IMMΣ το ποσοστό εργαζόμενων με συμβάσεις αορίστου χρόνου είναι σχεδόν διπλάσιο αυτού των υπολοίπων Μητροπόλεων της Ελλαδικής Εκκλησίας, διασφαλίζοντας μέσα από την μονιμότητα εργασιακή ασφάλεια και ποιότητα στις προσφερόμενες υπηρεσίες.

Αξιολογώντας τα διαθέσιμα **οικονομικά δεδομένα**, φαίνεται ότι η λειτουργία των φιλανθρωπικών μονάδων της Μητροπόλεως στηρίζεται πάνω σε μια σύνθετη πλατφόρμα χρηματοδότησης, που χαρακτηρίζεται **(α)** από τη φιλάνθρωπη διάσταση (Δωρεές, εισφορές, κληροδοτήματα), δηλαδή χρηματικές εισροές από την “έμπρακτη αγάπη” των χριστιανών της περιοχής, δικαιολογώντας έτσι το χαρακτήρα της εκκλησιαστικής – φιλάνθρωπης μονάδας και **(β)** από την ανταποδοτική διάσταση που προκαλεί η επιχειρηματικότητα (δηλαδή η παραγωγή ποιοτικών κοινωνικών υπηρεσιών με ανταποδοτικό όφελος) των φιλανθρωπικών μονάδων της IMMΣ. Τέλος να επισημανθεί ο απογαλακτισμός των φιλανθρωπικών μονάδων, κυρίως από το κράτος, αφού η χρηματοδότηση από κρατικές επιχορηγήσεις φαίνεται να είναι ελάχιστη.

Βεβαίως μέσα από την αξιολόγηση των δεδομένων προέκυψαν και συμπεράσματα που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής, ώστε μέσα από τη μελέτη και την διόρθωση να προκύψει περαιτέρω βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών φιλανθρωπικής φροντίδας στις μονάδες της IMMΣ. Ειδικότερα τα αρνητικά σημεία της έρευνας εστιάζονται αποκλειστικά στο τομέα της διοίκησης, των στελεχών των διοικήσεων των μονάδων και των εργαζόμενων στις μονάδες. Πλέον εξειδικευμένα :

1. το σύνολο των μονάδων να αποκτήσει καθηκοντολόγιο, οργανόγραμμα λειτουργίας και λογισμικό διαχείρισης (σήμερα το 28,6% των μονάδων δεν διαθέτει καθηκοντολόγιο, το 42,9% δεν διαθέτει οργανόγραμμα και το 57% δεν διαθέτει λογισμικό διαχείρισης)
2. να επιδιωχθεί η σταδιακή αναβάθμιση του επιπέδου εκπαίδευσης των στελεχών της διοίκησης (μελών ΔΣ και Διευθυντών), αφού εξαιρώντας την περίπτωση του Μητροπολίτη που προεδρεύει στο σύνολο των μονάδων, τα υπόλοιπα στελέχη σε ποσοστό 51,4% είναι κατηγορίας ΔΕ και το 48,6% κατηγορίας ΠΕ.
3. ιδιαίτερη φροντίδα θα πρέπει να δοθεί στη περίπτωση των Αντιπροέδρων των ΔΣ, που στην απουσία του Μητροπολίτη – Προέδρου θα πρέπει να προεδρεύουν, αφού μόλις το 43% των Αντιπροέδρων είναι ΠΕ και το 57% ΔΕ.
4. Θα πρέπει άμεσα να βελτιωθεί το πεδίο των ειδικοτήτων που διαθέτουν οι Διευθυντές των μονάδων, αφού σύμφωνα με την μελέτη από τους 7 Διευθυντές οι 5 είναι απόφοιτοι Θεολογίας, 1 της Νομικής και 1 της Φιλοσοφικής, ειδικότητες που εξ αντικειμένου δεν συνάδουν με το αντικείμενο της θέσης του Διευθυντή εξειδικευμένων κοινωνικών μονάδων.

5. Τέλος εάν και εφόσον η εύρεση Διευθυντών-ιερέων με εξειδίκευση στην οργάνωση και στη διοίκηση δεν είναι εφικτή, τότε θα πρέπει να γίνει προγραμματισμός συνεχούς επιμόρφωσης των στελεχών αυτών σε βάθος χρόνου (σύμφωνα με την μελέτη το 57% των Διευθυντών δεν έχει συμμετάσχει σε επιμορφωτικό σεμινάριο).

#### Συμπερασματικά,

αν και απαιτούνται συγκεκριμένες βελτιωτικές κινήσεις στο πεδίο της διοικητικής οργάνωσης των μονάδων, εμφανώς παρατηρείται ότι πέρα από την πολυσχιδή φιλανθρωπική και κοινωνική δραστηριοποίηση της ΙΜΜΣ, φαίνεται ότι στο σύνολο των δράσεων της Μητρόπολης εμπεριέχεται η λογική της αποκέντρωσης τόσο με την γεωγραφική έννοια του όρου όσο και την ποικιλότητα των δράσεων. Η πραγματικότητα αυτή έχει ως αποτέλεσμα α) να υπάρχει υψηλό επίπεδο προσβασιμότητας των κατοίκων στις φιλανθρωπικές και κοινωνικές δράσεις της τοπικής Εκκλησίας, β) οι κοινωνικές και φιλανθρωπικές μονάδες και δράσεις να εμφανίζουν υψηλούς δείκτες χρησιμοποίησης και γ) η Ιερά Μητρόπολη Μονεμβασίας και Σπάρτης να εκφράζει στη πράξη την πρωτοχριστιανική έκφραση της έμπρακτης αγάπης (φιλανθρωπία, την φιλαλληλία, την κοινωνική διακονία ή την ελεημοσύνη), αφού το σύνολο σχεδόν των κατοίκων της Μητρόπολης απολαμβάνουν αμέσως είτε εμμέσως τα οφέλη της “έμπρακτης αγάπης” είτε ως φορέας, είτε ως αποδέκτης της αγάπης αυτής.

## Βιβλιογραφία

Άγγελομάτη-Τσουγκαράκη Ελ., (2007), *“Το φαινόμενο της ζητείας κατά τη Μεταβυζαντινή περίοδο”*, *Ιόνιος Λόγος*, τ. Α΄, Τμήμα Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα

Αμάντος Κ., 1924, *“Η ελληνική φιλανθρωπία κατά τους μεσαιωνικούς χρόνους”*, *Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος*, τ.3, αρ.3, σσ. 295-302

Αναγνωστίδου Αμ., (1993), *Η κοινωνική ιατρική της ελληνικής εθνότητας της Κωνσταντινούπολης την περίοδο 1839-1922*, εκδόσεις Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη

Ανδριώτης Ν.,(1999), *“Οι πρώτοι πρόσφυγες”*, στο *“Η Ελλάδα τον 20<sup>ο</sup> αιώνα. 1910-1920”*, *Επτά Ημέρες/Καθημερινή*, 31-10-1999, σ.16-17

Βαρλάς Μ., (2000), *“Οι πρόσφυγες”*, στο *Ιστορία των Ελλήνων*, εκδόσεις Δομή, τ.15, σ.238-283, Αθήνα

Βογιατζόγλου Στ., (2004), *Κοσμάς ο Αιτωλός. Ο Άγιος των γραμμάτων και της λευτεριάς*, εκδόσεις Μαΐστρος, Αθήνα

Borkenau, F.D., (1944), *“On Lutheranism”*, in *HORIZON*, vol. X, no.57 (September), p.162-176

Γιανναράς Χρ., (1984), *“Αλφαθητάρι της πίστης”*, εκδόσεις Δόμος, Αθήνα

Διέλλας Γ., (2011), *“Η συμβολή της Εκκλησίας της Ελλάδος στη διαμόρφωση του “Κράτους Πρόνοιας” και η συμμετοχή της στο σύστημα Κοινωνικής Φροντίδας”*, Συνοδική Επιτροπή επί της Κοινωνικής Πρόνοιας και Ευποίας, Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα

Διονυσίου Γ., (2006), *Μια Αγχίαλος Νέα γεννιέται*, Σύλλογος Αγχιαλιτών Αθήνας, Αθήνα, σ.32-42

Δρούμπαλης Φ., (2010), *“Σύγχρονες Μονάδες Υγείας”*, Σημειώσεις, εκδόσεις ΤΕΙ Κ., Καλαμάτα

Ηλιάδη Αμ.,1992, *“Κοινωνικές ανισότητες, αποκλεισμός, κοινωνικές ταραχές και Κοινωνική πρόνοια-Φιλανθρωπία στη Βυζαντινή Πολιτεία: η πραγματικότητα και το ιδανικό ενός αλλοτινού κόσμου”*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Τμήμα Ιστορίας, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη

Καλλέ Π., (2004), *“Από τον Καιάδα στον Αντικαιάδα “ο Άγιος Παντελεήμων””*, μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη

Κανελλόπουλος Α., (1990), *Για την ανακαίνιση της Ορθοδοξίας*, Εκδοτική Εστία, Αθήνα

- Κορασίδου Μ., (2002), *Όταν η αρρώστια απειλή*, εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα
- Κουτσιλιέρης Αν., (1996), *Ιστορία της Μάνης. Αρχαία – Μεσαιωνική – Νεώτερη*, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα, σ. 111-230
- Κωνσταντέλος Δ., (1983), *Βυζαντινή Φιλανθρωπία και Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις Φώς, Αθήνα
- Λιάκος Α., (1993), *Εργασία και πολιτική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας και η ανάπτυξη των κοινωνικών θεσμών*, Ίδρυμα Έρευνας & Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα
- Μαγριπλής Δ.(επιμ.), (2007), *“Φιλανθρωπία και κοινωνική πρόνοια στην Ορθόδοξη εκκλησιαστική παράδοση”*, στο *Κριτικές προσεγγίσεις στον Ορθόδοξο Πολιτισμό. Όψεις του ελληνικού παραδείγματος*, εκδόσεις Σταμούλης, Θεσσαλονίκη
- Μαστρογιάννης Ι., (1960), *Ιστορία της Κοινωνικής Πρόνοιας της Νεωτέρας Ελλάδος (1821-1960)*, Αθήναι
- Miller S.T., (1998), *Η Γέννηση του Νοσοκομείου στην Βυζαντινή Αυτοκρατορία*, μετ. Ν. Καλερμένος, εκδ. Ιερά Μητρόπολη Θηβών και Λεβαδείας, Λεβαδιά.
- Μίσιου Δ., (1989), *“Η πολιτική στην καθημερινή ζωή των Βυζαντινών”*, Πρακτικά Βυζαντινών Ερευνών Ε.Ι.Ε., Αθήνα
- Μιχαηλίδης Ι., (2005), *“Χείρα Βοηθείας”*, στο *“Κοινωνία των Εθνών. Προάγγελος του ΟΗΕ”*, Ιστορικά Ελευθεροτυπίας, 282, 21-4-2005, σ.40-45
- Μορφωτική Υπηρεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος, (2001), *Η μαρτυρία της αγάπης. Το φιλανθρωπικό και κοινωνικό έργο της Εκκλησίας της Ελλάδος*, κλάδος εκδόσεων Επικοινωνιακής και Μορφωτικής Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα.
- Νιάρη Ανδρ.,(2007), *“Η οργανωτική εξέλιξη ενός Νοσοκομείου: Το παράδειγμα των Εθνικών Φιλανθρωπικών Καταστημάτων στην Κωνσταντινούπολη την περίοδο 1862-1914”*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Τμήμα Ιατρικής, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ηράκλειο
- Πανουτσοπούλου Κ., (1980), *Κοινωνική Πρόνοια. Ιστορική εξέλιξη-Σύγχρονες τάσεις*, ΣΕΚΕ, β' έκδοση, Αθήνα
- Πανουτσοπούλου Κ., (1984), *Κοινωνική Πρόνοια. Ιστορική εξέλιξη-Σύγχρονες τάσεις*, Εκδόσεις Γρηγόρης,, Αθήνα
- Πελαγίδης Σ., (2003), *Προσφυγική Ελλάδα (1913-1930. Ο πόνος και η δόξα*, εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, σ.87

Πεντόγαλος Γ., (1993), "Λεπροί-Ανιάτοι-Ανάπηροι στο Βυζάντιο: Οι Περιθωριακοί στο Βυζάντιο", Πρόγραμμα στην Ημερίδα Ίδρυμα Γουλανδρή-Χόρν, Αθήνα

Σακελλαρόπουλος Θ., (2003), *Ζητήματα Κοινωνικής Πολιτικής*, τόμος Α, εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα

Σκλαβενίτης Τρ., (2000), "Τα Συστήματα των εμπόρων της Σμύρνης και της Κωνσταντινούπολης (1806-1820)", Πρακτικά Επιστημονικού Συμποσίου "Ο έξω Ελληνισμός: Κωνσταντινούπολη και Σμύρνη 1800-1922", Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας-Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα

Σκουτέλης, Γ.Δ., (1990), *Σύνθετες Ασφαλίσεις: Ανάπτυξη και Κρίση*, Κέντρο Κοινωνικών Επιστημών Υγείας, Αθήνα

Σταθόπουλος Π., (2005), *Κοινωνική Πρόνοια Ιστορική εξέλιξη – Νέες κατευθύνσεις*, Παπαζήσης, Αθήνα

Σταθόπουλος Π., (1996), *Κοινωνική Πρόνοια μια γενική θεώρηση*, Έλλην, Αθήνα

Ταγαράκης Ι., (1992), *Το φιλανθρωπικό έργο στην Ελληνική Ορθόδοξη Κοινότητα Θεσσαλονίκης*, εκδόσεις Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη

Φιλοθέη Μοναχή, (2008), *Αγία Φιλοθέη η Αθηναία*, εκδ. Αρμός, Αθήνα

## **Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία**

<http://www.immspartis.gr>

<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>

<http://voiotosp.blogspot.com/2010/01/o-2010.html>

<http://www.el.wikipedia.org/wiki/Ζωσιμάδες>

File:///F:/ieronimos\_exousia.htm 19-02-2009

## **Παράρτημα**

ΤΕΙ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ  
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ  
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΜΟΝΑΔΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

### ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ  
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ





ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗΣ  
ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ

		2008
--	--	------

ΕΡ. 1 Επωνυμία Ιδρύματος

ΕΡ. 2 Διεύθυνση

ΕΡ. 3 Τηλέφωνο

ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

ΕΡ. 4 Έτος ίδρυσης

ΕΡ. 5 Σε ποιο αντικείμενο δραστηριοποιείται η μονάδα σας:

Η Τρίτη ηλικία.....

1

Άτομα με ανίατες νόσους.....

2

Άπορα/ άστεγα άτομα.....

3

Παιδική ηλικία.....

4

Άτομα με ψυχικές νόσους.....

5

Κάτι άλλο. Τι .....

6

ΕΡ. 6 Από την ίδρυσή της η μονάδα δραστηριοποιείται στο ίδιο αντικείμενο:

Ναι .....

1

Όχι .....

2

ΕΡ. 7 Αν όχι αναφέρατε με χρονολογική σειρά τα επιμέρους αντικείμενα δραστηριότητάς της:

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

1

2

3

4

5

ΕΡ. 8 Ποια είναι η δυναμικότητα της μονάδας σε κλίνες;

ΕΡ. 9 Ποιος είναι ο αριθμός των ατόμων που φιλοξενοούνται σήμερα στη μονάδα;

#### ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΟΜΗ - ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

ΕΡ. 10 Η μονάδα λειτουργεί:

Ως νομικό πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου .....

1

Ως νομικό πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου.....

2

Κάτι άλλο, αναφέρατε.....

3

ΕΡ. 11 Το Διοικητικό Συμβούλιο της μονάδας:

Εκλέγεται .....

1

Ορίζεται .....

2

ΕΡ. 12 Ο αριθμός των μελών του Δ.Σ. είναι

ΕΡ. 13

Ποια είναι η επαγγελματική δραστηριότητα και το επίπεδο εκπαίδευσης των μελών του Δ.Σ.;

Επαγγελματική Δραστηριότητα	Δ.Ε.	Τ.Ε.	Π.Ε.
Πρόεδρος	1	2	3
Αντιπρόεδρος	1	2	3
Γραμματέας	1	2	3
Ταμίας	1	2	3
Μέλη	1	2	3
Μέλη	1	2	3
Μέλη	1	2	3

ΕΡ. 14

Ο διευθυντής της μονάδας είναι:

Λαϊκός .....

1

Ιερέας .....

2

ΕΡ. 15

Ποιο είναι το επίπεδο εκπαίδευσής του;

Δ.Ε. ....

1

Τ.Ε. ....

2

Π.Ε. ....

3

ΕΡ. 16

Αν είναι απόφοιτος Π.Ε. ή Τ.Ε. ποια ειδικότητα έχει;

ΕΡ. 17

Πόσα χρόνια βρίσκεται στη συγκεκριμένη θέση;

1 - 5 χρόνια .....

1

6 -10 χρόνια .....

2

11 - 20 χρόνια .....

3

Πάνω από 20 χρόνια .....

4

ΕΡ. 18 Κατά τη διάρκεια της εργασιακής του καριέρας ως διευθυντής της μονάδας σε πόσα επιμορφωτικά προγράμματα (σεμινάρια, ημερίδες, ενημερωτικά προγράμματα κ.λ.π.) σχετικά με το αντικείμενο της δραστηριότητάς του έχει λάβει μέρος:

1 - 5 .....

6 - 10 .....

Πάνω από 10 .....

Κανένα .....

	1
	2
	3
	4

ΕΡ. 19 Υπάρχει καθκοντολόγιο στη βάση του οποίου δραστηριοποιούνται οι εργαζόμενοι και ασκείται η διαχείριση της μονάδας:

Ναι .....

Όχι .....

1
2

ΕΡ. 20 Υπάρχει οργανόγραμμα στη βάση του οποίου ασκείται η διοίκηση:

Ναι .....

Όχι .....

1
2

ΕΡ. 21 Για την οργάνωση και διαχείριση της μονάδας σας, χρησιμοποιείτε κάποιο ηλεκτρονικό λογισμικό διαχείρισης:

Ναι .....

Όχι .....

Αν ναι, ποιο \_\_\_\_\_

	1
	2
	3

### ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

ΕΡ. 22 Πόσο προσωπικό απασχολεί συνολικά η μονάδα:

Μόνιμους .....

Επιστημονικούς εξωτερικούς συνεργάτες με αμοιβή.....

Επιστημονικούς εξωτερικούς συνεργάτες χωρίς αμοιβή.....

Εθελοντικό προσωπικό .....

1
2
3
4

ΕΡ. 23

Από το μόνιμο προσωπικό:

	Π.Ε.	Τ.Ε.	Δ.Ε.	Υ.Ε.
Πόσοι ανήκουν σε προσωπικό				

ΕΡ. 24

Σημειώστε αν στο μόνιμο και στο εθελοντικό προσωπικό υπάρχουν οι παρακάτω ειδικότητες:

	Μόνιμο Προσωπικό			Εθελοντικό Προσωπικό		
	Ναι	Αριθμός	Όχι	Ναι	Αριθμός	Όχι
Ιατρού (παθολόγος κ.λ.π)						
Ιατρού Γeronτολόγου						
Φυσιοθεραπευτή						
Εργοθεραπευτή						
Λογοθεραπευτή						
Κοινωνικού Λειτουργού						
Ψυχολόγου						
Νοσηλευτών Π.Ε.						
Νοσηλευτών Τ.Ε.						
Νοσηλευτών Δ.Ε.						
Πρακτικών						
Γηροκόμου						
Μάγειρα						
Τραπεζοκόμου						
Καθαρίστριας						
Θυρωρού						
Φύλακα						
Οδηγού						

ΕΡ. 25 Πόσα άτομα διοικητικού προσωπικού απασχολεί η μονάδα σας, συμπεριλαμβανομένου και του διευθυντή;

ΕΡ. 26 Από το διοικητικό προσωπικό πόσοι ανήκουν στην κατηγορία:

Π.Ε. ....	1
Τ.Ε. ....	2
Δ.Ε. ....	3
Υ.Ε. ....	4

ΕΡ. 27 Χρησιμοποιείτε για την διοίκηση και την προνοιακή φροντίδα των τροφίμων σας σπουδαστές ή φοιτητές που ασκούν την εξάμηνη πρακτική τους άσκηση;

Ναι .....	1
Όχι .....	2

ΕΡ. 28 Αν ναι, πόσα άτομα έχετε σήμερα στη διαθεσή σας;

Από Πανεπιστήμια .....	1
Από ΤΕΙ .....	2
Από Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και ΙΕΚ .....	3

ΕΡ. 29 Λαμβανομένων υπόψη των αναγκών σας σε προσωπικό, αν σας έδιναν τη δυνατότητα προσλήψεων ποιες από τις παραπάνω ειδικότητες θα επιχειρούσατε να καλύψετε άμεσα; (έχετε τη δυνατότητα τεσσάρων προτιμήσεων)

1 <sup>η</sup> επιλογή _____	
2 <sup>η</sup> επιλογή _____	
3 <sup>η</sup> επιλογή _____	
4 <sup>η</sup> επιλογή _____	

ΕΡ. 30 Για την πρόσληψη προσωπικού στη μονάδα σας, ποιες διαδικασίες αξιολόγησης χρησιμοποιείται συνήθως; ( μπορούν να δηλωθούν περισσότερες από μια)

Γραπτές εξετάσεις .....

1

Προφορικές εξετάσεις .....

2

Συνέντευξη .....

3

Πρακτική εξάσκηση .....

4

Αξιολόγηση βιογραφικού .....

5

Κάτι άλλο .....

6

Δεν γίνεται καθόλου αξιολόγηση .....

7

### ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

#### ΚΤΙΡΙΑΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ΕΡ. 31 Το κτιριακό συγκρότημα είναι:

Ιδιόκτητο .....

1

Με ενοίκιο .....

2

ΕΡ. 32 Αν είναι ιδιόκτητο προήλθε από:

Αγορά .....

1

Δωρεά - κληροδότηση .....

2

Κατασκευάστηκε από τη Μητρόπολη .....

3

ΕΡ. 33 Έχει κατασκευαστεί για το σκοπό που εξυπηρετεί τώρα;

Ναι .....

1

Όχι .....

2

ΕΡ. 34 Περιλαμβάνει λυόμενες εγκαταστάσεις;

Ναι .....

1

Όχι .....

2

EP. 35 Το κτιριακό συγκρότημα κατασκευάστηκε το έτος:

EP.36 Το κτιριακό συγκρότημα είναι:

Ισόγειο .....

1

Διόροφο .....

2

Τριόροφο .....

3

EP. 37 Πόσα δωμάτια διαθέτει;

EP. 38 Πόσα δωμάτια είναι:

Μονόκλινα .....

Δίκλινα .....

Τρίκλινα .....

Τετράκλινα .....

Πάνω από τέσσερις κλίνες .....


EP. 39 Τα λουτρά και οι τουαλέτες των τροφίμων στη μονάδα σας είναι:

Ατομικά ανά δωμάτιο .....

1

Κοινά ανά ομάδα δωματίων .....

2

Συνολικά κοινές τουαλέτες και λουτρά .....

3

EP. 40 Τα δωμάτια διαθέτουν:

Σύστημα θέρμανσης - καλοριφέρ .....

1

Κλιματιστικό σύστημα .....

2

Σόμπες Πετρελαίου .....

3

Ηλεκτρικά σώματα θέρμανσης .....

4

Τηλέφωνο και σύστημα συναργισμού ανά κλίνη .....

5

Τηλέφωνο και σύστημα συναργισμού ανά δωμάτιο .....

6

Τηλέφωνο και σύστημα συναργισμού ανά όροφο και πτέρυγα .....

7

Τηλεόραση ανά κλίνη .....

8



Τηλεόραση ανά δωμάτιο .....

9

Τηλεόραση σε κοινόχρηστο χώρο .....

10

ΕΡ.41 Σε κάθε κλίνη αντιστοιχεί:

Ατομική ντουλάπα .....

1

Κοινή ντουλάπα .....

2

ΕΡ. 42 Η μονάδα σας διαθέτει:

Βεράντα ανά δωμάτιο .....

1

Κήπο ή αυλή .....

2

Ρεσεψιόν .....

3

Αίθουσα αναμονής .....

4

Δωμάτιο αναφυχής ασθενών .....

5

Αίθουσα ψυχαγωγίας .....

6

Φαρμακείο .....

7

Εστιατόριο .....

8

Ιατρείο .....

9

Γραφείο προσωπικού .....

10

Γραφείο Διευθυντή .....

11

Αποθήκη ιματισμού .....

12

Ψυκτικούς χώρους \_\_\_\_\_, αν ναι σε m<sup>2</sup> .....

13

Ξεχωριστές τουαλέτες για το προσωπικό .....

14

ΕΡ. 43 Η μονάδα διαθέτει θυρωρό για τον έλεγχο των εισερχομένων και εξερχομένων;

Ναι .....

1

Όχι .....

2

- ΕΡ. 44 Αν ναι,  
Υπάρχει ειδικός θυρωρός ..... 1  
Το υπάρχον προσωπικό εκ περιτροπής εκτελεί χρέη θυρωρού..... 2  
Θυρωρός τοποθετείται κάποιος από τους φιλοξενούμενους ..... 3

- ΕΡ. 45 Πόση είναι:  
1. Η έκταση του οικοπέδου σε τ.μ.   
2. Ο εστεγασμένος χώρος   
3. Ο αύλειος χώρος

- ΕΡ. 46 Η μονάδα σας διαθέτει ιδιόκτητο χώρο στάθμευσης αυτοκινήτων:  
Ναι ..... 1  
Όχι ..... 2

- ΕΡ. 47 Αν ναι,  
Φυλασσόμενο (με φύλακα, με εσωτερικό κύκλωμα κατόπτευσης) ..... 1  
Με άσφαλτο και ειδική κατανομή (για επισκέπτες, εργαζόμενους, φορείο κ.λ.π.) ..... 2  
.....  
Ανοικτό οικόπεδο ..... 3

- ΕΡ. 48 Ποια η δυναμικότητα του χώρου στάθμευσης:

### ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ

- ΕΡ. 49 Η μονάδα διαθέτει για το προσωπικό:  
Σύστημα ενδοεπικοινωνίας ..... 1  
FAX ..... 2  
Η/Υ ..... 3

EP. 50	Ο εξοπλισμός των μαγειριών λειτουργεί:	<table border="1"> <tr><td>1</td></tr> <tr><td>2</td></tr> <tr><td>3</td></tr> </table>	1	2	3			
1								
2								
3								
	Με ηλεκτρικό ρεύμα .....							
	Με πετρέλαιο .....							
	Με ξύλα .....							
EP. 51	Ποιάς χρονολογίας είναι ο εξοπλισμός των μαγειριών;	<table border="1"> <tr><td> </td></tr> </table>						
EP. 52	Οι κλίνες διαθέτουν ειδικό σύστημα ανάκλισης:	<table border="1"> <tr><td>1</td></tr> <tr><td>2</td></tr> </table>	1	2				
1								
2								
	Ναι .....							
	Όχι .....							
EP. 53	Η μονάδα αν έχει περισσότερο από έναν όροφο, διαθέτει ανσανσέρ:	<table border="1"> <tr><td>1</td></tr> <tr><td>2</td></tr> </table>	1	2				
1								
2								
	Ναι .....							
	Όχι .....							
EP. 54	Αν ναι,	<table border="1"> <tr><td>1</td></tr> <tr><td>2</td></tr> </table>	1	2				
1								
2								
	Κοινό για τους φιλοξενούμενους, προσωπικό, επισκέπτες.....							
	Ξεχωριστό για φιλοξενούμενους, προσωπικό και επισκέπτες και ξεχωριστό για την μεταφορά των υλικών.....							
EP. 55	Η μονάδα διαθέτει:	<table border="1"> <tr><td>1</td></tr> <tr><td>2</td></tr> <tr><td>3</td></tr> <tr><td>4</td></tr> <tr><td>5</td></tr> <tr><td>6</td></tr> </table>	1	2	3	4	5	6
1								
2								
3								
4								
5								
6								
	Σύστημα πυρόσβεσης .....							
	Ηλεκτρονικό σύστημα ασφαλείας .....							
	Ειδικές ράμπες και εξοπλισμό για άτομα με ειδικές ανάγκες .....							
	Αναπηρικά καροτσάκια για τη χρήση των φιλοξενουμένων (σε αριθμό) .....							
	Αυτοκινούμενη μονάδα εξυπηρέτησης (για μεταφορά των ασθενών φιλοξενουμένων).....							
	Πούλμαν για μετακίνηση των φιλοξενουμένων .....							

ΕΡ. 56

Υπάρχει ειδική σήμανση (ειδικές πινακίδες) στον εσωτερικό και εξωτερικό χώρο της μονάδας με στόχο την ενημέρωση των επισκεπτών για την ύπαρξη μονάδας:

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Με στόχο την ευαισθητοποίηση των οδηγών	1	2
Με στόχο την διευκόλυνση των επισκεπτών για τον καλύτερο εντοπισμό της μονάδας	1	2

ΕΡ. 57

Η μονάδα διαθέτει:

Ειδικό εξοπλισμό για μασάζ.....

1

Ειδικό εξοπλισμό για υδροθεραπεία.....

2

Ειδικό εξοπλισμό για προβολές.....

3

Video .....

4

Οθόνη προβολής.....

5

Slides projector .....

6

Διαφανοσκόπιο.....

7

Σύνδεση με internet .....

8

Εσωτερικό διαδίκτυο επικοινωνίας .....

9

Ειδικό εξοπλισμό γυμναστηρίου .....

10

Κάτι άλλο .....

11

### ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΕΡ. 58

Ο ετήσιος προϋπολογισμός του ιδρύματος είναι:

Κάτω των 600.000 € .....

1

Μεταξύ 600.000€ και 1.200.000€ .....

2

Μεταξύ 1.200.000€ και 1.800.000€ .....

3

Πάνω από 1.800.000€ .....

4

ΔΓ/ΔΑ .....

9

ΕΡ. 59

Ποιές είναι οι πηγές χρηματοδότησης της μονάδας σε ποσοστό επί τοις εκατό του συνόλου των πηγών χρηματοδότησης:

	Επί τοις εκατό (%)
1. Δωρεές, εισφορές, κληροδοτήματα	
2. Κρατική επιχορήγηση	
3. Τοπική Αυτοδιοίκηση (Δήμος, Νομαρχία)	
4. Εισφορά υποχρεωτική των φιλοξενουμένων	
5. Άλλες πηγές. Ποιές: _____	
6. ΔΓ/ΔΑ	

ΕΡ. 60

Τα χρηματικά υπόλοιπα της μονάδας σας τοποθετούνται:

Σε τραπεζικούς λογαριασμούς .....

1

Σε επενδυτικούς λογαριασμούς .....

2

Σε χρηματιστηριακές επενδύσεις .....

3

ΔΓ/ΔΑ .....

9

ΕΡ. 61

Η διαχείριση των χρηματικών υπολοίπων ασκείται:

Από τον διευθυντή της μονάδας .....

1

Από το συμβούλιο της μονάδας .....

2

Από τον οικονομικό διαχειριστή της Μητρόπολης .....

3

Από ειδικό φορολογικό/ οικονομικό γραφείο .....

4

ΔΓ/ΔΑ .....

9

ΕΡ. 62

Συνεισφέρουν οικονομικά οι τρόφιμοι για την παραμονή τους στη μονάδα:

Ναι .....

1

Όχι .....

2

ΔΓ/ΔΑ .....

9

ΕΡ. 63 Αν Ναι, με ποιο μηνιαίο ποσό: .....

ΔΓ/ΔΑ .....

9

ΕΡ. 64 Η συνεισφορά είναι:

Καθολική .....

Εξαιρούνται ορισμένοι (π.χ. άποροι) .....

ΔΓ/ΔΑ .....

1
2
9

ΕΡ. 65 Οι προμήθειες της μονάδας σε τρόφιμα γίνονται με τη μέθοδο:

Της ανάθεσης ανά μονάδα .....

Της ανάθεσης από την Ιερά Μητρόπολη για όλες τις μονάδες που διαχειρίζεται .....

Του μειοδότη σε ετήσια βάση μόνο για τη μονάδα .....

Του μειοδότη σε ετήσια βάση μόνο για όλες τις μονάδες της Μητρόπολης .....

ΔΓ/ΔΑ .....

1
2
3
4
9

ΕΡ. 66 Η οικονομική και λογιστική διαχείριση της μονάδας τηρείται:

Με τη βοήθεια χειρόγραφου λογιστικού συστήματος .....

Με τη βοήθεια ηλεκτρονικού συστήματος .....

ΔΓ/ΔΑ .....

1
2
9

ΕΡ. 67 Η επίβλεψη της λογιστικής και οικονομικής διαχείρισης της μονάδας ασκείται:

Από τον οικονομικό υπεύθυνο της μονάδας .....

Τον διευθυντή της μονάδας .....

Τον οικονομικό υπεύθυνο της Ιεράς Μητρόπολης .....

Εξωτερικό συνεργάτη - λογιστικό γραφείο .....

ΔΓ/ΔΑ .....

1
2
3
4
9

## ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ ΙΔΡΥΜΑ

- EP. 68 Υπάρχουν κοινωνικά κριτήρια εισαγωγής στη μονάδα;
- Ναι ..... 1
- Όχι ..... 2
- EP. 69 Αν Ναι, σημειώστε:
- Μοναχικά άτομα (χήροι, διαζευγμένοι, άκληροι, χωρίς κηδεμόνα) ..... 1
- Άτομα με διαταραγμένη υγεία (ψυχική, σωματική) ..... 2
- Άτομα άπορα (χωρίς ή με χαμηλό εισόδημα, άστεγοι κλπ.) ..... 3
- EP.70 Υπάρχουν θρησκευτικά κριτήρια εισαγωγής στη μονάδα;
- Ναι, πρέπει να είναι υποχρεωτικά Χριστιανοί Ορθόδοξοι ..... 1
- Όχι, δεν υπάρχουν θρησκευτικά κριτήρια ..... 2

## ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

- EP. 71 Σημειώστε τις υπηρεσίες που παρέχει η μονάδα στους φιλοξενούμενους:
- Στέγαση ..... 1
- Σίτιση ..... 2
- Ένδυση ..... 3
- Ψυχαγωγία ..... 4
- Μικρή οικονομική βοήθεια ..... 5
- Επιμόρφωση- Εκπαίδευση ..... 6
- Κάτι άλλο. Τι: \_\_\_\_\_

## ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΦΙΛΟΞΕΝΟΥΜΕΝΩΝ

- EP. 72 Πως κατανέμονται οι φιλοξενούμενοι κατά φύλο;
- Άνδρες ..... 1
- Γυναίκες ..... 2

EP. 73 Πως κατανέμονται οι φιλοξενούμενοι κατά ηλικία:

	Αριθμός
0 - 18 ετών	
19 - 64 ετών	
65 - 75 ετών	
75 και άνω	

EP. 74 Τηρούνται στοιχεία για την οικογενειακή κατάσταση των φιλοξενούμενων;

Ναι .....

Όχι .....

1

2

EP. 75 Αν ναι, πόσοι είναι:

	Αριθμός
Έγγαμοι	
Άγαμοι	
Χήροι	
Διαζευγμένοι	
Με παιδιά	
Χωρίς παιδιά	
Παιδιά εργαζομένων	
Παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών	
Παιδιά εντελώς ορφανά	

EP. 76 Με ποιές διαδικασίες οι φιλοξενούμενοι εξέρχονται από τη μονάδα;

Όποτε επιθυμούν .....

Μετά από συνεννόηση με τη διεύθυνση .....

Όταν κάποιο οικείο πρόσωπο ζητήσει να τους παραλάβει .....

Δεν επιτρέπεται η έξοδος .....

Στο κανονικό ωράριο εξόδου .....

Άλλο. Τι; \_\_\_\_\_

1

2

3

4

5

6



EP. 77 Στην πράξη, πόσο συχνά εξέρχονται από τη μονάδα:

2 - 3 φορές την εβδομάδα .....	1
Οπωσδήποτε μια φορά την εβδομάδα .....	2
Οπωσδήποτε μια φορά το μήνα .....	3
Άλλο. Τι: _____	4

EP. 78 Για τις περιπτώσεις ανήμπορων να περπατήσουν υπάρχει πρόβλεψη μετακίνησής τους, με μέσα και προσωπικό που τους διαθέτει η μονάδα:

Ναι .....	1
Όχι .....	2

EP. 79 Αν ναι, η έξοδος πραγματοποιείται:

Ομαδικά .....	1
Κατά άτομο .....	2
Με συνοδεία εργαζομένων της μονάδας .....	3
Με συνοδεία εθελοντών .....	4
Η έξοδος γίνεται με αυτοκινούμενο της μονάδας .....	5
Με αυτοκινούμενα εθελοντών .....	6
Με το ΚΤΕΛ, ΤΑΞΙ κ.α. ....	7

### ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΦΙΛΟΞΕΝΟΥΜΕΝΩΝ

EP. 80 Μέσα στη μονάδα ποιές ομάδες δραστηριοτήτων για τους φιλοξενούμενους υπάρχουν:

Ομάδα θεάτρου .....	1
Ομάδα χορού .....	2
Ομάδα χορωδίας .....	3
Εικαστική ομάδα .....	4
Διοργάνωσης εκδρομών .....	5
Καμία .....	6
Κάτι άλλο. Τι: _____	7

ΕΡ. 81 Αυτές οι ομάδες δραστηριοτήτων:

Προσφέρονται σε σταθερή βάση από τη μονάδα .....	1
Δημιουργούνται ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των φιλοξενουμένων και κατευθύνονται από τη μονάδα .....	2
Είναι αποκλειστικό μόνο της πρωτοβουλίας των φιλοξενουμένων .....	3

ΕΡ. 82 Τα έξοδα συντήρησης αυτών των ομάδων καλύπτονται:

Από τη μονάδα .....	1
Από τους φιλοξενούμενους .....	2
Από δωρεές επιχειρήσεων - οργανισμών .....	3
Κάτι άλλο. Τι; _____	4

ΕΡ. 83 Οι επιμέρους ομάδες εργασίας διευθύνονται από ειδικούς;

Ναι .....	1
Όχι .....	2
ΔΓ/ΔΑ .....	9

ΕΡ. 84 Αν ναι, οι ειδικοί προσφέρουν τις υπηρεσίες τους:

Επί αμοιβή .....	1
Εθελοντικά .....	2
Άλλο. Τι; _____	3
ΔΓ/ΔΑ .....	9

**ΣΙΤΙΣΗ**

ΕΡ. 85 Η σίτιση των φιλοξενουμένων γίνεται βάσει εβδομαδιαίου μενού:

Ναι .....	1
Όχι .....	2

EP.86 Αν ναι, το πρόγραμμα σίτισης γνωστοποιείται στους φιλοξενούμενους;

Ναι .....

Όχι .....

1

2

EP. 87 Υπάρχει ιδιαίτερο πρόγραμμα σίτισης για αυτούς που έχουν ανάγκη;

Ναι .....

Όχι .....

1

2

EP. 89 Επιτρέπεται στο φιλοξενούμενο να φέρνει ή να δέχεται τροφή από έξω;

Ναι .....

Όχι .....

Κάτω από ειδικές συνθήκες .....

1

2

3

### ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

EP. 90 Η μονάδα σας έχει επιχειρήσει στο παρελθόν να συμμετάσχει σε κάποιο πρόγραμμα χρηματοδότησης;

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΠΡΟΒΛΕΠΕΤΑΙ ΑΜΕΣΑ	ΔΓ/ΔΑ
Μέσω του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης				
Μέσω προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης				

EP. 91 Η μονάδα σας έχει οργανωμένη Κοινωνική Υπηρεσία;

Ναι .....

Όχι .....

1

2

EP. 92

Αν ναι, λειτουργεί:

Σε μόνιμη βάση με έμμισθο εξειδικευμένο προσωπικό .....

1

Σε μόνιμη βάση με εθελοντές Κοινωνικούς Λειτουργούς .....

2

Λειτουργήσει κάποτε .....

3

EP.93

Αν ναι, στην ομάδα Κοινωνικής Υπηρεσίας τι ειδικότητες συμμετέχουν;

Κοινωνιολόγος .....

1

Κοινωνικός Λειτουργός .....

2

Ψυχολόγος .....

3

Ιατρός .....

4

Νοσηλεύτρια .....

5

Άλλη ειδικότητα. Τι: \_\_\_\_\_

EP. 94

Η μονάδα σας:

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Εκδίδει κάποιο οργανωμένο έντυπο (εφημερίδα, μηνιαίο φυλλάδιο)		
Έχει σελίδα στο Internet		
Εκδίδει ενημερωτικά έντυπα (φυλλάδια κ.α.)		
Προβαίνει σε αναγγελία δραστηριοτήτων μέσω τοπικών Μ.Μ.Ε.		
Συμμετέχει στην έκδοση πανελληνίων εντύπων κοινού ενδιαφέροντος		